

FAUNABEHEERPLAN DRENTHÉ 2024 - 2029

DEELPLAN VERGUNNING VRIJGESTELDE SOORTEN

(voorheen Landelijk vrijgestelde soorten)

- **Zwarte Kraai**
- **Kauw**
- **Houtduif**
- **Canadese gans**
- **Konijn**
- **Vos**

Door bestuur FBE Drenthe vastgesteld d.d. 6 maart 2024.

Stichting Faunabeheer Eenheid Drenthe
Postbus 715
9400 AS ASSEN

Website: www.fbedrenthe.nl
E-mail: info@fbedrenthe.nl

INHOUD

1	DEELPLAN VERGUNNING VRIJGESTELDE SOORTEN 2024-2029	3
1.1	Faunabeheerplan Drenthe 2024-2029	3
1.2	Algemeen	3
1.3	Omgevingswet (Ow).....	3
1.4	Provinciale Omgevingsverordening (POV)	3
1.5	Horen Wbe's	3
1.6	Doelomschrijving	4
1.7	Maatregelen	4
1.8	Verplichte registratie afschot.....	4
1.9	Jaarlijks verslag uitvoering Faunabeheerplan.....	4
1.10	Staat van instandhouding.....	4
1.11	Uitgangspunten kwantitatieve gegevens	5
2	GROTE CANADESE GANS (BRANTA CANADENSIS CANADENSIS)	6
2.1	Algemeen	6
2.2	Overzomerende- en overwinterende Canadese gans	6
2.3	Drenthe.....	6
2.4	Staat van instandhouding - Nederland.....	8
2.5	Staat van instandhouding in Drenthe.....	9
2.6	Wettelijke status en Provinciaal beleid.....	13
2.7	Schadehistorie en effectiviteit	13
2.8	Gevoerd beheer afgelopen periode	14
2.9	Beheermaatregelen.....	14
2.10	Conclusie	15
2.11	Schadebestrijding 2024-2029	15
3	HOUTDUIF (COLUMBA PALUMBUS)	16
3.1	Wettelijke status en Provinciaal beleid.....	16
3.2	Beschrijving voorkomen.	16
3.3	Staat van Instandhouding - Nederland.....	16
3.4	Staat van instandhouding - Drenthe	20
3.5	Schadehistorie en effectiviteit.	23
3.6	Gevoerd beheer afgelopen periode	23
3.7	Conclusie	24
4	KAUW (CORVUS MONEDULA)	25
4.1	Algemeen	25
4.2	Kwantitatieve gegevens Nederland	25
4.3	Staat van instandhouding van de kauw in Nederland.....	25
4.4	Staat van instandhouding van de kauw in Drenthe.	29
4.5	Schadehistorie en effectiviteit	32
4.6	Gevoerd beheer afgelopen periode	33
4.7	Conclusie	33
5	KONIJN (ORYCTOLAGUS CUNICULUS).....	34
5.1	Voorkomen en trend.....	34
5.2	Landelijke Staat van instandhouding	35
5.3	Staat van instandhouding in Drenthe.....	36
5.4	Wettelijke status en Provinciaal beleid.....	38

5.5	Beschrijving van schade aan wettelijke belangen.	38
5.6	Gevoerd beheer periode 2018 t/m 2022	39
5.7	Conclusie	39
6	VOS (VULPES VULPES)	40
6.1	Algemeen	40
6.2	Voorkomen	40
6.3	Staat van instandhouding - Nederland.....	41
6.4	Staat van instandhouding - Drenthe	43
6.5	Beschrijving van schade aan wettelijke belangen.	44
6.6	Gevoerd beheer afgelopen periode	47
6.7	Maatregelen om predatie te voorkomen en/of te beperken.	48
6.8	Noodzaak duurzaam beheer.....	48
6.9	Escalatieladder.....	49
6.10	Beheermaatregelen, aard en omvang.	49
6.11	Conclusie	49
6.12	Beheermaatregelen, plaats en perioden.....	49
7	ZWARTE KRAAI (CORVUS CORONE).....	50
7.1	Algemeen	50
7.2	Wettelijk Belang	50
7.3	Kwantitatieve gegevens	50
7.4	Staat van instandhouding - Nederland.....	50
7.5	Staat van instandhouding - Drenthe	53
7.6	Gevoerd beheer afgelopen periode	55
7.7	Schadehistorie en effectiviteit	56
7.9	Bescherming fauna (boerenlandvogels)	58
7.10	Eindconclusie	60
7.11	Schadebestrijding 2024-2029.	60
8	LITERATUURLIJST	61
9	KAARTBIJLAGE	61

1 DEELPLAN VERGUNNING VRIJGESTELDE SOORTEN 2024-2029

1.1 Faunabeheerplan Drenthe 2024-2029

Dit deelplan maakt onderdeel uit van het Faunabeheerplan Drenthe 2024-2029. Dit deelplan behandelt de schadebestrijding van vergunning vrijgestelde soorten, voorheen onder de Wet natuurbescherming bekend als landelijk vrijgestelde soorten.

1.2 Algemeen

De Omgevingswet (Ow) en in deze de Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) het Besluit activiteit leefomgeving (Bal) geeft de minister de mogelijkheid om beschermde soorten onder de vogelrichtlijn (VR) en onder de habitatrichtlijn (HR) en die niet in hun voortbestaan worden bedreigd of dat gevaar lopen en die in het gehele land schade veroorzaken als vergunningsvrije soorten aan te wijzen. Met deze aanwijzing op grond van art. 11.41 t/m 11.45 Bal (soorten VR) en 11.49 t/m 11.53 Bal (soorten HR) zijn deze soorten vergunning vrij als bedoelt in art 11.37 Bal (VR) en 11.46 Bal (HR) voor handelingen op door de grondgebruiker gebruikte gronden, dan wel in of aan door hem gebruikte opstallen, ter voorkoming van in het lopende of daaropvolgende jaar dreigende schade op deze gronden, in of aan deze opstallen, of in het omringende gebied.

Op het moment van vaststelling van dit Faunabeheerplan door de FBE Drenthe zijn dit de soorten:

- Canadese gans (*Branta canadensis* en *Branta hutchinsii hutchinsii*);
(De Kleine Canadese gans (*Branta hutchinsii hutchinsii*) komt in Drenthe niet of nauwelijks voor en wordt verder in dit plan dan ook niet behandeld)
- Houtduif (*Columba palumbus*);
- Kauw (*Corvus monedula*);
- Konijn (*Oryctolagus cuniculus*);
- Vos (*Vulpes vulpes*);
- Zwarte kraai (*Corvus corone corone*).

1.3 Omgevingswet (Ow)

In de wet staat vermeld dat bij de aanwijzing van de landelijke vrijstelling in aanmerking komende dieren is getoetst of is voldaan aan het wettelijke vereiste dat het moet gaan om soorten die landelijk schade veroorzaken. Ook is getoetst of een vrijstelling voor de betrokken dieren is te rechtvaardigen in het licht van de wettelijke vereisten voor het toelaten van afwijkingen van de wettelijke verbodsbepalingen. Het moet daarom gaan om soorten die niet in hun voortbestaan worden bedreigd of dat gevaar lopen, en de schade die dieren van de betrokken soorten veroorzaken moet behoren tot de typen schade, genoemd in artikel 11.44 lid 2 sub c; artikel 11.52 lid 2 sub c en artikel 11.58 lid 2 sub c Bal. Voor alle aan te wijzen soorten geldt daarnaast als vereiste dat er geen reële alternatieven beschikbaar zijn in de vorm van effectieve middelen of methoden om de betrokken schade te voorkomen zónder overtreding van de verbodsbepalingen, bijvoorbeeld effectieve middelen voor het weghouden of verjagen van de betrokken vogels en andere dieren

De wet schrijft voor dat het bestrijden van schadeveroorzakende dieren door grondgebruikers wordt uitgevoerd volgens het faunabeheerplan dat voor het betrokken gebied door de faunabeheereenheid is vastgesteld. Art.11.63 lid 1.Bal.

1.4 Provinciale Omgevingsverordening (POV)

In de Omgevingsverordening Drenthe zijn nadere regels gesteld aan een faunabeheerplan. Dit faunabeheerplan voldoet aan deze regels.

1.5 Horen Wbe's

Alvorens dit faunabeheerplan is vastgesteld door het bestuur van de FBE Drenthe zijn in een formele hoorzitting op 7 februari 2024 de WBE's¹ in Drenthe gehoord.

---

¹ <https://drenthe.faunabeheereenheid.com/wildbeheereenheden-2/>

1.6 Doelomschrijving

Schadepreventie en schadebestrijding

Door het gebruik van de landelijke vrijstelling worden in de wet genoemde vormen van schade beperkt, dan wel wordt schade voorkomen in de nabije toekomst of in omliggende gebieden. Door het uitvoeren van schadepreventie en -bestrijding blijft de werkelijke en geregistreerde schade laag. Bij onvoldoende mogelijkheden tot schadebestrijding zal de schade toenemen. Het onderliggende faunabeheerplan moet de grondgebruiker de ruimte bieden om een laag schadeniveau te handhaven of te bereiken.

1.7 Maatregelen

De passende en doeltreffende maatregelen die een grondgebruiker kan (laten) nemen ter voorkoming dan wel beperking van schade door vrijgestelde soorten, zijn verschillende visuele en akoestische middelen, zoals laserpistolen, vogelverschrikkers, vlaggen, linten, ballonnen, vliegers, afweerpistolen en knalapparaten (Bij12, Faunaschade Preventie Kit²). Zowel visuele als akoestische middelen werken maar gedurende een korte periode, daarna wennen de dieren eraan. Door deze middelen af te wisselen wordt de effectiviteit verhoogd en gewenning zoveel mogelijk voorkomen. Verjagingsmethoden in combinatie met aan verjagen ondersteund afschot werken effectiever en voorkomen gewenning (Buij e.a. 2018).

1.8 Verplichte registratie afschot

Op grond van de Artikel 6.3 lid 4 Ob is de jachtaktehouder verplicht het aantal door hem of haar gedode dieren te registreren. De jachtaktehouder is verplicht het aantal gedode dieren te melden binnen het betreffende veld, naar aantallen en datum. De jachtaktehouder kan, voor zover hij/zij in gezagsverhouding staat tot de jachthouder, de registratie van afschot ook laten uitvoeren door de jachthouder. De registratie van afschot vindt voortdurend plaats, maar minimaal eens per kwartaal in het Faunaregistratiesysteem³ (FRS). De gegevens zijn o.a. noodzakelijk voor monitoring, publicatie en het volgende faunabeheerplan.

1.9 Jaarlijks verslag uitvoering Faunabeheerplan.

Jaarlijks wordt verslag gemaakt en gerapporteerd aan Gedeputeerde Staten van Drenthe⁴. Het verslag waarin afschot- en trendtelgegevens zijn opgenomen wordt geplaatst op de website⁵ van de FBE.

1.10 Staat van instandhouding

De staat van instandhouding van een soort wordt volgens de wet als gunstig beschouwd indien:

1. Uit populatie dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin deze voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven, en
2. Het natuurlijke verspreidingsgebied van die soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden, en
3. Er een voldoende grote habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden.

Uit een uitspraak van de Raad van State (ECLI:NL:RVS:2021:745 d.d. 7 april 2021) volgt dat voor de bepaling van de staat van instandhouding de definitie uit (voorheen) artikel 1.1 van de Wet natuurbescherming maatgevend is. In dit faunabeheerplan wordt op grond van de drie aspecten van deze definitie een conclusie over de staat van instandhouding getrokken. Om deze drie aspecten te kunnen beoordelen, is het nodig om eerst de referentiewaarden die bij de beoordeling worden gehanteerd, te bepalen.

---

² <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/>

³ <https://www.faunaregistratie.nl/Default.aspx?ReturnUrl=%2f>

⁴ Op grond van art 6.3 lid 3 Ob en art. 6.3 lid 5 Ob

⁵ <https://drenthe.faunabeheereenheid.com/jaarverslagen/>

In Nederland worden de waarden in de jaren waarin de richtlijnen (Vogelrichtlijn voor vogels en Habitatrichtlijn voor andere beschermde soorten) in werking zijn getreden gezien als gunstige referentiewaarden van de aspecten van de staat van instandhouding mits deze waarden volgens experts een duurzaam voortbestaan van de soort waarborgen (Bastmeijer 2018).⁶ De Vogelrichtlijn is in werking getreden op 7 april 1981.⁷ Over het algemeen wordt daarom 1981 als referentiejaar gebruikt voor de beoordeling van de staat van instandhouding. Voor een nadere invulling van de elementen van de wettelijke definitie van de staat van instandhouding, gebruiken wij de richtlijnen die de Europese Commissie in 2017 heeft gepubliceerd voor de nationale rapportages ex artikel 12 Vogelrichtlijn en artikel 17 Habitatrichtlijn (DG Environment 2017a, 2017b). Omdat in de Vogelrichtlijn het begrip staat van instandhouding niet nader omschreven is, gebruiken wij voor een aantal elementen ook in het geval van een vogel de richtlijnen voor rapportage onder de Habitatrichtlijn. De Europese Commissie levert richtlijnen, maar uiteindelijk bepaalt een lidstaat de waarden van de gunstige referentie voor het eigen land. Uit de wettelijke formulering van de definitie van de staat van instandhouding blijkt dat het toekomstperspectief voor alle drie de aspecten in de beoordeling meegewogen dient te worden. Dit volgt ook uit de richtlijnen van de Europese Commissie (tabel 25 in DG Environment 2017b). In deze richtlijnen wordt voor het toekomstperspectief een horizon van 12 jaar aangehouden.

1.11 Uitgangspunten kwantitatieve gegevens

Gelet op de kamerbrief van de minister van Natuur en Stikstof op 14 april 2023⁸ (Verzamelbrief soortenbeleid) is in dit Deelplan Vergunning Vrijgestelde Soorten voor de kwantitatieve van de betreffende soorten gebruik gemaakt van de resultaten/beoordelingen van de volgende rapporten:

- Zoogdierenvereniging: Norren, E. van en J. Dekker, 2021. Achteruitgang van haas en konijn sinds 1950, Oorzaken en beschermingsmogelijkheden. Rapport 2020.24. Zoogdiervvereniging, Nijmegen⁹.
- WEnR: Ter Harmsel, R., R.J. Bijlsma, E. van der Grift, N. Villing, M. van Eupen, L. Biersteker & S. Los, 2022. Staat van instandhouding haas en konijn. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3153¹⁰.
- Sovon: Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de landelijke vrijstellingslijst. Sovon-rapport 2022/37. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.¹¹
- Sovon: Kerninformatie jachtsoorten per provincie notitie nr. 2022.130d - Houtduif¹²

---

⁶ Zie ook de Toelichting op de Wijziging van de Regeling Natuurbescherming d.d. 22 juni 2022 (Staatscourant 2022, nr. 19875).

⁷ Artikel 18 Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de raad van 30 november 2009

⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/04/04/verzamelbrief-soortenbeleid>

⁹ <https://www.zoogdiervvereniging.nl/sites/default/files/2022-03/2020.24%20Achteruitgang%20haas%20en%20konijn%20sinds%201950.pdf>

¹⁰ <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-0a6eb0994e1be351351bd6ea1162580b94a90c20/pdf>

¹¹ <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-0a27133b49deb074fe93cc481cd91bbf89bb2840/pdf>

¹² <https://stats.sovon.nl/pub/publicatie/21369>

2 GROTE CANADESE GANS (*BRANTA CANADENSIS CANADENSIS*)

2.1 Algemeen

De grote Canadese gans wordt in dit deelplan verder aangeduid met Canadese gans.

De Canadese gans is beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn en de Wet (Ow).

Deze soort is niet als instandhoudingsdoelstelling van Natura 2000-gebieden opgenomen. Voor de Canadese gans geldt een vergunning vrijstelling tot afschot bij dreigende schade gedurende het hele jaar.

2.2 Overzomerende- en overwinterende Canadese gans

Overzomerende Canadese ganzen

De broedpopulatie bestaat uit nazaten van losgelaten of ontsnapte vogels. De eerste broedgevallen, vanaf 1974, mislukten veelal door afschot en verstoring. Dit hield de stormachtige kolonisatie van Nederland echter niet tegen. Deze vond in eerste instantie plaats vanuit verspreidingskernen zoals in Noord- en Zuid-Holland en het westen en midden van Noord-Brabant. Nog steeds zijn deze provincies goed voor minstens de helft van de broedpopulatie. Deze omvatte rond 2000 al 1200 paren en groeide daarna sterk door. Door het optreden van ondersoorten, hybriden en nakomelingen van mengparen (bijvoorbeeld met brandgans of grauwe gans) vertoont een deel van de Canadese ganzen 'onzuivere' kenmerken. Zie de kaart in figuur 3 (links) voor de verspreiding van de Canadese gans.

Overwinterende Canadese ganzen

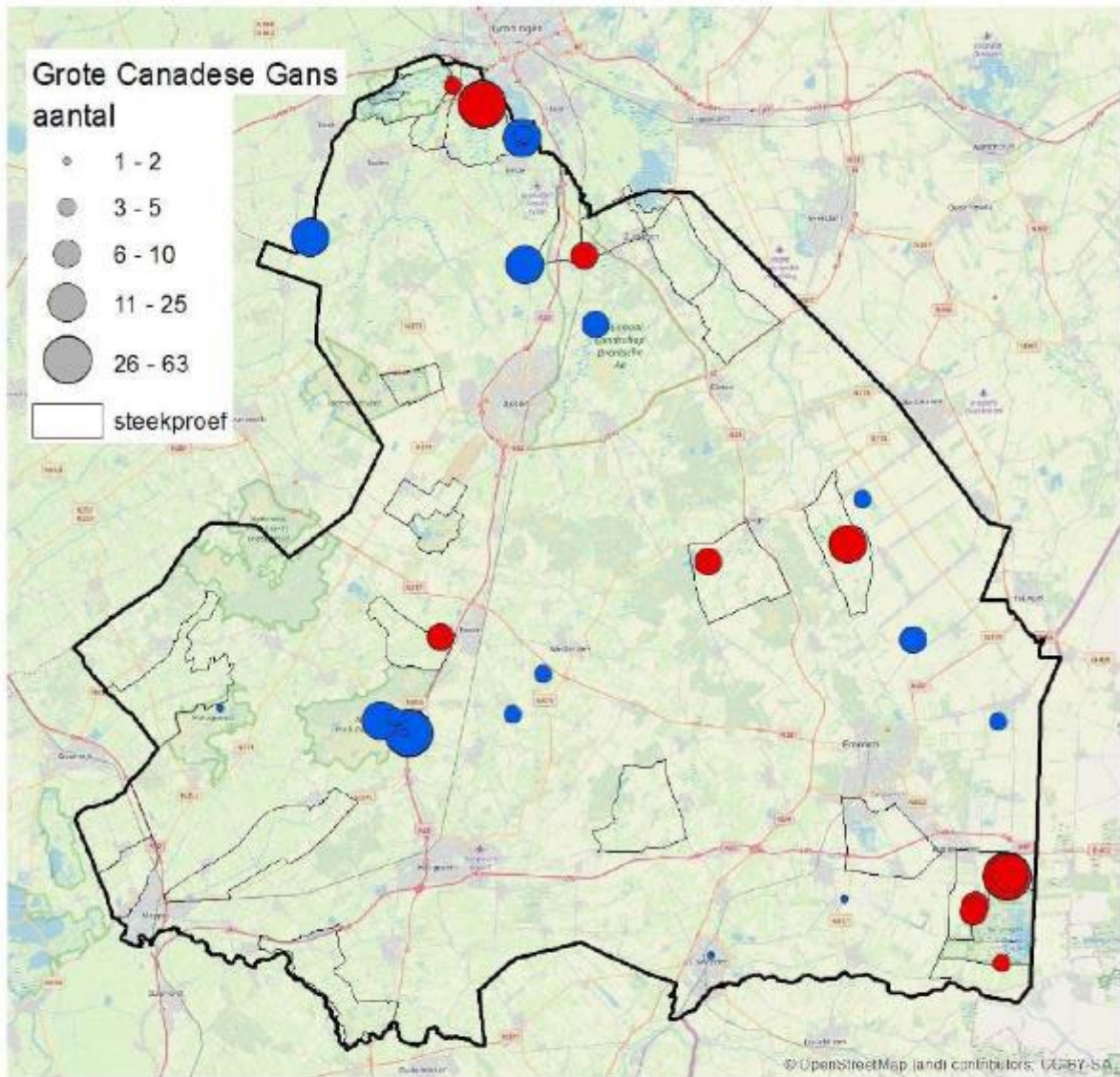
Vóór het ontstaan van een eigen broedpopulatie waren Canadese ganzen alleen in strenge winters, zoals 1978/79, in noemenswaardige aantallen aanwezig. Het ging dan om Zweedse vogels. Zulke invasies worden niet meer vastgesteld of verdrinken in de snel gegroeide eigen populatie. Deze betreft grotendeels standvogels, 's winters aangevuld met vogels uit aangrenzende landen. Recent in Nederland geringde vogels zijn overigens wel teruggevonden tot in Zuid-Zweden. De belangrijkste verplaatsingen vinden plaats in de ruiperiode in juni, als vogels uit omringende landen in Nederland komen ruien, maar tegelijk vanuit Nederland ook rui-trek naar elders optreedt. De landelijke aantallen zijn vooral vanaf 1995 sterk toegenomen. De groepen zijn het grootst in de nazomer en de herfst, wanneer de ganzen veelal oogstresten op akkers bezoeken. In de loop van de winter vallen de meeste groepen uiteen. Tussen juni en augustus ontstaan rui-concentraties tot enkele duizenden vogels op grote open wateren.

Zie de kaart in figuur 3 (rechts) voor de verspreiding van de Canadese gans.

2.3 Drenthe

Pas sinds 1989 broedt de Canadese gans jaarlijks in Drenthe (van den Brink e.a. 1996). De Canadese gans broedt verspreid door de provincie, met een concentratie in het noorden (Figuur 1).

Na de broedtijd concentreren de Canadese ganzen zich in voor hen veilige gebieden om te ruien. Veel in Drenthe broedende Canadese ganzen ruien net over de provinciegrens, in Groningen, maar een deel ruit in Drenthe. Ruigroepen zijn onder andere aanwezig in De Onlanden, het Bargerveen en het Dwingelderveld (Figuur 1). Pas vanaf 1989 broedt de Canadese gans jaarlijks in Drenthe (van den Brink e.a. 1996). Na een toename tot 2014 stabiliseerde het aantal broedparen in de provincie. Dat geldt ook voor het aantal niet-broedvogels.

- = binnen de steekproef
- = buiten de steekproef

Figuur 1: Verspreiding van Canadese ganzen bij een integrale ganzentelling in juli 2018 in Drenthe. (De Boer 2018)

2.4 Staat van instandhouding - Nederland

Vanuit het perspectief van de geïntroduceerde populatie bezien wordt de situatie van de geïntroduceerde populatie van de Canadese Gans als jaarrond aanwezige soort als **gunstig** beoordeeld. Zie Sovon-rapport 2022-37 Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de landelijke vrijstellingslijst.

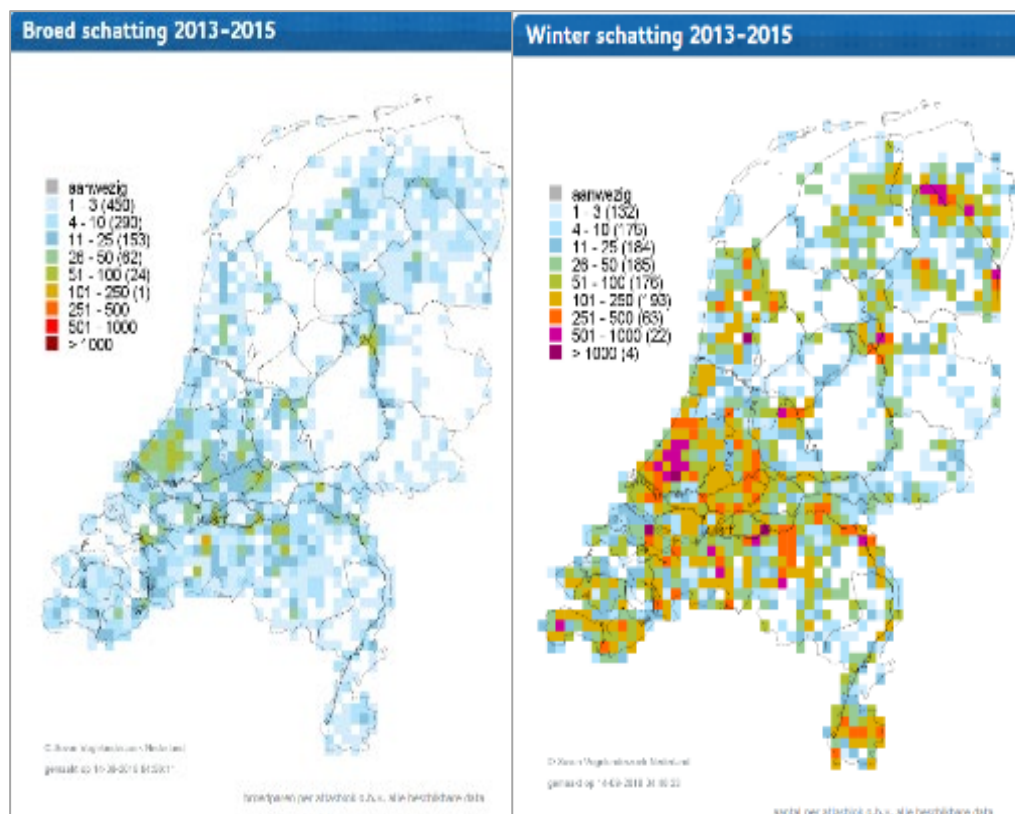
Beoordeling Staat van Instandhouding van de Candese gans in Nederland				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig

Figuur 2: Beoordeling staat van instandhouding van de Canadese gans in Nederland Bron: Sovon.

De beoordeling wordt hierna nader toegelicht voor de vier relevante aspecten.

Element 1. Verspreiding.

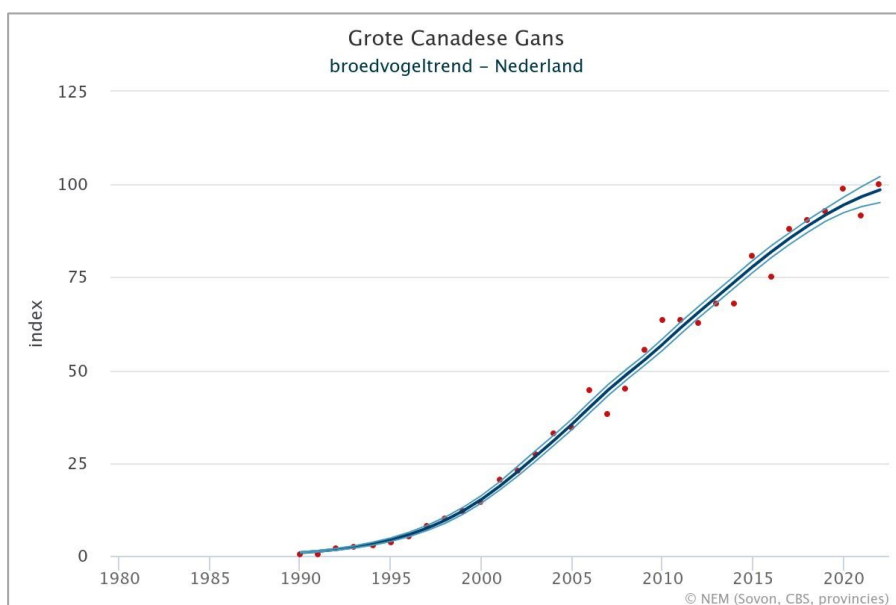
Het verspreidingsgebied is sinds de jaren zeventig zeer veel ruimer geworden, waarmee dit aspect, vanuit de geïntroduceerde populatie bezien als **gunstig** beoordeeld kan worden.

Figuur 3: Verspreiding van de grote Canadese gans als broed- en als niet-broedvogel in Drenthe (bron: <http://www.vogelatlas.nl/atlas/soorten/soort/1661>)

Element 2. Populatie.

De Canadese Gans neemt exponentieel toe (Figuur 4). De huidige populatieomvang kan niet tegen een gunstige referentiewaarde worden afgezet. Er is namelijk geen periode te definiëren waarin de natuurlijke omstandigheden voor de soort (feitelijk een exoot, formeel een dwaalgast) gunstig waren, terwijl ook de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn niet gehanteerd kan worden; er was rond 1980 geen sprake van een bestendige populatie (DG Environment 2017). Alhoewel het hanteren van een duurzaamheidsnorm voor een geïntroduceerde populatie waarschijnlijk niet aan de orde is kan gesteld worden dat de huidige broedaantallen boven de duurzaamheidsgrens komen, te weten meer dan >500 paar (afgeleid van Bijlsma et al. 2019). Vanuit de geïntroduceerde populatie bezien wordt het aspect populatie als **gunstig** beoordeeld.

Figuur 4: Broedvogeltrend Canadese gans vanaf 1990. Bron: Sovon

Element 3. Leefgebied.

De sterke populatiegroei duidt erop dat de omvang en kwaliteit van het leefgebied ruime voldoende om het aantal vogels op ten minste het huidige niveau in stand te houden. Dit aspect wordt als **gunstig** beoordeeld.

Element 4. Toekomstperspectief.

De korte termijntrend van de Grote Canadese Gans duidt op een sterke toename. Er is – naast populatiebeperkende maatregelen – geen mechanisme denkbaar dat op korte termijn zou resulteren in het tot staan brengen van de groei. Dit aspect wordt als **gunstig** beoordeeld.

2.5 Staat van instandhouding in Drenthe

Beoordeling.

In aansluiting op de landelijke beoordeling is vanuit het perspectief van de geïntroduceerde populatie bezien, de situatie van de geïntroduceerde populatie van de Canadese Gans als jaarrond aanwezige soort als **gunstig** te beschouwen.

Beoordeling Staat van Instandhouding van de Canadese gans in Drenthe				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig

Figuur 5: Beoordeling van de staat van instandhouding van de Canadese gans in Drenthe. Bron: Sovon

Element 1. Verspreiding.

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied van de Canadese gans vergeleken met het verspreidingsgebied in 1981. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de Lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2017a).

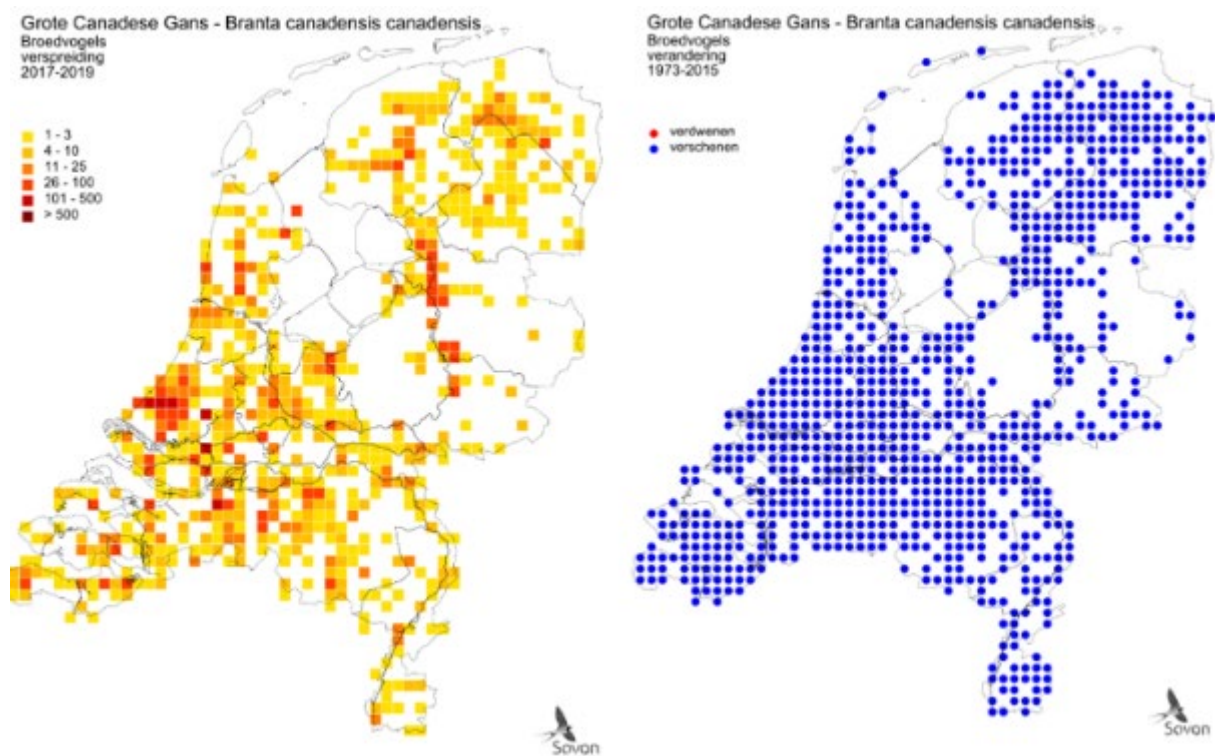
Ontwikkeling

Er is geen verspreidingskaart van de Canadese gans beschikbaar per 10x10 km-hok, wel per 5x5 km-hok. Uit de verspreidingskaart per 5x5 km-hok voor de periode 2017-2019 (figuur 6-links) blijkt dat de Canadese gans in de meeste 10x10 km-hokken in Drenthe broedt. Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlassen met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 1973-1977 en 2013-2015 vergelijken wij de kaartbeelden van die twee periodes voor een benadering van de trend in verspreiding sinds 1981 (figuur 6-rechts). Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken zou betekenen dat de Canadese gans uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit heeft zich niet voorgedaan.

Toekomstperspectief

Voor de komende twaalf jaar wordt een verdere toename of tenminste stabilisatie verwacht van de verspreiding van de Canadese gans in Drenthe.

Conclusie verspreiding: gezien het voorgaande is het element verspreiding voor Drenthe als **gunstig** te beschouwen.

Figuur 6: Verspreidingskaarten Canadese gans, links 2017-20219 en rechts 1973-2015. Bron: Sovon

Element 2. Populatie.

Dit aspect (populatie dynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantalstrend van de populatie.

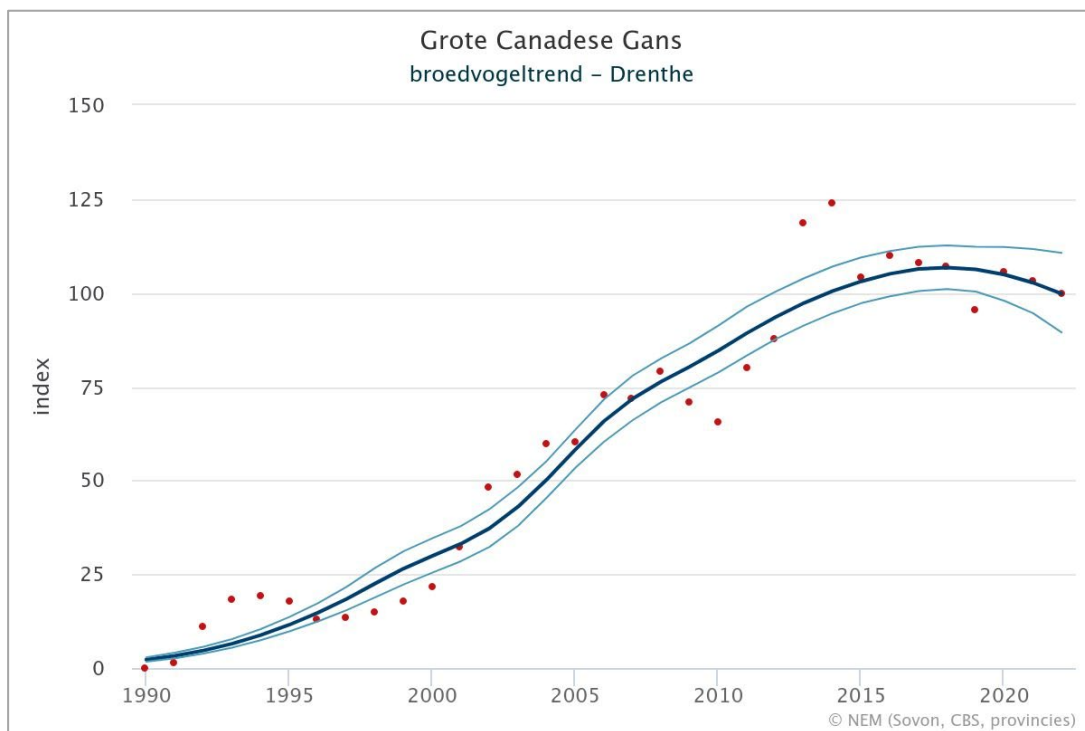
Ontwikkeling

Van belang is hier de lange termijntrend van de populatie Canadese ganzen in Drenthe. Tot 2015 steeg het aantal broedparen in Drenthe, daarna stabiliseerde de broedpopulatie (Figuur 7). Dat geldt ook voor de niet-broedvogels (Figuur 8).

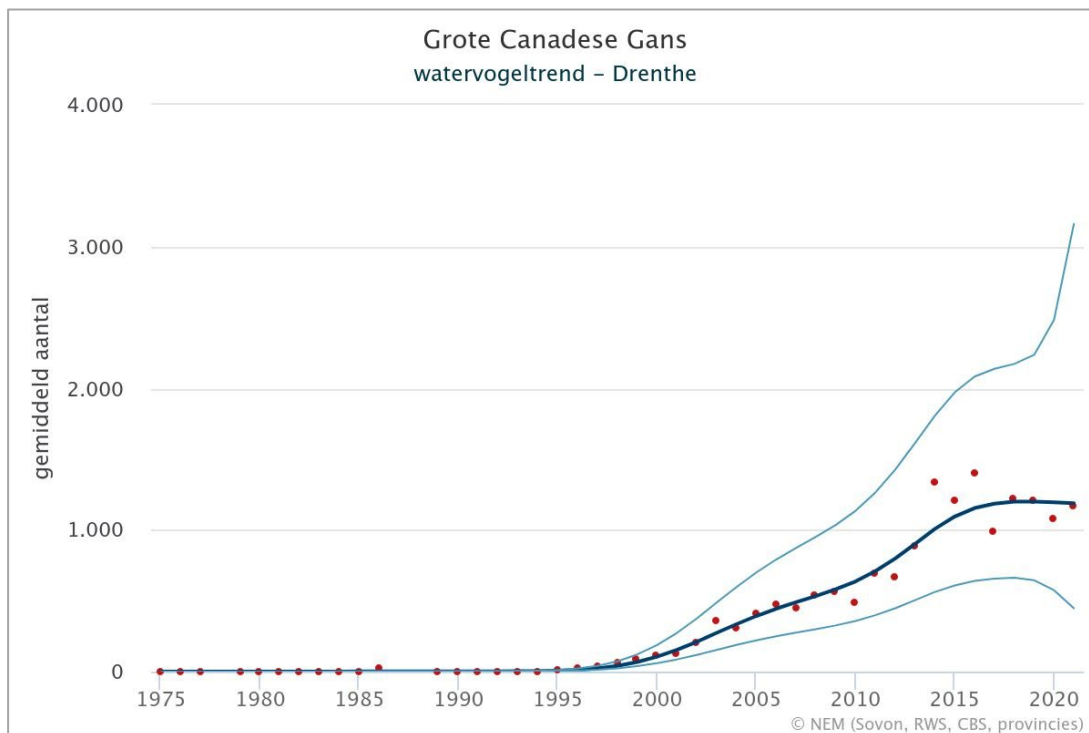
Toekomstperspectief

Wij verwachten dat het aantal Canadese ganzen in Drenthe stabiel zal blijven.

Conclusie populatie: gezien het voorgaande is het aspect populatie voor Drenthe als ongunstig te beschouwen.

Figuur 7: Geïndexeerde trend van het aantal in Drenthe broedende grote Canadese ganzen (2022 op 100% gesteld)
Bron: Sovon

Figuur 8: Aantalsontwikkeling van het gem. aantal grote Canadese ganzen in Drenthe in de monitoringgebieden van het Meetnet Watervogels. Bron: Sovon

Element 3. Leefgebied.

Aspect 3 In termen van de 'habitat' volgens de wet (Ow) is het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoen cyclus nodig heeft (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

Het leefgebied van de Canadese gans in Drenthe is voor deze soort gunstig. De agrarische graslanden bieden een overvloed aan voedsel.

Toekomstperspectief

Naar verwachting zal het voedselaanbod voor Canadese ganzen de komende twaalf jaar niet wezenlijk verslechteren. Het toekomstperspectief in Drenthe is als gunstig te beschouwen.

Conclusie leefgebied: gezien het voorgaande is het aspect leefgebied voor Drenthe als gunstig te beschouwen.

Element 4. Toekomstperspectief.

Het aantal in Drenthe broedende Canadese ganzen stijgt nog steeds. Het is te verwachten dat het aantal broedende Canadese ganzen de komende twaalf jaar verder zal stijgen. Dat geldt ook voor het aantal exemplaren in najaar en winter. Hiermee is dit element als **gunstig** te beschouwen.

Totaalbeoordeling

Alle drie aspecten van de staat van instandhouding zijn beoordeeld als gunstig. Hierdoor is de totaalbeoordeling voor de staat van instandhouding van de Canadese gans in Drenthe gunstig.

2.6 Wettelijke status en Provinciaal beleid

Omgevingswet (Ow)

In de Ow is de grote Canadese gans een beschermde inheemse diersoort, als ook geplaatst op de lijst van Vergunning vrijgestelde soorten. De grote Canadese ganzen kunnen het gehele jaar geschoten worden ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

Drents Ganzenakkoord.

Op verzoek van de provincie (Uitvoeringsplan Flora en Fauna 2022) is de FBE Drenthe met de FBE-stakeholders een Drents Ganzenakkoord¹³ overeengekomen. In het Ganzenakkoord is de Canadese gans opgenomen als soort om jaarrond te beheren op alle gewassen in alle gebieden.

2.7 Schadehistorie en effectiviteit

Landbouwschade veroorzaakt door grote Canadese ganzen vormt een aanzienlijk probleem voor boeren in gebieden waar deze vogels veel voorkomen. Grote Canadese ganzen kunnen grote schade aanrichten aan gewassen door het grazen op en vertrappen van graslanden en gewassen zoals mais, sojabonen, en tarwe. Daarnaast kunnen ze schade veroorzaken aan waterrijke landbouwgronden door erosie te bevorderen en de bodem te verslepen, waardoor zaailingen niet kunnen kiemen. Dit kan leiden tot inkomstenderving en vernatting van akkerpercelen doordat water niet meer goed kan irrigeren. De economische impact is aanzienlijk aangezien boeren moeten investeren in alternatief voedsel bij tegenvallende grasoogsten en tegelijkertijd extra investeringen moeten doen in afschrikmiddelen of andere beheerstrategieën om Canadese ganzen van hun percelen te houden.

Ondanks de aanzienlijke schadecijfers veroorzaakt door andere ganzensoorten, zijn er maar zeer beperkte schadecijfers bekend van de grote Canadese gans in Nederland. Volgens de Beleidsregels Natuur Drenthe (art. 6.5)¹⁴ komen schades veroorzaakt door vrijgestelde soorten, zoals de Canadese gans, niet in aanmerking voor tegemoetkoming in schade. Dit betekent dat boeren geen schadeclaims konden indienen bij BIJ12 Faunazaken. De schades die wel geregistreerd zijn bij BIJ12 Faunazaken worden voornamelijk veroorzaakt door andere ganzensoorten, waarbij de Canadese gans als tweede of derde schadesoort worden aangemerkt en dus verantwoordelijk is voor een kleiner deel van de totale schademelding. Sinds 1998 is er landelijk een totale mengschade ter waarde van €105.699,- euro geregistreerd als het gaat om Canadese ganzen. In de afgelopen jaren wordt in de provincie Drenthe jaarlijks gemiddeld ongeveer €4.015,- aan mengschades geregistreerd waarvoor de Canadese gans verantwoordelijk is (Figuur 9). Gezien de mate van schadebestrijding in de afgelopen beheerperiode is het aannemelijk dat de gewasschade door de Canadese gans in Drenthe beperkt is gebleven.

WBE	2020	2021	2022	2023
De Wieken		566		
Drents Diep en Aa	121		275	
Dwingelderveld e.o.	1.498	663	2.525	999
Kerspel Dalen	337			
Koekange-Ruinerwold		104	478	191
Mars- en Westerstroom		1.084		
Noordenveld	698	1.589	2.472	987
Van Echtsmorgenland e.o.				1.476
Totaal	2.653	4.005	5.750	3.653

Figuur 9: Getaxeerde schade door Canadese ganzen in Drenthe, periode 2020 t/m 2023. Bron: BIJ12

¹³ <https://drenthe.faunabeheereenheid.com/drent-ganzenakkoord/>

¹⁴ <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR601023#d242566991e1292> of <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/tegemoetkoming-aanvragen/provinciale-beleidsregels/>

2.8 Gevoerd beheer afgelopen periode

Op grond van de landelijke vrijstelling (Wnb) zijn in Drenthe Canadese ganzen geschoten, zie onderstaand overzicht.

Jaar	2019	2020	2021	2022	2023
afschot	442	555	292	284	367

Figuur 10: Overzicht afschot Canadese ganzen in Drenthe, periode 2019 t/m 2023, uitgevoerd in alle WBE's. Bron: FRS

2.9 Beheermaatregelen

Canadese ganzen kunnen schade aanrichten in onder meer grasland, graszaad, suikerbieten en aardappelen. Maar ook andere akkerbouwgewassen, vollegrondsgroenten en bloem(bol)gewassen kan schade ontstaan. Afhankelijk van de soort graast een gans zeven tot twaalf uur per dag. Hij werkt dan een halve tot een hele kilo gras naar binnen. Ganzen moeten zoveel eten omdat hun spijsvertering niet efficiënt werkt. Driekwart van het opgenomen voedsel verlaat het lichaam in de vorm van ganzenkeutels. Een gans produceert daardoor elke vier minuten een keutel. (Bron: BIJ12)

Op basis van de algemene aanwezigheid van Canadese ganzen in Drenthe en het gedrag van Canadese ganzen is het zeer aannemelijk dat voor het komende Faunabeheerplanperiode 2024-2029 (dreigende) schade door de soort is te voorzien.

Escalatieladder met betrekking tot voorkomen of beperken van schade aan landbouwgewassen en beschermde flora door Canadese ganzen

Inzet van preventieve middelen en methoden voor weren en verjagen (inclusief persoonlijke verjaging) en bejaging¹⁵. Dit is vooral van belang tijdens de meest kwetsbare perioden van het gewas (pas ingezaaid gras en graan). Bij12 Faunazaken heeft voor schadeveroorzakende diersoorten een Faunaschade Preventiekit¹⁶ opgesteld. In de preventiekit wordt per diersoort, per gewas en per periode aangegeven welke preventieve maatregelen het meest effectief zijn.

Op de website van BIJ12, bij de uitleg van de preventiekit, wordt ook aangegeven dat de preventieve maatregelen slechts gedurende een korte periode werken. Aanbevolen wordt om verschillende preventieve (werende) middelen af te wisselen en te combineren met persoonlijke verjaging en bejaging ter voorkoming van gewinning en ter verhoging van de effectiviteit van weren en verjagen. Dit komt overeen met het rapport “*Overzicht onderzoek schadesoorten in Nederland en leidraad beoordeling onderzoek wildschade*” (Buij et al 2018)¹⁷ waarin wordt geconstateerd dat met name actief verjagen, zeker als het gaat om gecombineerde verjaagacties, effect hebben, maar dat er na verloop van tijd gewinning lijkt op te treden. In dat verband legt dit rapport een verband met een (verhoogde) effectiviteit van verjagen, indien ook gecombineerd wordt met verjagen met ondersteunend afschot.

In de BIJ12 preventiekit module ganzen¹⁸ worden preventieve maatregelen genoemd om (Canadese) ganzen te weren van gewaspercelen. De preventieve maatregelen (visueel en/of akoestisch) hebben vaak slechts kortdurend het gewenste effect. Net als veel andere soorten wennen ook ganzen aan deze middelen als blijkt dat er geen werkelijke dreiging van uitgaat. De preventieve maatregelen kunnen niet voorkomen dat Canadese ganzen invallen op percelen met landbouwgewassen en veel schade veroorzaken.

¹⁵ Noot, met bejagen wordt hier bedoeld: verjagen met aan verjagen ondersteunend afschot

¹⁶ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/>

¹⁷ <http://edepot.wur.nl/453180>

¹⁸ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-ganzen/>

2.10 Conclusie

- Dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat, zoals Artikel 7.8a en Artikel 8.74j Bkl en Artikelen 11.44 Bal voorschrijft, om te voorkomen dat Canadese ganzen belangrijke schade veroorzaken aan landbouwgewassen en beschermde flora.
- Zonder ondersteunend afschot treedt er bij Canadese ganzen een gewenning op met betrekking tot de inzet van preventieve middelen en methoden
- Dat de combinatie van weren, verjagen en aan verjagen ondersteunend afschot van Canadese ganzen op grond van de vergunning vrijgestelde soorten nodig is voor het voorkomen en/of beperken van schade aan landbouwgewassen en beschermde flora.
- Dat de inzet van de omschreven middelen en methoden in Drenthe niet zal leiden tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de Canadese gans.

2.11 Schadebestrijding 2024-2029

Voor de duur van het Faunabeheerplan 2024-2029 kunnen grondgebruikers in het werkgebied van de FBE Drenthe gebruik maken van schadebestrijding van Canadese ganzen op grond van vergunning vrije soorten als bedoeld in art.8.74j en art. 11.42 t/m 11.44 Bal, met als doel door Canadese ganzen veroorzaakte belangrijke schade aan gewassen te voorkomen en/of te beperken.

3 HOUTDUIF (*COLUMBA PALUMBUS*)

3.1 Wettelijke status en Provinciaal beleid

De houtduif is een beschermde inheemse diersoort, als ook een aangewezen wildsoort, waarop de jacht geopend is (Artikel 8.3 lid 4 Ow). De jacht op houtduiven is geopend van 15 oktober tot en met 31 januari. Daarnaast kunnen houtduiven het gehele jaar geschoten worden op basis van de vergunning vrijgestelde soorten op grond van het Bal.

3.2 Beschrijving voorkomen.

Buiten broedtijd

Houtduiven zijn het hele jaar in Nederland aanwezig. In de winter wordt de eigen populatie, grotendeels standvogels, aangevuld door Duitse en Scandinavische vogels. De winteraantallen zijn het hoogst op de zandgronden, waar ook slaapplaatsen van vele duizenden Houtduiven zijn. De winteraantallen worden deels bepaald door de hoeveelheid voedsel (eikels, beukennotjes, overgebleven graan en mais) en kunnen van jaar op jaar sterk verschillen. De trek is vooral opvallend ten zuidoosten van de lijn Enschede-Eindhoven. Tussen half oktober en half november noteren trektellers hier soms tienduizenden Houtduiven (of zelfs meer) per dag. De voorjaartrek, waarbij de aantallen veel lager zijn, speelt zich hoofdzakelijk in maart af.

Broedtijd

Houtduiven ontbreken alleen in de meest boomloze landschappen. De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. In grote bosgebieden is de Houtduif vaak schaars. Sinds ongeveer 1975 namen de aantallen in bossen en soms ook cultuurland op de zandgronden af. Vermindering van voedselaanbod, onder andere door de omschakeling van graanteelt op maïsverbouw, was de vermoedelijk belangrijkste factor. Tegelijkertijd namen de aantallen in stedelijk gebied sterk toe. De soort is hier tegenwoordig een van de talrijkste broedvogels. Hij is de Turkse Tortel, die stedelijk gebied eerder koloniseerde, in veel gebieden voorbijgestreefd.

3.3 Staat van Instandhouding - Nederland

Totaalbeoordeling.

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Figuur 11).

Beoordeling Staat van Instandhouding van de houtduif als broedvogel in Nederland				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Figuur 11: Beoordeling staat van instandhouding van de houtduif als broedvogel in Nederland (Sovon, 2023)

De Staat van instandhouding voor de houtduif in Nederland als niet-broedvogel is beoordeeld als zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend (zie figuur 12).

Beoordeling Staat van Instandhouding van de houtduif als niet-broedvogel in Nederland				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig

Figuur 12: Beoordeling landelijke staat van instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

De totaalbeoordeling wordt hierna nader toegelicht voor de vier relevante aspecten.

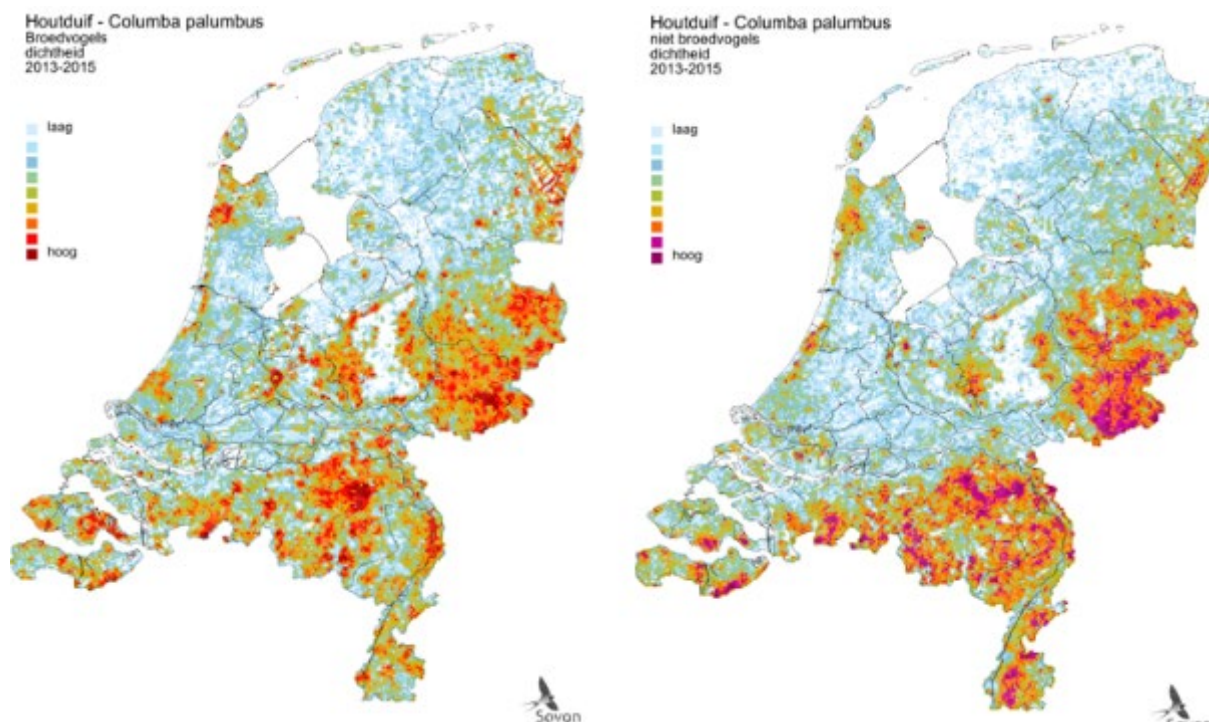
Element 1. Verspreiding.

Als broedvogel.

Dit aspect richt zich op het 'verspreidingsgebied', de buitengrens van het Nederlandse deel van het areaal waar de Houtduif als broedvogel voorkomt. Het huidige verspreidingsgebied kan worden afgezet tegen de atlasperioden in 1973-77 (Teixeira 1979) en 1998-2000 (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002). Buiten de atlasperioden vindt wel monitoring plaats, maar in steekproefgebieden; die leveren dus geen vlak dekkend beeld op van de verspreiding. Er zijn vrijwel geen eerdere gegevens dan uit de periode 1973-1977 over het verspreidingsgebied beschikbaar. Het verspreidingsgebied kan daarvoor evenwel niet groter geweest zijn omdat Houtduiven in 1973-1977 overal in Nederland voorkwamen als broedvogel. Vanwege de stabiele omvang van het verspreidingsgebied wordt het aspect als **gunstig** beoordeeld.

Als niet-broedvogel

Het gaat hierbij om de buitengrens van het Nederlandse deel van het verspreidingsgebied van de Houtduif in de winterperiode. De omvang van het verspreidingsgebied (het areaal) is sinds de eerste metingen in 1978-1983 (Sovon 1987) niet veranderd. Daarom wordt dit aspect als **gunstig** beoordeeld.

Figuur 13: Verspreiding van de houtduif in Nederland. Links als broedvogel en rechts als niet-broedvogel. Bron: Sovon.

Element 2. Populatie

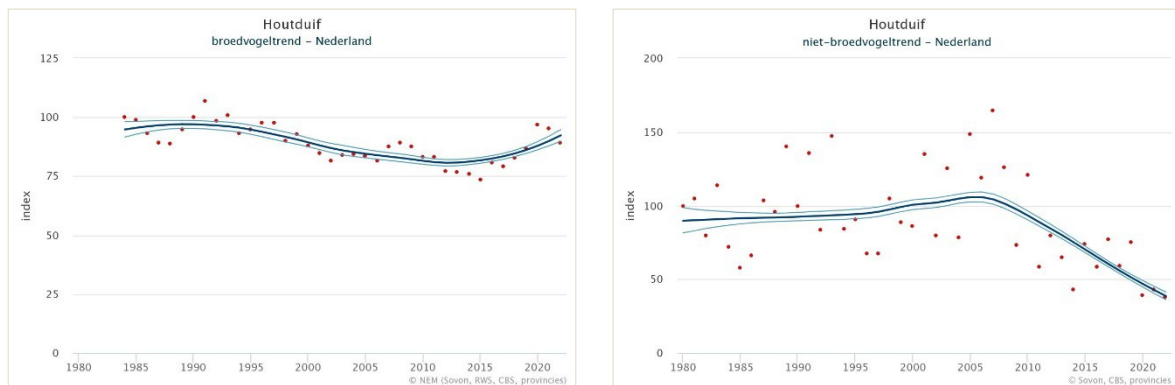
Als broedvogel.

De populatietrend in de periode 90-heden is significant afnemend met gemiddeld 0,50% per jaar. De afname vond echter plaats tot rond het jaar 2000, waarna de populatie zich stabiliseerde (figuur 14). De trend over de korte termijn (2009-2020) is licht positief maar onvoldoende om eerdere afnames goed te maken. De lange termijntrend is leidend omdat die een stabielere (betrouwbaarder) beeld geeft dan de korte termijntrend en een beter beeld geeft van de populatieontwikkeling. Daarnaast start de lange termijntrend kort na de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn rond 1980, en daarmee een belangrijk ijkpunt. Een afname van de populatie na inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn strookt niet met de bedoeling van de richtlijn. De huidige populatieomvang (2015-2020) van 411.000 broedparen ligt 2-3% lager dan rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in Nederland rond 1980. Toen waren 422.000 broedparen aanwezig. Voor het aspect populatie wordt de staat van instandhouding als **matig ongunstig** beoordeeld vanwege een populatieafname van minder dan 1% per jaar op de

lange termijn (1984-2021). Vanaf een populatieafname van meer dan 1% per jaar zou het aspect als zeer ongunstig beoordeeld worden. De afname is overigens al langer gaande, vanaf de jaren vijftig tot halverwege de jaren zeventig waren er naar schatting ten minste 500.000 broedparen in Nederland aanwezig (Bijlsma *et al.* 2001). Ten opzichte van die periode komt de huidige populatieomvang 16% lager uit. Wanneer uitgegaan zou worden van deze periode als gunstige referentie zou dat voor het onderdeel populatie ook leiden tot het oordeel 'matig ongunstig' en niet leiden tot een andere conclusie.

Als niet-broedvogel.

De populatietrend in de periode 1980-heden is significant afnemend met een jaarlijkse verandering van gemiddeld 1,2%, zie figuur 14. De huidige populatieomvang (2015-2020) van 1.210.000 vogels ligt ca. 43% lager dan 1990. Dat jaar valt in een stabiele periode voorafgaand aan een populatieafname, waarmee er gesproken kan worden van gunstige omstandigheden. Daarmee kan de periode ook als een gunstige referentieperiode worden beschouwd. Op grond van de afnemende populatie op de lange termijn (1980-heden) van gemiddeld 1,2% per jaar en de afgenomen populatieomvang in het winterhalfjaar (thans 43% lager dan rond 1990) wordt het aspect populatie beoordeeld als **zeer ongunstig**. Een sterke afname van de populatie na inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn strookt niet met de bedoeling van de richtlijn. Gelet op het startjaar (1980) is de lange termijntrend ook in dat verband een belangrijk ijkpunt.

Figuur 14: Jaarlijkse index van de broedpopulatie (links) en winterpopulatie (rechts) van de houtduif als broedvogel en niet-broedvogel in Nederland. Gebaseerd op gegevens verzameld in het Punt Transect Tellingen project (PTT; winterpopulatie) en op het Meetnet Broedvogels (BMP; broedvogelpopulatie) (bron: Sovon).

Element 3. Leefgebied

Als broedvogel.

Het potentiële leefgebied (hier: broedgebied) van de Houtduif komt overeen met bezet leefgebied. De Houtduif komt immers algemeen en wijdverbreid voor. Het is niet aannemelijk dat er op enige schaal geschikt leefgebied aanwezig is waar Houtduiven geheel ontbreken als broedvogel. Een gedetailleerde vergelijking is pas mogelijk tussen de laatste twee atlasperioden, waarin de verspreiding als broed- vogel voldoende gedetailleerd in kaart is gebracht (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, 2018). Aangenomen mag worden dat hier ontwikkelingen in kwaliteit aan ten grondslag liggen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Zo leidt uitbreiding van stedelijke bebouwing met voldoende groen tot kwaliteitsverbetering in die gevallen dat daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. Per saldo zijn er geen grote verschillen in omvang en kwaliteit leefgebied. Het aspect leefgebied wordt hiermee als **gunstig** beoordeeld.

Als niet-broedvogel

Het potentiële leefgebied kan worden afgeleid uit het bezet leefgebied dat in *omvang* niet is afgenomen omdat de Houtduif nergens in geschikt leefgebied ontbreekt. Er zijn wel ontwikkelingen in de bezetting van leefgebied, wat wijst op regionale afnames in de *kwaliteit* van het leefgebied, waarschijnlijk vooral veroorzaakt door veranderend landbouwgebruik (zie ook toekomstperspectief). Het aspect leefgebied wordt vanwege de afname in kwaliteit als **matig ongunstig** beoordeeld.

Element 4. Toekomstperspectief.

Als broedvogel.

De Houtduif neemt op de lange termijn vooral op agrarische gronden in Noordoost-Nederland af maar weet zich met name in urbaan gebied goed te handhaven. Op de korte termijn (laatste twaalf jaar) is er sprake van een significante toename en de verwachting is dat die lijn ook op de afzienbare termijn, de *komende* twaalf jaar, kan worden doorgetrokken.

Belangrijkste knelpunten in agrarisch gebied zijn de veranderende landbouwpraktijken waardoor de voedselsituatie is verslechterd: omschakeling van granen (beschikbaar in de broedtijd) naar maïs (pas in najaar beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en het sneller onderwerken van oogstrestanten.

Naar verwachting zal de situatie in agrarisch gebied gelijk blijven of wellicht iets gunstiger worden door uitbreiding van de natuur inclusieve landbouw waaronder in de vorm van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). De gevolgen van uitbreiding van urbaan gebied op voormalige agrarische gronden zijn niet eenvoudig in te schatten. Enerzijds verdwijnen foerageergronden door omzetting van landbouwgrond in stedelijk gebied terwijl anderzijds stedelijk gebied, mits met voldoende groen, kan zorgen voor meer broedgelegenheid.

Vanuit de verwachting dat de gunstige korte termijntrend ook op de afzienbare toekomstige termijn wordt doorgetrokken, wordt het aspect toekomstperspectief als **gunstig** beoordeeld.

Als niet-broedvogel.

De korte termijntrend duidt op een matige afname van gemiddeld 3,7% per jaar. Deze afname wordt waarschijnlijk vooral veroorzaakt door veranderend landbouwgebruik. De omvang van de graanteelt is afgenomen en de oogstmethoden zijn dermate efficiënt dat amper valgraan overblijft. Mais- en graanstoppels worden sneller ondergewerkt. Het geleidelijk in omvang toenemende urbaan gebied oefent geen speciale aantrekkingskracht uit op *overwinterende* Houtduiven, zoals bij de broedpopulatie wel het geval is (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Klimaatopwarming, resulterend in mildere winters, leidt ertoe dat Houtduiven in noordelijke streken een grotere neiging hebben om rond de broedgebieden te overwinteren (Keller *et al.* 2020). Mogelijk is deze ontwikkeling ook van invloed op het aantal overwinteraars in Nederland.

De situatie van intensief en efficiënt agrarisch landgebruik en mildere winters zal waarschijnlijk onveranderd blijven in de nabije toekomst. Maatregelen ter verbetering van leefgebied zijn echter wel relatief eenvoudig te bereiken, bijvoorbeeld door het pas later onderwerken van stoppelvelden of het inzaaien van klaver (Huysentruyt *et al.* 2009). Hiermee is mogelijk een deel van de oorzaak van de negatieve trend op te vangen en ertoe kan leiden dat de populatieafname stopt (door het verhoogde voedselaanbod zal een deel van de vogels mogelijk weer terug- keren). Het toekomstperspectief wordt daarom als **matig ongunstig** beoordeeld.

3.4 Staat van instandhouding - Drenthe

Totaalbeoordeling.

De Staat van instandhouding van de houtduif in Drenthe als broedvogel is in lijn met de landelijke svi, derhalve: **gunstig**. (Figuur 15).

Beoordeling Staat van Instandhouding van de houtduif als broedvogel in Drenthe				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	ongunstig	gunstig	ongunstig	ongunstig

Figuur 15: Beoordeling staat van instandhouding van de houtduif in Drenthe als broedvogel.
Bron: Sovon.

De Staat van instandhouding voor de houtduif in Drenthe als niet-broedvogel is beoordeeld als ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend (figuur 17).

Beoordeling Staat van Instandhouding van de houtduif als niet-broedvogel in Drenthe				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	ongunstig	ongunstig	ongunstig	ongunstig

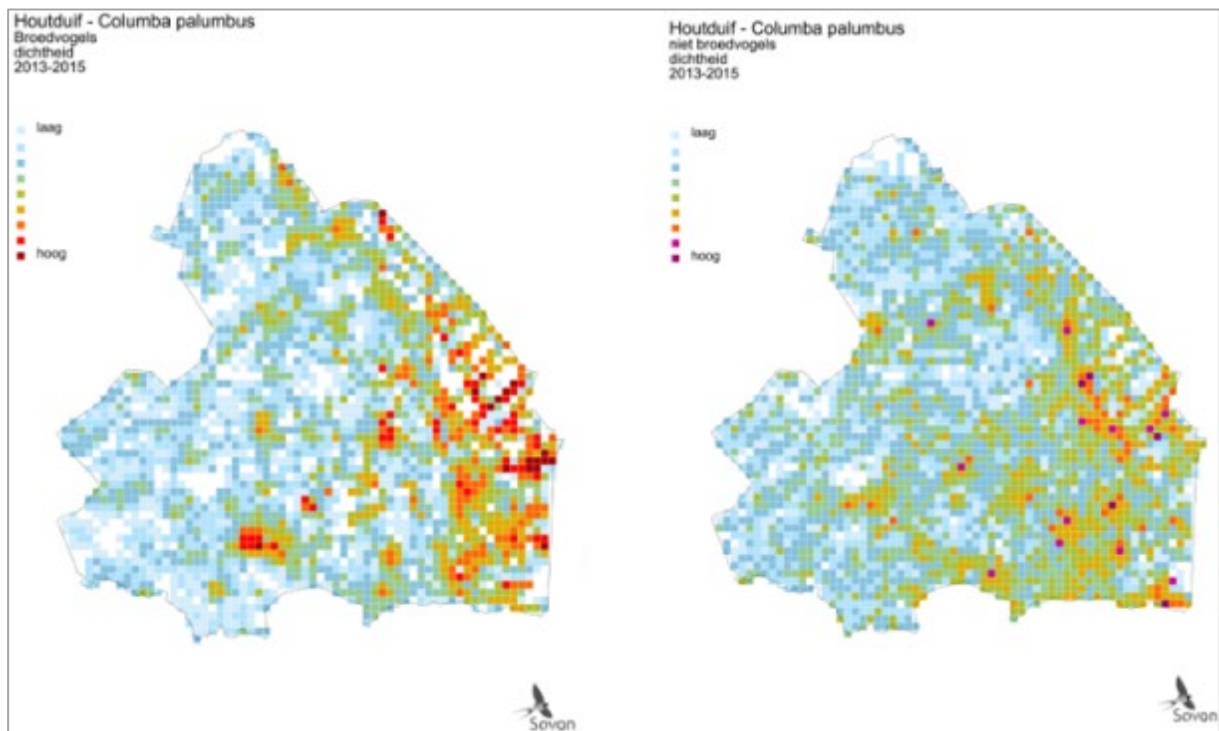
Figuur 16: Beoordeling staat van instandhouding van de houtduif in Drenthe als niet-broedvogel.
Bron: Sovon.

Element 1. Verspreiding.

Als broedvogel.

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig weinig veranderd (Sovon, 2022a). De provincie Drenthe valt als geheel binnen het areaal van de Houtduif. Zelfs in de grootschalige open gebieden vinden Houtduiven nog een broedplaats, ofwel in de weinige begroeiing ofwel op de bodem (van den Brink *et al.* 1996). De hoogste dichtheden broedende Houtduif in Drenthe werden eind vorige eeuw echter gevonden in bossen, in het bijzonder in dichte opstanden binnen een bos en in besloten cultuurlandschap (van den Brink *et al.* 1996). Recentelijk werd ook in Drenthe een verschuiving naar stedelijk gebied gezien (van Manen 2005). Zo springt de lintbebouwing in de Drentse veenkoloniën eruit (Sovon 2018). De afgelopen decennia is de dichtheid van Houtduiven in Drenthe afgenomen. In 1998- 2000 kwam de soort nog verspreid door de hele provincie veel voor, terwijl in 2013-2015 de hoge dichtheden vooral te zien waren rondom stedelijk gebied (Hoogeveen, Emmen, Assen) en in het oosten van de provincie, tegen de grens met de Duitse provincie Niedersachsen (Sovon, 2023) (Figuur 17). Ook in heel Niedersachsen wordt de soort als broedvogel aangetroffen (van den Brink *et al.* 1996; Krüger & Sandkühler 2022).

Figuur 17: Verspreiding van de houtduif als broedvogel (links) en niet-broedvogel (rechts) in Drenthe. Bron: Sovon

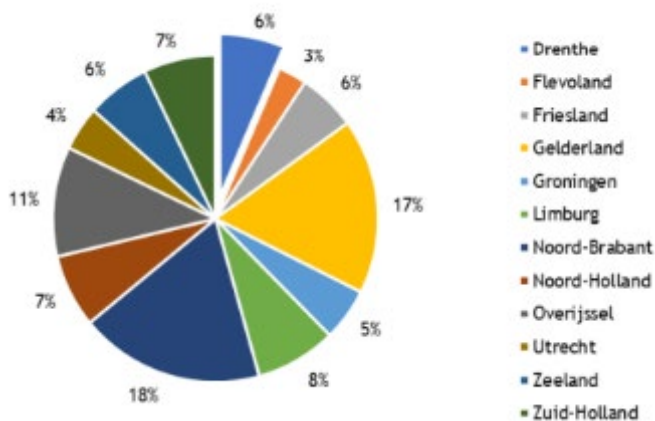
Als niet broedvogel

De verspreiding van de Houtduif in Drenthe in de winter komt redelijk overeen met die in de zomer. Wel zijn er iets minder plekken met hoge dichtheden dan bij de broedpopulatie in Drenthe. De soort is uiterst algemeen verspreid en vertoont een redelijk gelijkmatig patroon, waarbij de aantallen naar het oosten toe langzaam oplopen (Venema 2001). In januaritellingen in 1995-1999 werd het overgrote deel (ruim 80%) van de overwinterende Houtduiven in Drenthe in agrarisch gebied gevonden (Venema 2001), waar veel op akkers op oogstresten gefoerageerd wordt. De concentraties rondom de Drentse steden zoals die zichtbaar zijn bij de broedvogelpopulatie, zijn dan ook niet terug te vinden op de verspreidingskaart van de Houtduif als niet-broedvogel in Drenthe (Figuur 17-rechts). De populatie in de winter is aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa, waardoor het om een relatieve verschuiving gaat van dichtheden. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt. Hiermee is het element verspreiding voor de houtduif als broedvogel en als niet-broedvogel als **gunstig** te beschouwen.

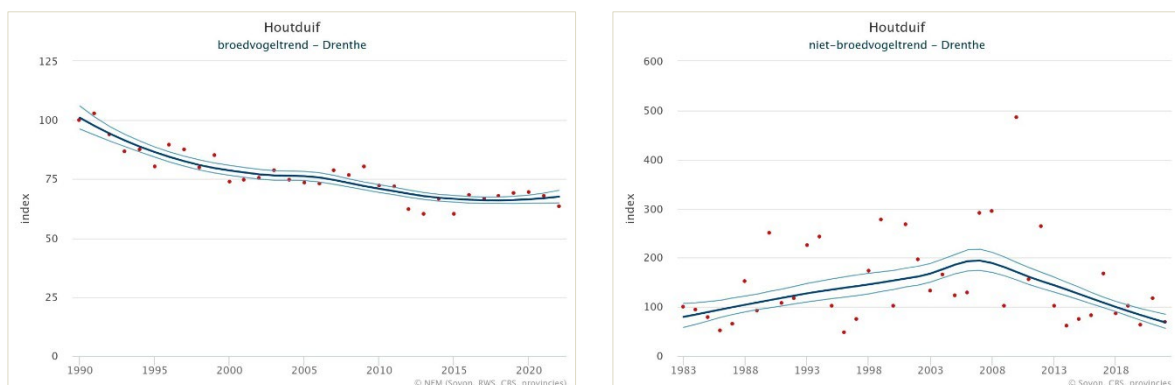
Element 2. Populatie

Als broedvogel en als niet-broedvogel.

Net als landelijk is in Drenthe de winterpopulatie aanzienlijk groter dan de broedpopulatie. De totale winterpopulatie wordt geschat op 60.000 – 120.000 vogels, wat ongeveer 6% is van het landelijke aantal (ongeveer 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015) (Figuur 18). Het aantal vogels buiten de broedtijd in Drenthe is op de lange termijn (sinds 1983) stabiel, in tegenstelling tot de landelijke trend die sterk negatief is (Figuur 19). Op de korte termijn is echter wel sprake van een significante afname, overeenkomstig met de landelijke trend. De stabiele provinciale lange termijn trend komt doordat de soort eerder sterk toenam (tot ongeveer 2005). De oorzaak van de sterke recente afname is nog onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dichter bij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller et al. 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethoden) kan leiden tot een minder aantrekkelijk overwinteringshabitat waardoor de soort elders gaat overwinteren. Hiermee is het element populatie voor de houtduif als broedvogel en als niet-broedvogel voor beide als **ongunstig** te beschouwen.

Figuur 18: Aanwezigheid van de houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Drenthe uitgelicht. Bron: Sovon

Figuur 19: Jaarlijkse index van de broedpopulatie (links) en winterpopulatie (rechts) van de houtduif als broedvogel en niet-broedvogel in Drenthe. Gebaseerd op gegevens verzameld in het Punt Transect Tellingen project (PTT; winterpopulatie) en op het Meetnet Broedvogels (BMP; broedvogelpopulatie) (bron: Sovon).

Element 3 en 4. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast wordt in bossen gefoerageerd op eikels en beukennotjes en fungeren deze als slaapplekken (Sovon, 2018). De afname van het aantal grote groepen Houtduiven in de winter is een landelijk beeld en hangt samen met de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor overwinterende Houtduiven (Sovon, 2018). Voor de niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren (Sovon, 2022). Hierbij geldt echter ook dat wanneer maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgebogen.

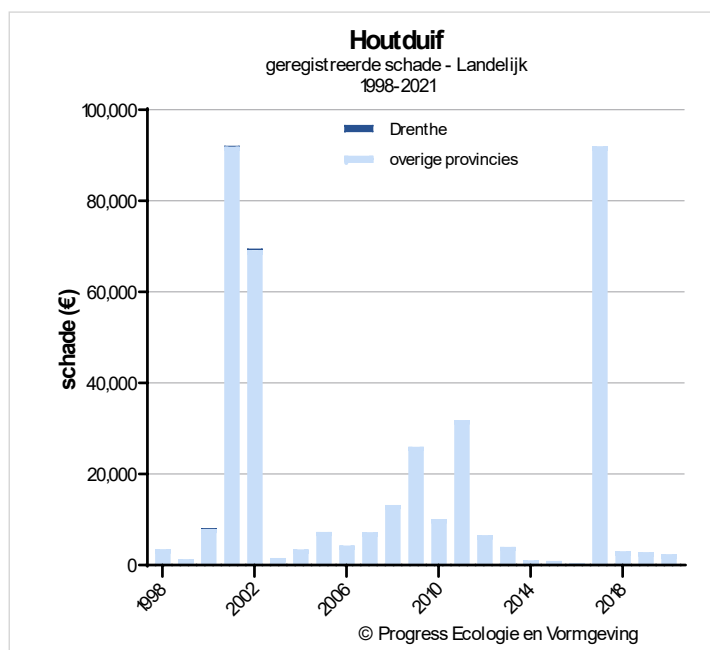
Hiermee is het element leefgebied en toekomstperspectief voor de houtduif als broedvogel en als niet-broedvogel als **ongunstig** te beschouwen.

3.5 Schadehistorie en effectiviteit.

Landbouwschade

De houtduif heeft een gevarieerd dieet dat aanzienlijk verschilt tussen de seizoenen. In de zomer en herfst vormen graankorrels het grootste deel van het dieet, terwijl in het voorjaar en de winter het dieet voornamelijk bestaat uit fruit en zaden van bomen aangevuld door vollegrondsgroenten zoals kool en spruitjes. Deze gevarieerde voedselkeuze stelt houtduiven in staat om te profiteren van seizoensgebonden gewassen met een hoogcalorisch gehalte (Ó hUallachain & Dunne, 2013). De aanwezigheid van een krop en een krachtige gespierde kliermaag (Proctor & Lynch 1993) stelt hen in staat om in tegenstelling tot de meeste zangvogels te foerageren op graankorrels. De houtduif foerageert mede hierdoor op veel verschillende agrarische gewassen, zoals vollegrondsgroenten, boomgaarden en graangewassen, waarbij hij profiteert van onder andere de introductie van koolzaad. Winterkoolzaad is een relatief kleine teelt in Nederland maar wel opkomend (Reindsen, 2020) met wereldwijd een recordhoogte van 82.5 miljoen ton in 2022/2023 (Winsen, 2022). Dit gedrag is vergelijkbaar met de situatie in Groot-Brittannië en Duitsland, waar houtduiven aanzienlijke schade aan landbouwgewassen kunnen veroorzaken, soms tot wel 30% van de oogst in bepaalde regio's (Keil, 1972).

Ondanks de aanzienlijke invloed van houtduiven op de landbouw in andere delen van Europa, ontbreken er historische schadecijfers in Nederland waaronder ook in de provincie Drenthe. Volgens de Beleidsregels Natuur Drenthe (art. 6.5)¹⁹ komen schades veroorzaakt door vrijgestelde soorten zoals de houtduif niet in aanmerking voor een tegemoetkoming in schade, wat betekent dat boeren geen schadeclaims konden indienen bij BIJ12 Faunazaken. Hierdoor beschikt BIJ12 Faunazaken niet over historische gegevens met betrekking tot schade door houtduiven, behalve registraties van mengschades. Dit zijn schades die voornamelijk zijn veroorzaakt door andere diersoorten, waarbij de houtduif ook deels als verantwoordelijke diersoort is aangemerkt. Sinds 1998 is landelijk voor de houtduif bijna 400.000 euro aan mengschades geregistreerd (Figuur 20). In Drenthe betrof dit slechts 735 euro aan geregistreerde schade. Gelet op de mate van schadebestrijding van houtduiven in de afgelopen beheerperiode in relatie tot de schadecijfers van omliggende landen is het aannemelijk dat de gewasschade door houtduiven in Drenthe beperkt is gebleven door de inzet van verjaging met ondersteunend afschot op grond van de landelijke vrijstelling.

Figuur 20: De totale landelijk geregistreerde bijkomende schades van de houtduif onderverdeeld naar de provincie Drenthe en de overige provincies, 1998-2021. Gebaseerd op gegevens verzameld door BIJ12 Faunazaken.

¹⁹ <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR601023#d242566991e1292> of <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/tegemoetkoming-aanvragen/provinciale-beleidsregels/>

3.6 Gevoerd beheer afgelopen periode

In alle WBE-gebieden zijn houtduiven gedood op grond van de landelijke vrijstelling (Wnb) en op grond van de jacht. Bijgevoegd het overzicht van afschot van houtduiven in Drenthe, op grond van de landelijke vrijstelling (schadebestrijding) en op grond van de jacht op de wildsoorten (schadebestrijding en/of benutting).

	2019	2020	2021	2022	2023
vrijstelling	2.939	2.479	2.331	1.838	1.964
wildsoorten	612	297	394	431	316
Totaal	3.551	2.776	2.725	2.275	2.280

Figuur 21: Afschot van houtduiven in Drenthe in de periode 2019 t/m 2023, onderverdeeld in afschot op grond van de landelijke vrijstelling en afschot op grond van jacht op wildsoorten. Bron: FRS

3.7 Conclusie

Gelet op het ontbreken van getaxeerde schade en i.v.m. de staat van instandhouding van de houtduif in Nederland en in Drenthe kunnen grondgebruikers geen gebruik maken van de vergunning vrijstelling (Bal) voor schadebestrijding houtduiven in Drenthe.

Er wordt in Drenthe met betrekking tot de houtduif niet voldaan aan art. 11.44 lid 1 en 2 Bal namelijk:

- Er is onvoldoende onderbouwing in Drenthe van het wettelijk belang voor de noodzaak van schadebestrijding in Drenthe.
- Bovendien is de staat van instandhouding van de houtduif in Nederland en in Drenthe als ongunstig beoordeeld.

4 KAUW (*CORVUS MONEDULA*)

4.1 Algemeen

De kauw is beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn en de Wet (Ow). Deze soort is niet als instandhoudingsdoelstelling van Natura 2000-gebieden opgenomen.

Voor de kauw geldt een vergunning vrijstelling tot afschot bij (dreigende) schade.

4.2 Kwantitatieve gegevens Nederland

Overzomerende kauwen (broedvogel)

Door het hele land zijn broedende kauwen te vinden. Ze zijn het talrijkst in stedelijk gebied (vooral oudere wijken) en kleinschalig boerenland. Grote aaneengesloten bossen worden gemedend, terwijl open landschappen en natuurgebieden soms wel, soms ook niet bezet zijn. Sinds ongeveer 1975 breidde de soort zich uit over delen van Zeeland en Flevoland, waar hij eerst ontbrak. Tegelijkertijd namen de aantallen in kleine bossen af, deels misschien door onrust en predatie door haviken. De landelijke stand is al tientallen jaren min of meer stabiel.

Overwinterende kauwen (niet-broedvogel)

Kauwen blijven vrijwel geheel in eigen land. Doortrek van oostelijke en noordelijke kauwen is vooral in de tweede helft van oktober opvallend. Een deel blijft hier overwinteren en sommige vogels vertonen kenmerken van noordse kauw (*C. m. monedula*) of Russische kauw (*C. m. soemmerringii*), hoewel de verschillen subtiel zijn. Er zijn enige aanwijzingen dat zulke vogels in afnemende mate in ons land verblijven. De voorjaarsstrek vindt vooral in maart en de eerste helft van april plaats. Zie figuur 45 voor de verspreiding van de kauw (als broedvogels en als niet-broedvogel) op kaart.

4.3 Staat van instandhouding van de kauw in Nederland

De staat van instandhouding van de Kauw als broedvogel is beoordeeld als gunstig en als niet-broedvogel als matig ongunstig. De beoordeling wordt hierna nader toegelicht voor de vier relevante aspecten.

Als broedvogel.

De staat van instandhouding van de Kauw in als broedvogel in Nederland is beoordeeld als *gunstig*.

Beoordeling Staat van Instandhouding van de kauw als broedvogel in Nederland				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig

Figuur 22: Beoordeling staat van instandhouding van de kauw in Nederland als niet-broedvogel (Bron: Sovon)

Als niet-broedvogel.

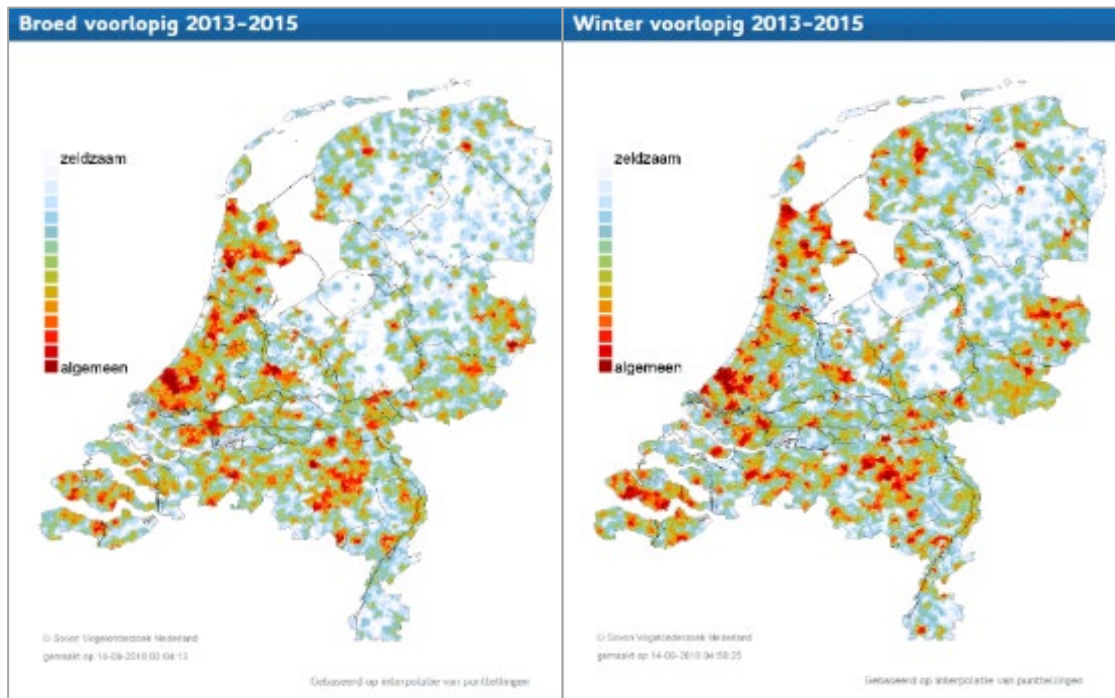
De staat van instandhouding van de Kauw als niet-broedvogel in Nederland is beoordeeld als *matig ongunstig* vanwege een sterk afnemende populatietrend, een afnemende kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief.

Beoordeling Staat van Instandhouding van de kauw als niet-broedvogel in Nederland				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	matig ongunstig	matig ongunstig

Figuur 23: Beoordeling staat van instandhouding van de kauw in Nederland als broedvogel (Bron: Sovon)

Verspreiding van de kauw in Nederland.

De kauw (als broedvogel en als niet-broedvogel) is algemeen verspreid in Nederland, zie figuur 24.

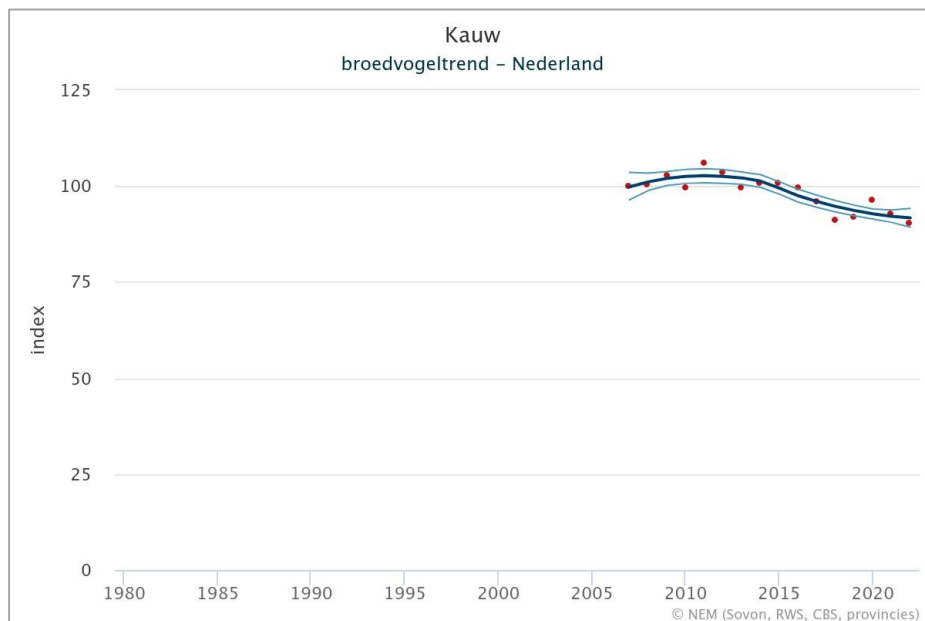

Figuur 24: Verspreiding van de kauw als broed- en als niet-broedvogel in Nederland (bron: <http://www.vogelatlas.nl/atlas/soorten/soort/15600>)

Aantalsontwikkeling van de kauw in Nederland.

Als broedvogel.

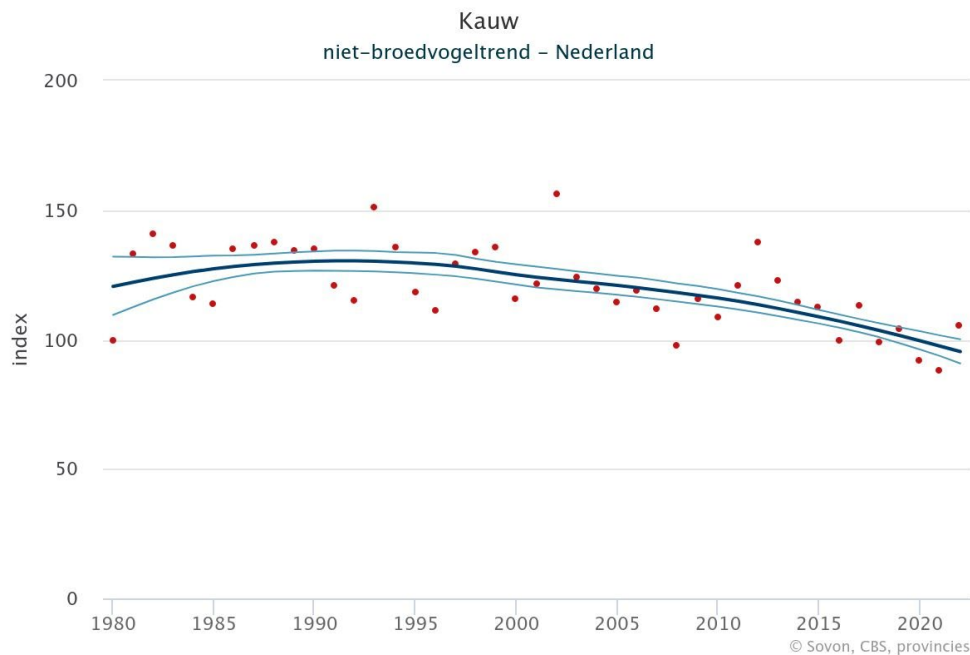
De populatietrend in de periode 1984-heden duidt op een stabiele populatie (figuur 25), aansluitend op populatiegroei. Gemiddeld over de periode 1990-heden is sprake van een jaarlijkse toename van 0,3%. De trend op de lange en de korte termijn wordt daarmee beoordeeld als stabiel. Op langere termijn bezien is sprake van populatiegroei. De huidige populatieomvang (2015-2020) van 100.000-150.000 broedparen (Sovon 2018) ligt ruim boven het populatieniveau dat rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980) in Nederland aanwezig was

Figuur 25: Broedvogeltrend van de kauw vanaf 1984: weergegeven is de jaarlijkse index van de Kauw op basis van het Meetnet Broedvogels (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en 95% betrouwbaarheidsinterval. Bron: NEM (Sovon, CBS, Provincies, Rijkswaterstaat)

Als niet-broedvogel

De populatietrend in de periode 1980-heden is significant afnemend met een jaarlijkse verandering van gemiddeld 0,5%6, zie figuur 26. De huidige populatieomvang (2015-2020) van ca. 370.000 vogels ligt ca. 15% lager dan de populatieomvang rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (440.000 vogels). Dat betreft ook een stabiele periode voorafgaand aan een populatieafname, waarmee gesproken kan worden van gunstige omstandigheden. Daarmee kan de periode ook als een gunstige referentieperiode worden beschouwd. Op grond van de afnemende populatie op de lange termijn (1980-heden) van gemiddeld 0,5% en de afgenomen populatieomvang in het winterhalfjaar wordt het aspect populatie beoordeeld als *matig ongunstig*. Een afname van de populatie na inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn strookt niet met de bedoeling van de richtlijn. Gelet op het startjaar (1980) is de lange termijntrend ook in dat verband een belangrijk ijkpunt.

Figuur 26: Wintertrend van de populatie van de kauw vanaf 1980: weergegeven is de jaarlijkse index van de Kauw op basis van het Meetnet Wintervogels/PTT in december (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en de 95% betrouwbaarheidsinterval. Bron: NEM (Sovon, CBS, Provincies, Rijkswaterstaat)

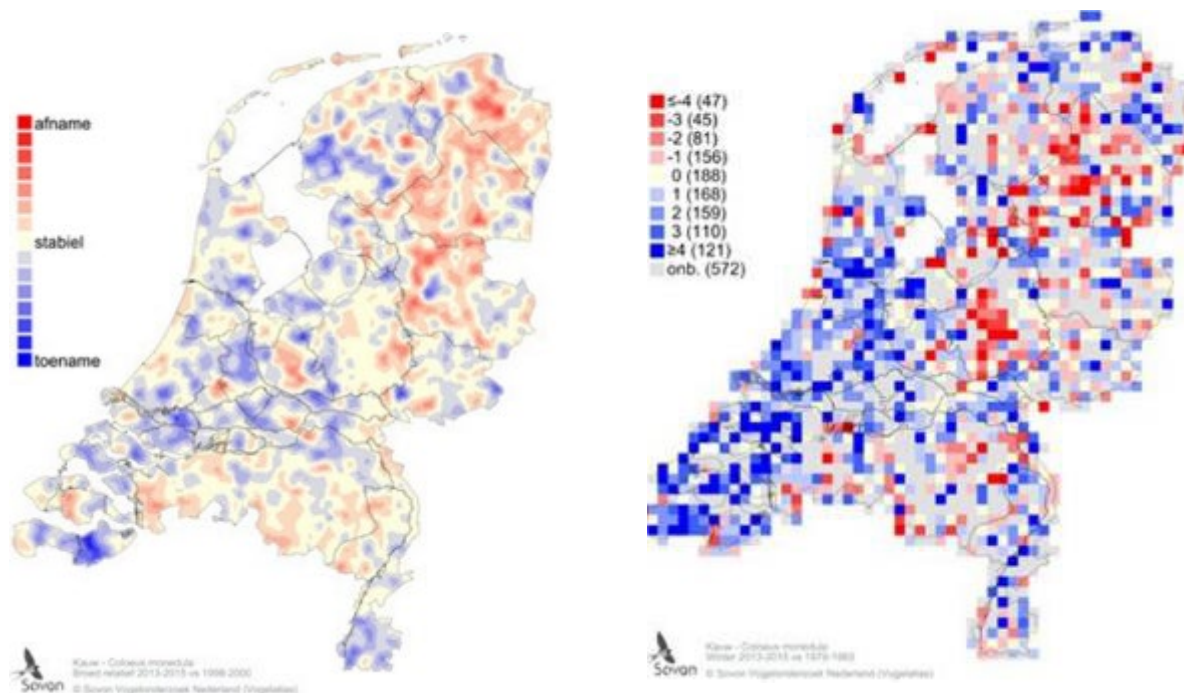
Leefgebied.

Als broedvogel.

Het potentiële leefgebied van de kauw (broedvogel) komt overeen met bezet leefgebied. De Kauw komt immers algemeen en wijdverbreid voor. Het is niet aannemelijk dat er op enige schaal geschikt leefgebied aanwezig is waar kauwen ontbreken als broedvogel. Een gedetailleerde vergelijking is pas mogelijk tussen de laatste twee atlasperioden, waarin de verspreiding als broedvogel voldoende gedetailleerd in kaart is gebracht (Sovon 2002, 2018). De verschilkaart tussen beide perioden (Figuur 27 links) laat zien dat kauwen in Noordoost-Nederland zijn afgenomen en in Laag-Nederland zijn toegenomen. Uitbreiding van stedelijke bebouwing met voldoende groen leidt tot kwaliteitsverbetering in die gevallen dat daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. Per saldo zijn er geen grote verschillen in omvang en kwaliteit leefgebied.

Als niet-broedvogel.

Het potentiële leefgebied kan worden afgeleid uit het bezet leefgebied dat in omvang niet is afgenomen omdat de Kauw nergens in geschikt leefgebied ontbreekt. Er zijn wel ontwikkelingen in de bezetting van leefgebied (Figuur 27 rechts), met vooral regionale afnames op de Veluwe en in Drenthe, waar vooral toenames in Laag-Nederland tegenover staan. De afnames op de Veluwe zijn met name te wijten aan het uit productie nemen van veel kleine landbouwenclaves; Kauwen zijn in hoofdzaak cultuurvolgers die uitgestrekte bos- en natuurgebieden mijden.

Figuur 27: Links: Gebieden waar de Kauw als broedvogel is toegenomen (blauw) of afgenomen (rood), zie legenda. Het gaat hier om de verandering in relatieve dichtheid (veranderingen in presentie bij punttellingen in de laatste ten opzichte van de voorlaatste atlasperiode). In het overige gebied (geel) zijn er geen duidelijke ontwikkelingen (bron: Sovon 2018). Rechts: Verschil in aantal kauwen (als niet-broedvogel) per atlasblok in klassen (5x5km) tussen 1978-83 en 2013-2015. Weergegeven is de verandering in aantalsklassen (een afname van drie aantalsklassen in een bepaald atlasblok wordt aangeduid als -3). (Bron Sovon 2018)

Toekomstperspectief

Als broedvogel.

Om het toekomstperspectief te beoordelen kan gebruik worden gemaakt van de korte termijntrend (Laatste twaalf jaar), die naar de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken. In dat geval zou de populatie dus op een stabiel niveau blijven. Er zijn geen specifieke omstandigheden die *per saldo* wijzen op een negatieve ontwikkeling. Echter, op de zandgronden en met name in bossen is de soort achteruitgegaan terwijl in urbaan gebied een groei plaats vindt. Deze tendens naar urbanisatie wordt niet goed begrepen maar wordt ook elders in Europa vastgesteld (Keller *et al.* 2020). De kauw geldt als generalist die goed vertegenwoordigd is in urbaan gebied. Vanuit de verwachting dat de gunstige korte termijntrend ook op de afzienbare toekomstige termijn wordt doorgetrokken, wordt het aspect toekomstperspectief als *gunstig* beoordeeld.

Als niet-broedvogel.

De korte termijntrend duidt op een matige afname van gemiddeld 2,0% per jaar. Deze afname duidt op een afnemend aantal overwinteraars uit gebieden ten noordoosten van Nederland. De Nederlandse broedpopulatie is immers stabiel. In Europa als geheel neemt de populatie toe, waarbij met name in Finland sprake is van een areaaluitbreiding in noordoostelijke richting, die wordt gerelateerd aan klimaatveranderingen (Keller *et al.* 2020). Er zijn aanwijzingen dat ook de broedpopulaties uit Noordoost-Europa minder trekdrag vertonen, mogelijk als gevolg van de in veel gebieden in Europa optredende 'urbanisatie' en een verbeterd voedselaanbod (Virkkala & Lehikoinen 2017). Dit aspect wordt als *matig ongunstig* beoordeeld.

4.4 Staat van instandhouding van de kauw in Drenthe.

De gunstige referentie voor de kauw is de toestand in het jaar 1981. Zie voor de systematiek van de beoordeling van de staat van instandhouding het algemene deel van het Faunabeheerplan.

Het is gebruikelijk om de staat van instandhouding van een vogel apart te beoordelen als broedvogel én als niet-broedvogel (Ministerie van LNV 2006). Dit is zinvol als de broedvogelpopulatie en de niet-broedvogelpopulatie verschillen. Dat is bijvoorbeeld het geval als exemplaren van buiten naar het gebied trekken en daar overwinteren, zoals bij de kauw. In Drenthe is dat het geval.

Totaalbeoordeling.

De totaalbeoordeling van de staat van instandhouding van de kauw in Drenthe als broedvogel en als niet broedvogel sluit aan de landelijke beoordeling.

De staat van instandhouding van de Kauw als broed- en als niet- broedvogel in Drenthe is te beschouwen als *ongunstig* vanwege een afnemende populatietrend, afnemend leefgebied en een ongunstig toekomstperspectief.

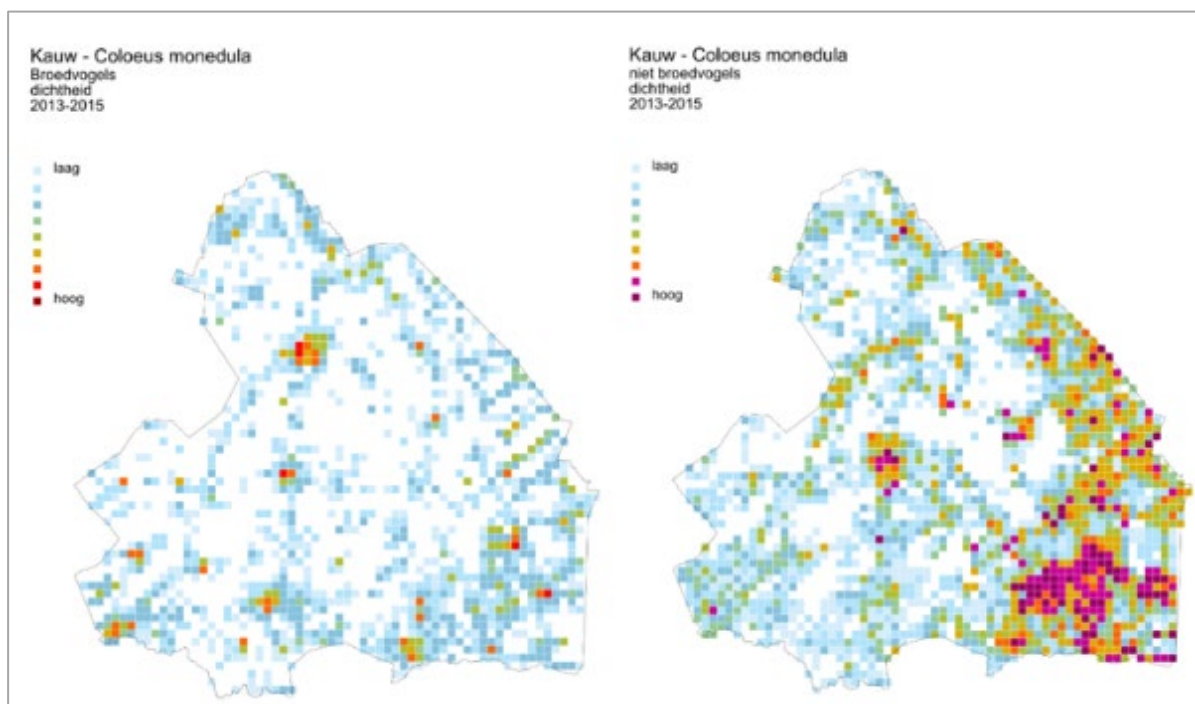
Beoordeling Staat van Instandhouding van de kauw in Drenthe				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	ongunstig	ongunstig	ongunstig	ongunstig

Figuur 28: Beoordeling staat van instandhouding van de kauw als niet-broedvogel in Drenthe

Element 1. Verspreiding.

De kauw is als broedvogel schaars in Drenthe, zeker in vergelijking met de rest van Nederland. Er zijn kleine concentraties in steden en dorpen als Assen, Beilen, Hogeveen, Havelte, Meppel, Emmen en Klazienaveen (Figuur 29 links). In de periode 2007-2022 was de trend als broedvogel stabiel, van vóór 2007 is geen trendlijn beschikbaar.

In de winter zijn er in Drenthe grotere concentraties kauwen dan in de zomer, met name in het oosten van de provincie en bij Attero (ex-VAM) in Wijster (Figuur 29-rechts). Het gaat vermoedelijk grotendeels om wintergasten uit Noord-Europa.

Figuur 29: Verspreiding van de kauw als broed- en als niet-broedvogel in Drenthe (bron: <http://www.vogelatlas.nl/nl/provincies>)

Element 2. Populatie.

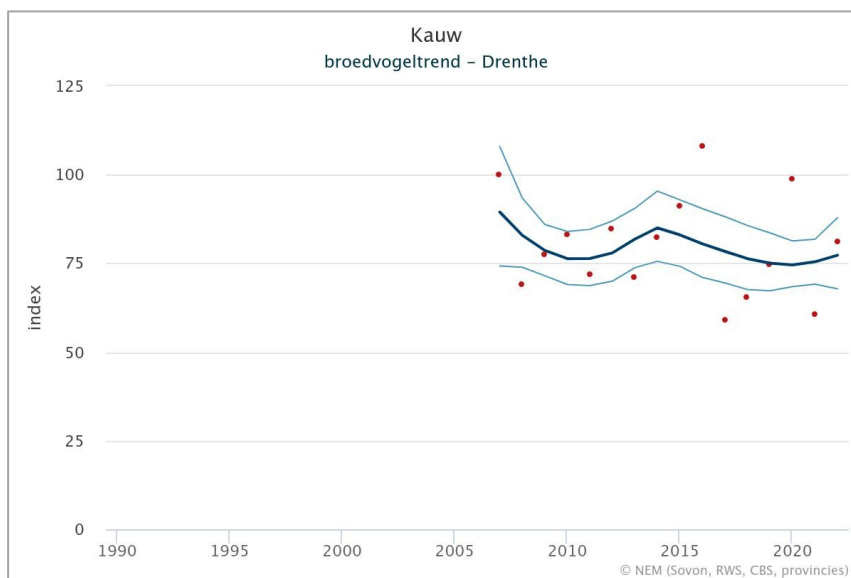
Ontwikkeling

Hier gaat het om de lange termijntrend van de populatie kauwen in Nederland en in Drenthe. Sinds 1990 is het aantal in Nederland broedende kauwen stabiel gebleven, maar sinds 1984 is het aantal in Drenthe broedende kauwen met omstreeks 4% per jaar afgenomen. Tellingen in december (niet-broedvogel) laten zien dat de kauw in Nederland sinds 1980 met 0,5% per jaar is afgenomen en in Drenthe sinds 1983 met 2,6% per jaar is afgenomen (tabel ##).

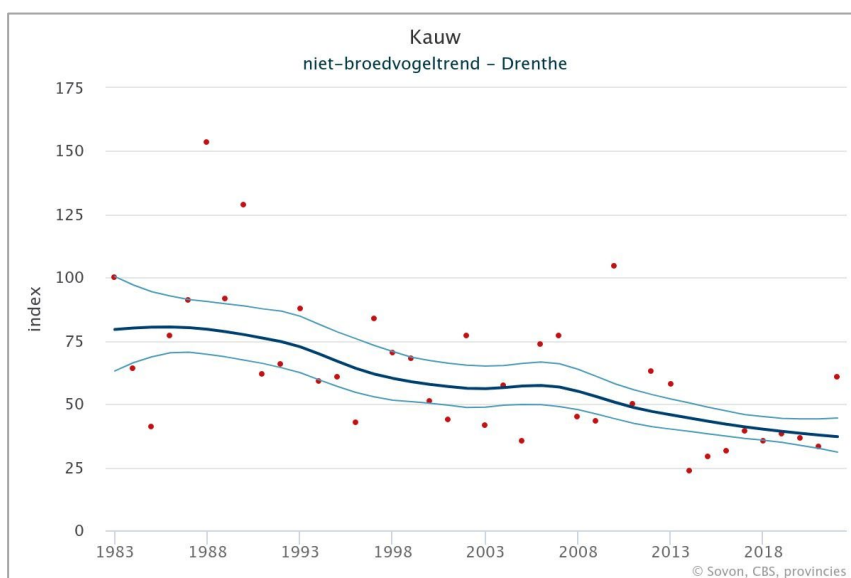
Toekomstperspectief

De laatste jaren is in Drenthe zowel de broedpopulatie als het aantal kauwen bij de telling in december min of meer stabiel gebleven (Figuur 30 en Figuur 31). Het wordt niet verwacht dat binnen de komende twaalf jaar het niveau van het begin van de jaren tachtig weer bereikt zou kunnen worden.

Conclusie populatie: gezien het voorgaande beoordelen is het aspect populatie voor Drenthe als ongunstig te beschouwen.

Figuur 30: Aantalsontwikkeling (trend) van de kauw als broedvogel in Drenthe Bron: Sovon

Figuur 31: Aantalsontwikkeling (trend) van de kauw als niet-broedvogel in Drenthe Bron: Sovon

Verspreiding.

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied vergeleken met het verspreidingsgebied rond 1981. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2017a).

Ontwikkeling

Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlassen met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 19173-1977 en 2013-2015 vergelijken wij de kaartbeelden van die twee periodes voor een benadering van de trend in verspreiding sinds 1981. Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken zou betekenen dat de kauw uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit heeft zich niet voorgedaan. Dergelijke kaarten zijn alleen beschikbaar voor de kauw als broedvogel.

Toekomstperspectief

Wij verwachten dat het de komende twaalf jaar zo blijft dat kauwen in vrijwel ieder 10x10 km-hok broeden.

Conclusie verspreiding: gezien het voorgaande is het aspect verspreiding voor Drenthe als gunstig te beschouwen.

Aspect 3: Leefgebied

Aspect 3. In termen van 'habitat' volgens de wet (Ow) is het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoen cyclus nodig heeft (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

Het is onduidelijk of de toestand van het leefgebied een verklaring is voor de in vergelijking met de rest van Nederland zo negatieve populatietrend in Drenthe. In het algemeen is het aanbod van nestholtes een beperkende factor, maar de vraag blijft of dit zich in Drenthe ongunstiger heeft ontwikkeld. Het aspect leefgebied in Drenthe toch als ongunstig te beschouwen.

Toekomstperspectief

Naar verwachting verandert de toestand van het leefgebied van de kauw de komende twaalf jaar niet wezenlijk.

Conclusie leefgebied: gezien het voorgaande beoordelen wij het aspect leefgebied voor Drenthe als ongunstig.

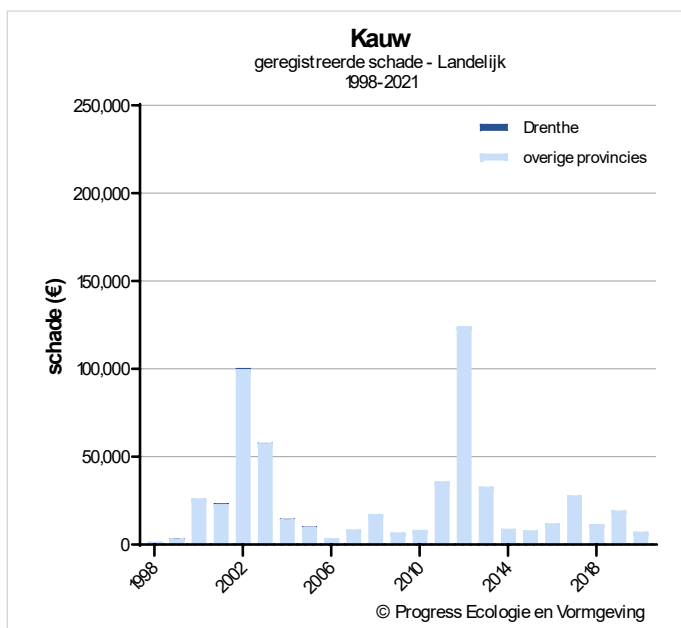

4.5 Schadehistorie en effectiviteit

Landbouwschade

Bij agrariërs komt het economisch belang in gevaar wanneer er schade wordt toegebracht aan ingezaaide akkers of wanneer ingekuilde landbouwproducten worden aangevreten (Iedema, 1982; Leever, 1982). In de sectoren van groenteteelt, fruitteelt en sierteelt wordt schade aangericht door vraat en contaminatie van gecultiveerde gewassen (LNV, 1983 en 1984). Kraaiachtigen, waaronder kauwen, kunnen verschillende vormen van schade veroorzaken in de landbouw. Tijdens de zaai- en kiemfase resulteren hun activiteiten in pik- en krabschade aan zaaibedden en kiemplantjes (Dhindsa et al., 1991). Bovendien treden door vraat beschadiging op aan rijpend fruit, akkerbouwgewassen, gewassen in open veld en andere teeltvormen.

Ondanks de aanzienlijke invloed van kauwen op de landbouw in andere delen van de wereld, ontbreken er historische schadecijfers in Nederland waaronder ook in de provincie Drenthe. Volgens de Beleidsregels Natuur Drenthe (art. 6.5)²⁰ komen schades veroorzaakt door vrijgestelde soorten zoals de kauw niet in aanmerking voor een tegemoetkoming in schade, wat betekent dat boeren geen schadeclaims konden indienen bij BIJ12 Faunazaken. De schades die wel geregistreerd zijn bij BIJ12 Faunazaken zijn schades die hoofdzakelijk worden veroorzaakt door een andere diersoort zoals de roek, waarbij kauwen als tweede of derde schadesoort worden aangemerkt en dus verantwoordelijk zijn voor een kleiner deel van de totale schademelding. Tussen 1998 en 2021 is er landelijk voor kauwen een totale mengschade ter waarde van €571.345,- euro geregistreerd (Figuur 32). In de provincie Drenthe is in de jaren 2022 en 2023 mengschade door kauwen geregistreerd wat gezamenlijk neerkwam op €16.714,- euro (Figuur 33).

Figuur 32: De totale landelijk geregistreerde bijkomende schades van de kauw onderverdeeld naar de provincie Drenthe en de overige provincies, 1998-2021. Gebaseerd op gegevens verzameld door BIJ12 Faunazaken.

²⁰ <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR601023#d242566991e1292> of <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/tegemoetkoming-aanvragen/provinciale-beleidsregels/>

WBE	2022	2023
Artemis	374	
Bargerveld	11	44
De Dalgronden	621	
De Drie Marken	501	245
De Grensstreek	5.133	
Hondsrugveld	1.243	4.346
Kerspel Dalen	3.743	96
Mars- en Westerstroom	195	
Scholtensveld	162	
Totaal	11.983	4.731

Figuur 33: Getaxeerde schade door kauwen in Drenthe, periode 2022 en 2023. Bron: BIJ12

4.6 Gevoerd beheer afgelopen periode

Op grond van de landelijke vrijstelling (Wnb) en het Faunabeheerplan 2019-2024 zijn in Drenthe per jaar gemiddeld ca.1.000 kauwen gedood. Het afschot was in alle WBE's in Drenthe.

jaar	2019	2020	2021	2022	2023
afschot	1.190	1.093	1.074	700	1.020

Figuur 34: Aantal gedode kauwen per jaar in de periode 2019 t/m 2023 in Drenthe (bron: FRS)

4.7 Conclusie

Gelet op de staat van instandhouding van de kauw in Drenthe en de geringe getaxeerde schade kunnen grondgebruikers geen gebruik maken van de vergunning vrijstelling (Bal) voor schadebestrijding kauwen in Drenthe.

Er wordt in Drenthe met betrekking tot de kauw niet voldaan aan art. 11.44 lid 1 en 2 (Bal) namelijk:

- Er is onvoldoende onderbouwing in Drenthe van het wettelijk voor de noodzaak van schadebestrijding in Drenthe.
- Bovendien is de staat van instandhouding van de kauw in Drenthe als ongunstig beoordeeld.

5 KONIJN (*ORYCTOLAGUS CUNICULUS*)

Konijnen zijn in de vroege Middeleeuwen vanuit Midden-Frankrijk en het Middellandse Zeegebied ingevoerd en ondertussen over heel Nederland verspreid. Konijnen leven in hollen en hebben daarom een voorkeur voor zandige bodems waarin het makkelijk graven is. Ze prefereren halfopen landschappen zoals perken, tuinen en bosranden en mijden vochtige terreinen zoals moeras en veen of zware klei, omdat ze daarin geen hollen kunnen graven. Ook in open polderlandschap ontbreekt het konijn veelal. Konijnen zijn voornamelijk in de schemering en in de nacht actief.

Voortplanting en leeftijd

De voortplantingstijd valt globaal in de periode van januari tot in juli. Het vrouwtje bouwt aan het einde van een speciaal daarvoor gegraven zijgangetje (de wentel) in het hol een bolvormig nest van gras (kraamkamer), of een aparte, lange gang buiten de burcht. Het nest wordt van binnen gevoerd met haar (wol) dat ze uit haar vacht trekt. Het duurt ongeveer 28 tot 31 dagen totdat de jongen (meestal drie tot zeven, maximaal negen) worden geboren. Bij de geboorte zijn ze nog blind, doof en kaal. Na 2 weken verlaten ze al het nest en na ongeveer drieënhalve week worden ze gespeend en zijn ze zelfstandig. Per seizoen hebben konijnen meestal twee tot drie nesten.

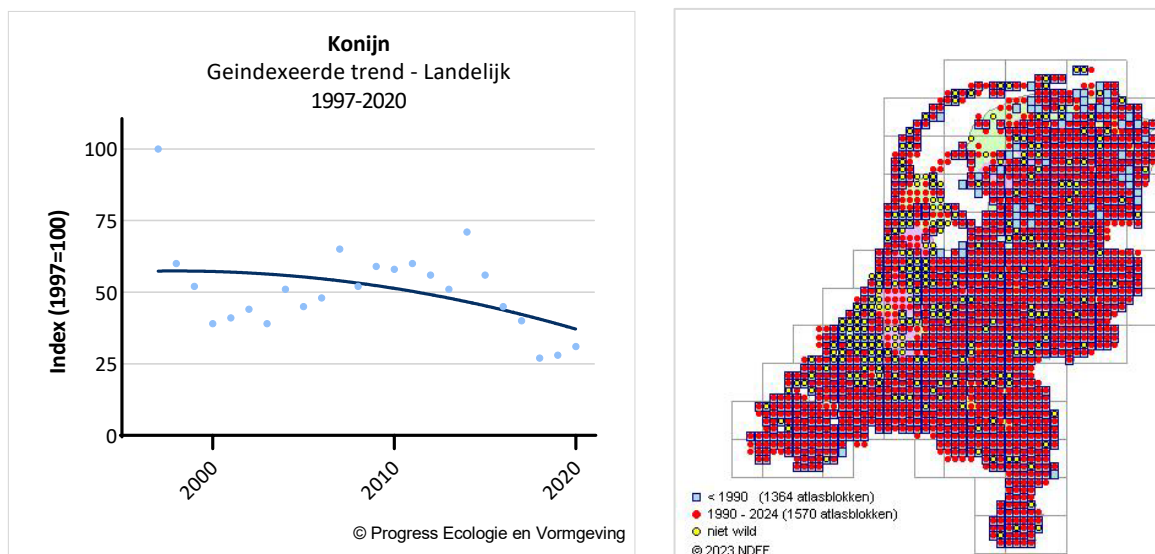
5.1 Voorkomen en trend

Het konijn komt verspreid over vrijwel het gehele land (Broekhuizen et al., 2016) voor en kent daarmee een aaneengesloten verspreidingsgebied, dat grensoverschrijdend is. De verspreiding van het konijn sinds 1950 valt conform de Rode Lijst-criteria in de klasse toegenomen of stabiel (Van Norren et al., 2020; Dekker en Van Norren, 2021). De soort heeft zich vanaf de hoge zandgronden in de perioden vanaf 1946 tot 2019 over vrijwel geheel Nederland verspreid, onder andere door drainage van natte gebieden en door aanleggen van grote zandlichamen door bouwprojecten (Dekker en Van Norren, 2021). Conform de Rode Lijstbeoordeling valt de soort in de zeldzaamheidsklasse 'algemeen' (Van Norren et al., 2020).

Land dekkende tellingen van de huidige of historische populatiegrootte van het konijn zijn niet beschikbaar. Verspreidingsgegevens zijn er echter wel en deze zijn er niet alleen voor recente jaren, maar ook voor een groot deel van de 20e eeuw. Trendgegevens van populatietellingen zijn pas beschikbaar vanaf 1997. Wel zijn er afschotgegevens beschikbaar vanaf de jaren 80 (van de vorige eeuw) voor het konijn. Aantallen geschoten dieren uit de jacht zijn een redelijk goede bron voor het vaststellen van populatietrends (Tapper & Parsons, 1984; in: Dekker & van Norren, 2021). De konijnenpopulatie is in het midden van de 20e eeuw met 95% gereduceerd ten opzichte van de periode voor 1946, na de introductie van het myxomatose-virus in 1952 (Broekhuizen et al., 2016). In de periode vanaf 1970 tot 1988 namen de aantallen weer toe als gevolg van de ontwikkelde resistentie tegen het virus. Vanaf 1990 zorgde een nieuwe virusziekte, Rabbit Haemorrhagic Disease (RHD), wederom voor een landelijke afname (Wageningen Environmental Research Rapport 3153). In het tweede decennium van de 21e eeuw lijkt er ook tegen dit virusresistentie te zijn opgebouwd en nemen de aantallen konijnen in de duinen weer toe. Dit is in geïsoleerde natuurgebieden en op de zandgronden in het oosten van het land nog niet het geval (Broekhuizen et al., 2016). De huidige verspreiding van het konijn, conform de in hoofdstuk 3 genoemde richtlijnen gebaseerd op bezette 10x10 km-hokken in de periode 2016-2020, is weergegeven in Figuur 35. In totaal zijn 436 hokken bezet. Vanwege de opkomst van RHD in 1990 en het navolgende herstel, is het te verwachten dat het verspreidingsbeeld in 1994 (beperkt) kleiner was dan in de huidige situatie. Met name in het Groene Hart, de kop van Noord-Holland en het noordwesten van Friesland kwamen tot aan het eind van de jaren 80 (van de vorige eeuw) geen of nauwelijks konijnen voor (Broekhuizen et al., 1992). Op basis hiervan gaan we ervan uit dat in 1994 420 10x10 km-hokken bezet waren.

Op basis van de laatst beschikbare trendgegevens (2020 is af te leiden dat sinds 1997 de populatie met 1,8% (se = 0,00391) per jaar daalt (CBS/NEM, 2021). Er is hiermee sprake van een matige

afname. De laatste jaren zet de daling harder door. Over de periode vanaf 2009 gaat het om een afname van 7,2% (se = 0,004579) en is sprake van een sterke afname (CBS/NEM, 2021). Sinds 1950 is de populatiegrootte met 68% afgenomen (Van Norren et al., 2020). Uit de gegevens van het NEN blijkt dat er de laatste jaren weer sprake is van een licht herstel van de populatie.

Figuur 35: Geïndexeerde trend (links) en verspreiding (rechts) van het konijn in Nederland, respectievelijk 1997-2020 en 1990-2023. Gebaseerd op gegevens verzameld in de BMP en MUS tellingen en onderdeel van het dagactieve zoogdieren NEM-meetprogramma (bron: CBS).

5.2 Landelijke Staat van instandhouding

In onderstaand tabel is de beoordeling van de landelijke staat van instandhouding van het konijn weergegeven uit het WEnR rapport 3153.

Beoordeling Staat van Instandhouding van het konijn in Nederland				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	ongunstig	gunstig	onbekend	ongunstig

Figuur 36: Beoordeling van de staat van instandhouding van het konijn in Nederland. Bron: WEnR rapport 5153.

Verspreiding.

De omvang van het huidige areaal is stabiel. Dit aspect wordt daarmee beoordeeld als **gunstig**.

Populatie.

De populatie laat op basis van de trendbepaling een afname zien van gemiddeld 1,8% per jaar. Omdat sprake is van een negatieve trend groter dan 1%, wordt de SVI van de populatie beoordeeld als **zeer ongunstig**.

Leefgebied.

Het leefgebied is in de huidige situatie, gebaseerd op de gegenereerde HSI-kaart, van voldoende omvang en kwaliteit. Dit aspect wordt daarmee beoordeeld als **gunstig**.

Toekomstperspectief.

Uit de beoordelingen van de verspreiding als gunstig, de populatie als ongunstig en het leefgebied als gunstig volgt dat de beoordeling van het perspectief als **onbekend** aangemerkt is.

Totaal (samenvatting).

Conform de beoordelingsmatrix is de totaalbeoordeling van de staat van instandhouding van het konijn **zeer ongunstig**.

5.3 Staat van instandhouding in Drenthe

De gunstige referentie voor het konijn is de toestand in het jaar 1994. Zie voor de systematiek van de beoordeling van de staat van instandhouding het algemene deel van het faunabeheerplan.

Totaalbeoordeling.

De staat van instandhouding van het konijn in Drenthe wordt beoordeeld als **zeer ongunstig**. De beoordeling wordt hierna nader toegelicht voor de vier relevante aspecten.

Beoordeling Staat van Instandhouding van het konijn in Drenthe				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	ongunstig	gunstig	onbekend	ongunstig

Figuur 37: Beoordeling staat van instandhouding van het konijn in Drenthe (verschillende bronnen)

Element 1: Verspreiding

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied vergeleken met het verspreidingsgebied rond 1994. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de Lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

In Nederland komen konijnen in vrijwel alle 10x10 km-hokken voor en rond 1994 was dat ook zo (ter Harmsel e.a. 2022). Dat geldt ook voor Drenthe (Figuur 35). Daarmee is de verspreiding stabiel.

Toekomstperspectief

Naar verwachting zal ook de komende twaalf jaar het konijn in vrijwel alle 10x10 km-hokken voorkomen.

Conclusie verspreiding: gezien het voorgaande is het aspect verspreiding voor Drenthe als gunstig te beschouwen.

Element 2: Populatie

Aspect 2 (populatie dynamische gegevens) wordt afgemeten aan omvang en aantaltrend van de populatie.

Ontwikkeling

Hier gaat het om de lange termijntrend van de populatie konijnen in Nederland en in Drenthe. Het BMPZ-project van het Netwerk Ecologische Monitoring heeft trendcijfers voor het konijn vanaf 1997.²¹ In de periode 1997-2020 is de Nederlandse konijnenpopulatie volgens deze cijfers significant afgenomen, met gemiddeld 2,5 % per jaar. Op grond van afschotcijfers kan worden aangenomen dat de stand van het konijn in de periode 1994-1997 ongeveer stabiel was (Dekker & van Norren 2022). Dat betekent dat de afname in de periode 1994-2020 2,2% per jaar is geweest. In Drenthe was de afname sinds 1997 ook 2,5% per jaar.

Toekomstperspectief

De trendcijfers over de laatste jaren zijn flink dalend, zowel landelijk als in Drenthe. De verwachting is niet dat in de komende twaalf jaar de populatie zich zal herstellen naar het niveau van het begin van de jaren tachtig, vóór het uitbreken van de ziekte VHS.

Gezien het voorgaande is het element populatie voor het konijn in Drenthe als **ongunstig** te beschouwen.

²¹ Website Compendium voor de Leefomgeving, <https://www.clo.nl/indicatoren/nl1571-trend-van-zoogdieren>

Element 3: Leefgebied

Element 3 (in termen van het Besluit kwaliteit leefomgeving 'habitat') is het leefgebied, inclusief alle condities die een soort tijdens zijn levensloop en seizoen cyclus nodig heeft (DG Environment 2017b).

Ontwikkeling

Het leefgebied van het konijn in Nederland is voldoende groot om de populatie op lange termijn in stand te houden (zie ook Ter Harmsel e.a. 2022). Dat geldt ook voor Drenthe.

Toekomstperspectief

Ontwikkelingen in het natuur- en landschapsbeheer in het agrarisch gebied zorgen voor enig optimisme voor het leefgebied van het konijn. De ontwikkelingen kunnen namelijk in de komende 12 jaar zorgen voor kwaliteitsverbeteringen van het leefgebied, zoals de aanleg van nieuwe natuur en recreatieve beplanting in de poldergebieden en verbetering van de droge dooradering in het agrarisch gebied. Hierdoor wordt het toekomstperspectief voor het element leefgebied beoordeeld als gunstig, zowel in Nederland als in Drenthe.

Gezien het voorgaande is het element leefgebied voor het konijn in Drenthe als **gunstig** te beschouwen.

Totaalbeoordeling

Voor Drenthe zijn de aspecten verspreiding en leefgebied beoordeeld als gunstig, maar het aspect populatie als ongunstig. Hierdoor is de totaalbeoordeling voor de staat van instandhouding van het konijn in Drenthe ongunstig.

5.4 Wettelijke status en Provinciaal beleid

Het konijn is een beschermde inheemse diersoort, als ook een aangewezen wildsoort, waarop de jacht geopend is (Artikel 8.3 lid 4 Ow). De jacht op konijnen is geopend van 15 augustus tot en met 31 januari, tenzij de minister anders bepaald.

Daarnaast kunnen konijnen het gehele jaar gedood worden op basis van de vergunning vrijstelling (Bal) en een vigerend Faunabeheerplan.

5.5 Beschrijving van schade aan wettelijke belangen.

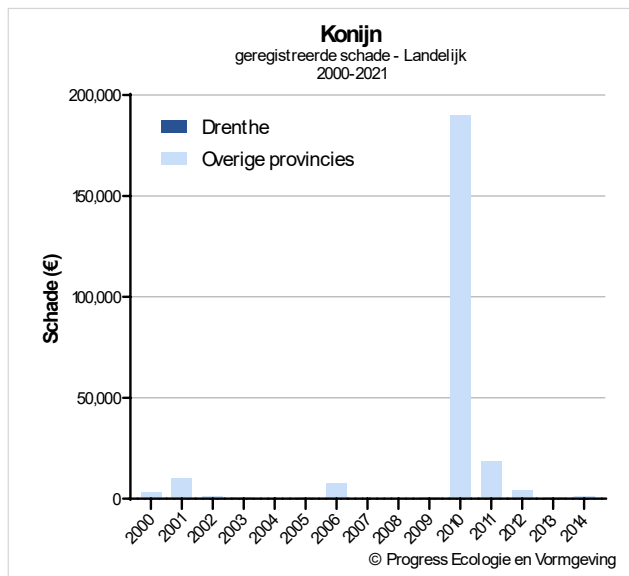
Landbouwschade

Konijnen kunnen schade veroorzaken aan verschillende landbouwgewassen. Hoewel konijnen voornamelijk foerageren op graslanden eten ze ook gewassen zoals granen/mais, suikerbieten en wortelen. De economische schade van konijnen in percelen met fruitbomen, boomkwekerijen en vollegrondsgroenten kan hierdoor snel oplopen. Ondanks dit gegeven wordt schade door konijnen gelijk aan de andere vrijgestelde soorten, op grond van de Beleidsregels van de provincie Drenthe, niet geregistreerd door BIJ12 Faunazaken tenzij het mengschades betreft. Dit gebrek aan kwantitatieve gegevens betekent dat BIJ12 Faunazaken weinig tot geen historische informatie heeft met betrekking tot landbouwschade die specifiek aan konijnen kan worden toegeschreven.

Tussen 2000 en 2021 is er landelijk voor wat betreft konijnen een totale mengschade geregistreerd van €238.939,- euro (Figuur 38). Op landelijk niveau zijn veruit de hoogste schade registraties die van schade door konijnen bij boomkwekerijen (€190.722,-) gevolgd door vollegrondsgroenten (€11.862,-). Dit is in lijn met de ervaringen van agrariërs bij niet geregistreerde wildschades (Schoutsen, 2003). In 2010 kon in de provincie Limburg geen gebruik gemaakt worden van de landelijke vrijstelling waarna er voor ruim €182.000 euro aan schade werd geregistreerd bij boomkwekerijen. Dit is totaal 76% van de totale geregistreerde schade van de afgelopen 20 jaar. Dit suggereert dat de landelijke vrijstelling een effectieve methode is voor het voorkomen van landbouwschade.

Gelet op de mate van de zeer beperkte schadebestrijding van konijnen in Drenthe in de afgelopen faunabeheerplanperiode is het zeer aannemelijk dat konijnen geen belangrijke gewasschade of overige schade aan andere wettelijke belangen veroorzaken, zoals genoemd in Artikel 11.44 lid 2 sub c; artikel 11.52 lid 2 sub c en artikel 11.58 lid 2 sub c Bal.

Figuur 38: De totale landelijk geregistreerde bijkomende schades van het konijn onderverdeeld naar de provincie Drenthe en de overige provincies, 2000-2021. Gebaseerd op gegevens verzameld door BIJ12 Faunazaken.

Verkeersveiligheid en waterveiligheid

Konijnen kunnen door hun burchtenbouw dijken ondergraven of chemische opslagplaatsen bedreigen gedurende het graven van holen en gangen. In dijken kan dit leiden tot verzwakking en uiteindelijk tot schade aan de dijk en de omgeving. Dit kan een gevaar vormen voor de veiligheid van Nederland, omdat dijken een belangrijke rol spelen in de bescherming tegen overstromingen. Ook op begraafplaatsen kunnen lokale konijnen populaties hinderlijk zijn omdat ze grafstenen en zerken ondermijnen, die dan vervolgens verzakken.

5.6 Gevoerd beheer periode 2018 t/m 2022

Tot en met het jachtseizoen 2021/2022 werden konijn in Drenthe geschoten op grond van de landelijke vrijstelling (Wnb) en op grond van de jacht op de wildsoorten. Per jachtseizoen 2022/2023 heeft de minister voor Natuur en Stikstof de jacht op konijnen in Nederland gesloten.

Bijgevoegd het overzicht van afschot van konijnen in Drenthe, op grond van de landelijke vrijstelling (schadebestrijding) en op grond van de jacht op de wildsoorten (schadebestrijding en/of benutting).

op grond van:	2019	2020	2021	2022	2023
vrijstelling	32	16	1	15	1
wildsoorten	74	15	32	19	
totaal	106	31	33	34	1

Figuur 39: Afschot van konijnen in Drenthe in de periode 2019 t/m 2023, onderverdeeld in afschot op grond van de landelijke vrijstelling en afschot op grond van jacht op wildsoorten. Bron: FRS.

5.7 Conclusie

Voor de duur van dit Faunabeheerplan kunnen grondgebruikers geen gebruik maken van de vergunning vrijstelling (Bal) voor schadebestrijding van het konijn in Drenthe.

Er wordt in Drenthe met betrekking tot het konijn niet voldaan aan Artikel 4.3 lid 1 sub k Ow, namelijk:

- Er is geen onderbouwing in Drenthe van het wettelijk belang (Artikel 11.44 lid 2 sub c; artikel 11.52 lid 2 sub c en artikel 11.58 lid 2 sub c Bal) voor de noodzaak van schadebestrijding in Drenthe.
- Bovendien is de staat van instandhouding van het konijn zowel landelijk als in de provincie Drenthe als ongunstig beoordeeld.

6 VOS (*VULPES VULPES*)

6.1 Algemeen

De vos is een beschermde inheemse diersoort en opgenomen in de lijst van vergunning vrijgestelde soorten (Bal).

Het voorkomen van schade aan weidevogelpopulaties was een reden voor de minister om de vos op de landelijke vrijstellingslijst te plaatsen²². In de Nota van toelichting op het Besluit natuurbescherming (Wet natuurbescherming) (blz. 42) staat dat de vos op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst is mede vanwege het veroorzaken van schade aan fauna door predatie van kuikens en jonge vogels²³.

6.2 Voorkomen

Bron: Wageningen Environmental Research (WEnR) rapport 3190 – Staat van instandhouding vos. Dit rapport wordt verder aangehaald als: WEnR-3190.

De vos komt verspreid over vrijwel het gehele land voor en kent daarmee een aaneengesloten verspreidingsgebied, dat grensoverschrijdend is (Broekhuizen et al., 2016).

Historisch perspectief

De vos heeft, na een vermoedelijk dieptepunt kort voor de Tweede Wereldoorlog als gevolg van intensieve bestrijding en ontbossing, een gestage toename in verspreiding doorgemaakt. Roofdierbestrijding liep in de periode tijdens en na de oorlog terug en het gebruik van gif en klemmen werd bij wet verboden. Door veranderingen in het landschap, met name ontwatering, aanplant van bossen en singels en aanleg van recreatieterreinen, wist de vos zijn areaal steeds verder te vergroten. De verspreiding breidde zich vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw verder uit vanuit de hogere gronden, waar de soort veelal stand had gehouden, richting het noorden en het westen van het land. Aan het eind van de jaren negentig en het begin van de 21e eeuw slaagde de vos erin om vrijwel geheel Nederland (opnieuw) te koloniseren. Naarmate sprake was van toenemende verstedelijking, leerden vossen ook in dorpen en steden te leven (Broekhuizen et al., 2016). Conform de Rode Lijstbeoordeling valt de soort in de zeldzaamheidsklasse 'algemeen' (Van Norren et al., 2020).

Op de Waddeneilanden zijn de afgelopen jaren enkele vossen gezien, waaronder meerdere dieren op Vlieland, waarvan de herkomst veelal onzeker is. Menselijk handelen is daarbij waarschijnlijk. De kans op natuurlijke kolonisatie wordt als minimaal ingeschat. Vanwege het van nature ontbreken van vossen op de Waddeneilanden, worden de sporadisch aangetroffen vossen op de eilanden bestreden.

Met de invoering van de Flora- en faunawet in 2002 werd de vos een beschermde soort, die alleen bestreden mocht worden met een soortenvergunningsaanvraag. Sinds 2006 staat de vos op de landelijke vrijstellingslijst (Wnb), nu vergunning vrijgestelde soort (Bal) waardoor de soort het hele jaar en door het hele land bestreden kan worden indien sprake is van in de wet genoemde categorieën van schade.

Land dekkende tellingen van de huidige of historische populatiegrootte van de vos zijn niet beschikbaar. Verspreidingsgegevens zijn er echter wel en deze zijn er niet alleen voor recente jaren, maar ook voor een groot deel van de 20e eeuw. Trendgegevens van populatietellingen zijn beschikbaar vanaf 1994 via het NEM- monitoringsprogramma Dagactieve Zoogdieren.

²² Zie de toelichting op artikel 3.1 in paragraaf 3.1 van de Toelichting Regeling natuurbescherming: "Bij de aanwijzing van voor de landelijke vrijstelling in aanmerking komende dieren in het Besluit natuurbescherming is getoetst of is voldaan aan het wettelijke vereiste dat het moet gaan om dieren van soorten die landelijk schade veroorzaken."

²³ Nota van toelichting op: "16060022 ontwerp Nota van toelichting Besluit natuurbescherming" van 13 mei 2016

6.3 Staat van instandhouding - Nederland

Beoordeling Staat van Instandhouding van de vos in Nederland				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig

Figuur 40: Beoordeling staat van instandhouding van de vos in Nederland Bron: WEnR-3190

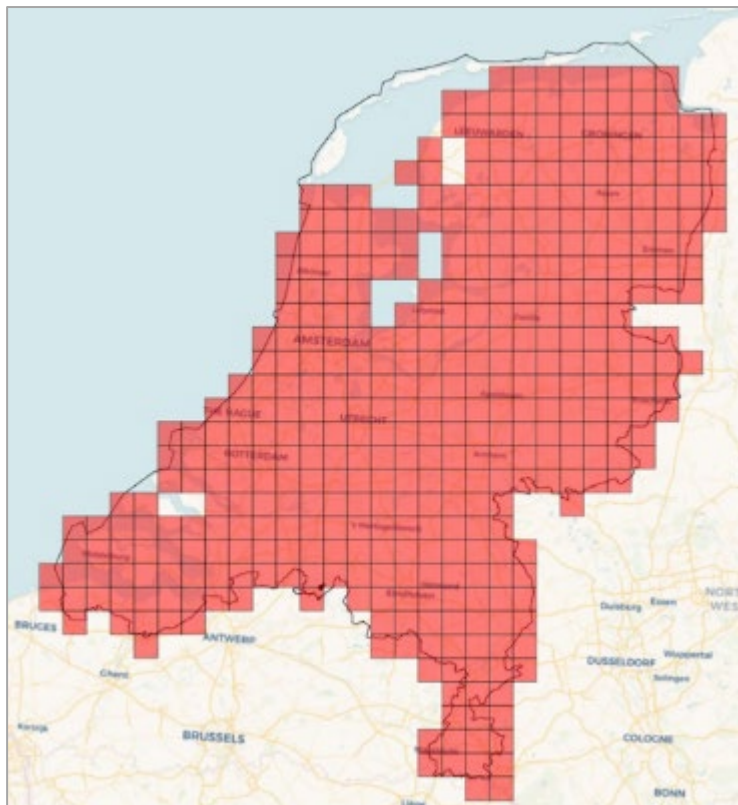
Toelichting op de beoordeling van de staat van instandhouding van de vos in Nederland.

Alle elementen met als bron het WEnR rapport-3190

Element 1. Verspreiding.

De omvang van het huidige areaal is stabiel en aanzienlijk groter dan het vastgestelde areaal in de FRR²⁴. Dit aspect wordt daarmee beoordeeld als **gunstig**.

De huidige verspreiding van de vos in de periode 2017-2021, conform de richtlijnen gebaseerd op bezette 10x10 km-hokken, is weergegeven in Figuur 41. In totaal zijn 426 hokken bezet. Voor de verspreiding is gebruikgemaakt van data vanuit de Nationale Databank Flora en Fauna (hierna: NDFF, geraadpleegd op 30 maart 2022). De NDFF draagt zorg voor het bundelen, uniformeren en valideren van natuurgegevens in Nederland, waaronder tientallen datastromen die via vastgestelde protocollen worden verzameld. De NDFF is hiermee de grootste en betrouwbaarste databank voor natuurwaarnemingen in Nederland (Koomen, 2018). Momenteel zijn ruim 170 miljoen waarnemingen in de databank opgeslagen.

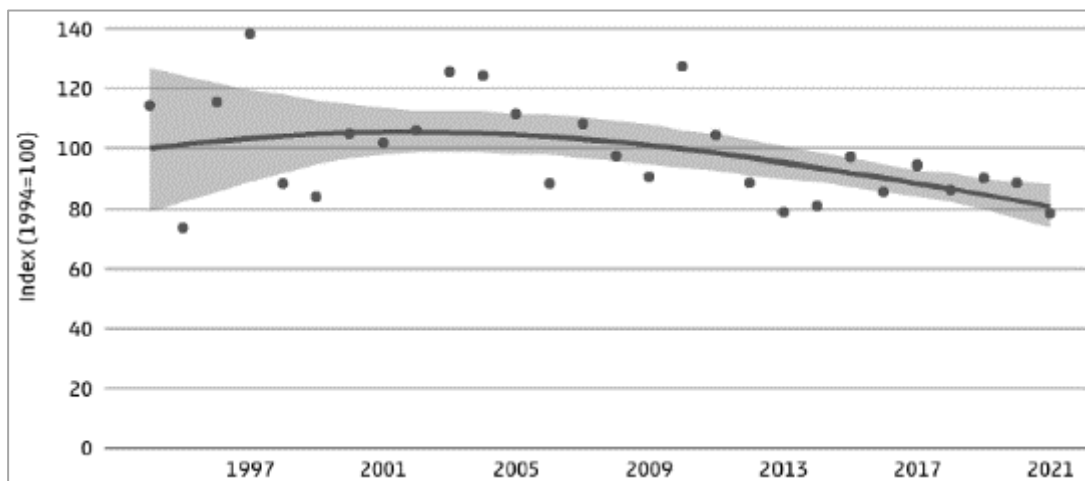
Figuur 41: Verspreiding van de vos in 2017-2021 Bron: WEnR 3190

²⁴ Favourable Reference Range (FRR): een referentiewaarde voor de minimaal gewenste omvang van het verspreidingsgebied (areaal). Bron: WEnR rapport 3190

Element 2. Populatie

De populatie laat op basis van de trendbepaling een stabiele trend zien over zowel de gehele periode als de periode vanaf 2009. Gezien de stabiele trend zijn er geen redenen om aan te nemen dat voortplanting, sterfte en leeftijdsopbouw slechter zijn dan normaal. Dit aspect wordt daarmee beoordeeld als **gunstig**.

Exacte populatietellingen ontbreken, echter zijn er wel trenddata beschikbaar die berekend worden door het CBS op basis van de monitoringsgegevens vanuit het Netwerk Ecologische Monitoring²⁵ (hierna: NEM). Deze data voldoen aan de hoogste kwaliteitseisen wat betreft bruikbaarheid en nauwkeurigheid voor statistische analysedoeleinden. Voor de vos gaat het specifiek over het meetprogramma NEM Dagactieve Zoogdieren (hierna: DAZ). De uitvoering hiervan wordt gedaan door tellers van het meetprogramma Broedvogelmonitoring (hierna: BMP) en Meetprogramma Urbane Soorten (hierna: MUS) van Sovon. Instructie van de tellers wordt gedaan door de Zoogdierverseniging en Sovon. Tot en met 2020 wordt de vos in 1155 meetpunten geteld. Trends worden jaarlijks gepubliceerd op de website van het Compendium voor de Leefomgeving²⁶. Deze trenddata zijn eveneens gebruikt voor het opstellen van het Basisrapport Rode Lijst (Van Norren et al., 2020). Voor de vos zijn trendgegevens beschikbaar vanaf 1994, waarbij 1994 als indexwaarde op 100 gezet is. De navolgende jaren laten vervolgens een waarde zien ten opzichte van de indexwaarde 100. Voor de vos zijn zowel landelijke als provinciale trends beschikbaar. Op basis van de laatst beschikbare trendgegevens (2020) is af te leiden dat sinds 1994 de populatietrend stabiel is, over zowel de volledige periode (trendwaarde = 0,996, se = 0,005) als de periode vanaf 2009 (trendwaarde = 0,993, se = 0,009) (CBS/NEM, 2022).

Figuur 42: Geïndexeerde populatietrend vos (1994 = 100), CBS/NEM, 2022. Indexen (stippen) en trend (lijn) van de aantalsontwikkeling van de vos in Nederland, in de periode 1994-2021. Ook is het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn weergegeven (blauwe band).

Element 3. Leefgebied.

Het leefgebied is in de huidige situatie van voldoende omvang. Dit aspect wordt daarmee beoordeeld als **gunstig**.

Element 4. Toekomstperspectief.

In het rapport WErR-3190 is het eindoordeel voor het aspect toekomstperspectief vastgesteld als **gunstig**.

²⁵ Netwerk Ecologische Monitoring (cbs.nl) (geraadpleegd op 14-06-2022)

²⁶ Zoogdieren, 1990-2018 | Compendium voor de Leefomgeving (clo.nl) (geraadpleegd op 14-06-2022)

6.4 Staat van instandhouding - Drenthe

Beoordeling Staat van Instandhouding van de vos in Drenthe				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig

Figuur 43: Beoordeling van de staat van instandhouding van de vos in Drenthe.

Toelichting op de staat van instandhouding van de vos in Drenthe.

Element 1. Verspreiding.

Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied vergeleken met het verspreidingsgebied rond 1994. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de Lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2017).

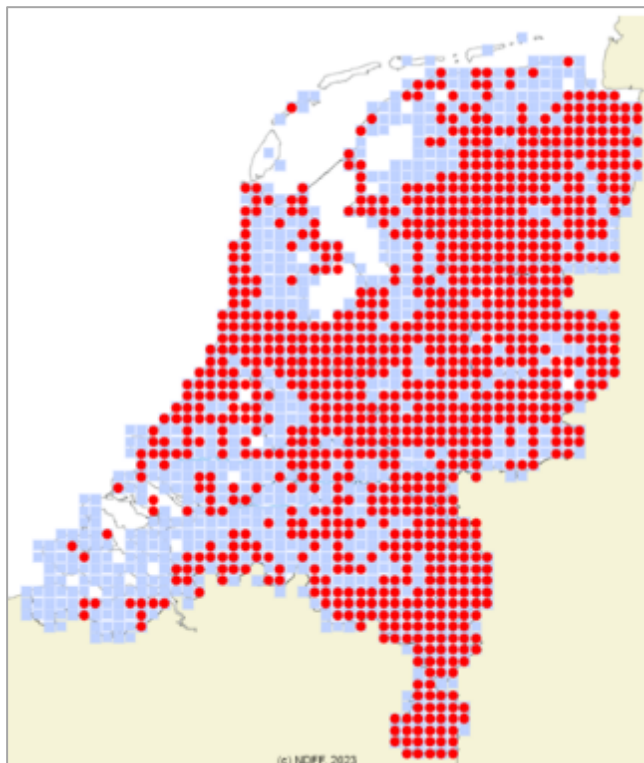
Ontwikkeling

In Nederland komen vossen tegenwoordig in bijna alle 5x5 km-hokken (Figuur 44) voor en in de jaren tachtig en negentig was de verspreiding kleiner. Dat geldt ook voor Drenthe. Daarmee is de verspreiding stabiel.

Toekomstperspectief

Naar verwachting zal ook de komende twaalf jaar de vos in vrijwel alle 10x10 km-hokken voorkomen.

Gezien het voorgaande is het aspect verspreiding voor de vos in Drenthe als **gunstig** te beschouwen.

Figuur 44: Verspreiding van de vos in Nederland op basis van 5x5 km-hokken. Rode stippen 1980-1999, blauwgrijze stippen: 2000-2022. Bron: NDFF

Element 2. Populatie.

De populatie dynamische gegevens worden afgemeten aan omvang en aantaltrend van de populatie. In Drenthe sluit deze volledig aan bij de landelijke omvang en (stabiele) trendbepaling.

Gezien de uitbreiding van de vos wordt de komende twaalf jaar geen afname verwacht, zie figuur 42. Hiermee is het aspect populatie voor de vos in Drenthe als **gunstig** te beschouwen.

Element 3. Leefgebied.

Voor Drenthe sluit dit aan bij het WEnR rapport 3190 op dit onderdeel.

Het is zeer aannemelijk dat het leefgebied van de vos in Nederland (en hiermee ook Drenthe), met de voorgenomen maatregelen in het agrarisch en stedelijk gebied, niet slechter van kwaliteit wordt. Een toename aan groene steden en wijken en aan agrarische biodiversiteit, met herstel van landschapselementen, zal het leefgebied van de vos als generalistisch en adaptief roofdier, naar verwachting kwalitatief verbeteren.

Element 4. Toekomstperspectief.

Het toekomstperspectief voor de staat van instandhouding van de vos wordt al gunstig beoordeeld op grond van de volgende bevindingen:

- Naar verwachting zal ook de komende twaalf jaar de vos in vrijwel alle 10x10 km-hokken voorkomen.
- Het is zeer aannemelijk dat de ontwikkelingen in zowel het agrarisch gebied als het stedelijk gebied niet zullen leiden tot een verslechtering van de populatietrend onder natuurlijke omstandigheden. Er lijken geen redenen te zijn om aan te nemen dat de populatie zal afnemen
- Een toename aan groene steden en wijken en aan agrarische biodiversiteit, met herstel van landschapselementen, zal het leefgebied van de vos als generalistisch en adaptief roofdier, naar verwachting kwalitatief verbeteren.

Hiermee is het aspect leefgebied voor de vos in Drenthe als **gunstig** te beschouwen.

6.5 Beschrijving van schade aan wettelijke belangen.

Bescherming boerenlandvogels

In het Sovon rapport Boerenland Vogelbalans 2020 is aangegeven dat op percelen waar nesten worden beschermd tegen landbouwwerkzaamheden predatie vrijwel altijd de belangrijkste oorzaak van nestverlies is. Van vossen is bekend dat zij op weidevogels prederen. Het kan zowel gaan om predatie van nesten, als predatie van kuikens. Daarnaast kan aanwezigheid van vossen in een broedgebied van weidevogels voor onrust onder oudervogels en kuikens leiden, wat er uiteindelijk weer toe leidt dat de overlevingskansen van kuikens afnemen, omdat door de onrust er minder gevoerageerd wordt.

Veel weidevogels zijn de afgelopen decennia sterk in aantal afgenomen. Kenmerkende weidevogels zijn grutto, kievit, scholekster, tureluur, wulp en graspieper. Door de gestage achteruitgang verkeren veel weidevogels in een matig ongunstige tot zeer ongunstige staat van instandhouding.

De achteruitgang houdt voor een belangrijk deel verband met veranderingen die de afgelopen decennia hebben plaatsgevonden in de inrichting en (agrarisch) gebruik van het landelijk gebied. Daarnaast speelt ook predatie - zeker in de provincie Drenthe - een rol bij de achteruitgang (Zie ook Teunissen et al, 2020; Sovon-rapport 2020/41). Veel predatoren die van oudsher werden bestreden, zijn de afgelopen decennia weer in aantal toegenomen, wat de predatiedruk heeft verhoogd. Gecombineerd met de veranderingen in het landelijk gebied, vormt dit een zeer ongunstige situatie voor de boerenlandvogels.

Uitvoeringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021-2025

Voor de bescherming en herstel van de Drentse boerenlandvogels hebben Provinciale Staten van Drenthe op 16 december 2020 ingestemd met de uitwerking van de Investeringsagenda 2020-2023: Agenda Boer Burger Natuur Drenthe.²⁷ Onderdeel hiervan is het Uitvoeringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021-2025²⁸.

Het Uitvoeringsplan legt de basis voor de werkzaamheden in 2021-2023. Onderdeel daarvan is een flexibele maatwerkregeling. Uit deze maatwerkregeling kunnen concrete en uitvoerbare maatregelen worden bekostigd, zoals biotoopmaatregelen, last-minute beheer, nestbeschermers, wildredders, het plaatsen van werende rasters (schrikdraad) etc. De flexibele maatwerkregeling richt zich op de gebieden waar soorten als grutto, tureluur, kievit en wulp broeden. Het uitvoeringsplan wordt medio 2024 verlengd voor een volgende periode (Bron: Ermberaad). Bij het creëren van een veilige leefomgeving hoort ook de preventieve bescherming tegen roofdieren als de vos. *Met het uitrasteren van nesten wulpen zijn al goede ervaringen opgedaan.* Weidevogelvrijwilligers spelen een belangrijke rol. Het gaat daarbij niet alleen om het beschermen van het nest met eieren, maar ook om de opgroeiende kuikens te beschermen. Landschapsbeheer Drenthe en Agrarisch Natuur Drenthe verzorgen in samenspraak met de partijen van het Ermberaad de uitvoering. De werkzaamheden bestaan uit het opstellen van gebiedsplannen, het uitvoeren van een gebiedsgerichte aanpak boerenlandvogels (uitvoering flexibele maatwerkregeling) en - ten behoeve van het Ermberaad - wulpenbescherming en communicatie.

Wettelijk Belang

Bij de mogelijkheden van schadebestrijding is de vos op grond van de vergunning vrijstelling (Bal) bejaagbaar. De vos is in 2004 door de minister van LNV op de landelijke vrijstellingslijst (Wnb) gezet. In eerste instantie gold deze vrijstelling enkel voor belangrijke schade aan gewassen. In 2006 is met de toevoeging van de vos ook het wettelijke belang ter bescherming van fauna toegevoegd (zoals benoemd in artikel 11.44 lid 2 sub c; artikel 11.52 lid 2 sub c en artikel 11.58 lid 2 sub c Bal), voor het geval van vossen met het oog op weidevogels. Weidevogelpopulaties gaan achteruit en zijn dusdanig kwetsbaar dat predatie van weidevogels door vossen belangrijke schade aan de populaties aanricht. Naast dat de vos door de minister van LNV op de landelijke vrijstellingslijst (Wnb) is geplaatst dient aanvullend aannemelijk gemaakt te worden dat er geen andere mogelijkheden zijn om de schade door de vos te voorkomen en dat het nodig is de vos te bestrijden en dat de maatregelen niet leidt tot verslechtering van de staat van instandhouding van de vos.

Trends van boerenlandvogels in Drenthe

In Drenthe gaat de stand van de op de grond broedende akker- en weidevogels (de zogenaamde 'boerenlandvogels') al geruime tijd achteruit. Hieraan liggen verschillende oorzaken ten grondslag. De veranderingen in het gebruik van de gronden (intensivering landbouw, de ook in Drenthe doorgevoerde landschapsverdichting²⁹ maar ook toepassing van andere beheer ingrepen in natuurgebieden) hebben ertoe geleid dat geschikte biotopen voor bodembroeders op veel minder plekken voorkomen. Het gaat dan om biotopen om in te broeden, maar ook om kuikens groot te brengen. Met name de steltlopers van graslanden, de typische weidevogels, hebben het zwaar. Nestmonitoring laat zien dat de kans dat legsels van soorten als Kievit en Grutto uitkomen lager is dan het landelijke gemiddelde. De reproductie van de boerenlandvogels (nestsucces én kuikenoverleving) in Drenthe is inmiddels in veel delen zo laag dat de stand zich zonder ingrepen niet kan herstellen.

---

²⁷ Brief Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten van Drenthe Assen, 15 februari 2022 Ons kenmerk 7/5.4/2022000249 Behandeld door team Landelijk Gebied Onderwerp: Subsidieaanvragen van Landschapsbeheer Drenthe (LBD) voor uitvoering flexibele maatwerkregeling Uitvoeringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021-2025, jaren 2022 en 2023

²⁸ Peter Bennema, Martha Buitenkamp; Uitvoeringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021-2025 "Maak het verschil, maak het structureel" 1 oktober 2020, opgesteld in opdracht van de provincie Drenthe

²⁹ Onder landschapsverdichting wordt het proces verstaan waarbij het van oorsprong open karakter van het Nederlandse landschap minder open is geworden als gevolg van verstening en aanleg van wegen, fiets en wandelpaden (Alefs P. & Teunissen W. 2019. Wrap-up onderzoek Boerenlandvogels en predatie).

Vooral de typische 'weidevogels' hebben het zwaar. Zo hebben grutto en scholekster in Drenthe in de laatste decennia een zeer dramatische afname laten zien van rond de 95% (Sovon; www.sovon.nl). De afname van deze soorten verloopt in geen enkele andere provincie zo snel als in Drenthe. Voor de kievit is het beeld iets minder dramatisch, maar ook van deze soort is nog maar een kwart over van wat er in 1990 in Drenthe broedde. Toch broedt nog steeds een relatief groot aandeel van de Nederlandse populatie van de kievit in Drenthe en dat geldt in nog sterkere mate voor soorten als wulp, watersnip en veldleeuwerik.

De landelijke Staat van Instandhouding van de grutto, zowel als broedvogel als ook niet-broedvogel (trekkend deel van de populatie) wordt door Sovon aangegeven als matig ongunstig, waarbij voor de broedvogelpopulatie vooral de omvang van de populatie, maar ook het leefgebied tot matig ongunstig wordt bestempeld. Als niet-broedvogel is de situatie nog ernstiger en wordt de Staat van Instandhouding beoordeeld als 'zeer ongunstig'. De landelijke Staat van Instandhouding van de Wulp als broedvogel wordt door Sovon zelfs weergegeven als 'zeer ongunstig'. Voor de provincie Drenthe zien we voor de broedpopulaties van kievit, grutto, scholekster, wulp en tureluur negatieve cijfers.

Door de makkelijke bereikbaarheid van hun nesten zijn grondbroeders, zoals steltlopers kwetsbaar voor predatie en veel van deze populaties worden dan ook gelimiteerd door hun predatoren (Oosterveld 2011 en Kämmerle & Storch 2019³⁰). Als vuistregel in het weidevogelbeheer wordt aangenomen dat ongeveer 50-60% uitkomstsucces nodig is om de populatie op lange termijn in stand te houden (Beintema *et al.* 1995³¹, MacDonald & Bolton 2008³²). Een studie van Oosterveld *et al.* (A&W rapport 2236 2017) suggereert dat het uitkomstsucces van weidevogels in drie gebieden in Drenthe ruim onvoldoende is om populaties op de langere termijn te behouden, namelijk 30-40%. In Drenthe is de gruttopopulatie sinds 1990 met 75% sterker afgenomen dan het landelijk gemiddelde van 60% (Teunissen 2018³³).

Predatie

De vos is de belangrijkste predator van weidevogelnesten in Drenthe. Dat blijkt uit een uitgebreid predatieonderzoek dat in opdracht van de Faunabeheereenheid Drenthe in het broedseizoen 2022 is uitgevoerd in drie boerenlandvogelgebieden in Drenthe. Deze drie onderzoeksgebieden zijn gekozen omdat deze als representatief zijn aan te merken voor Drenthe. De vos was verantwoordelijk voor 76% van de predatieverliezen en daarmee veruit de belangrijkste predator.

Het door Brandhof Natuur & Platteland en Sovon Vogelonderzoek Nederland uitgevoerde onderzoek³⁴ vond plaats in gebieden bij Wapserveen, Smilde en Coevorden. Betrokken weidevogelvrijwilligers hebben binnen het onderzoek camera's geplaatst bij in totaal 139 nesten. Aan de hand van de camerabeelden kon de eventuele predator vastgesteld worden.

Het uitkomstpercentage van de gevolgde nesten lag in de drie gebieden tussen de 16% en 44%. Dit is zeer laag en onvoldoende voor een stabiele weidevogelpopulatie. De predatiedruk was het hoogst in Wapserveen, waar meer dan 90% van de nestverliezen kon worden toegeschreven aan predatie. Na de vos was de steenmarter de belangrijkste predator met 10% van de gepeorde nesten, gevolgd door de Zwarte kraai (7,5%) en das (5%).

De resultaten laten zien dat predatie een belangrijke beperkende factor is voor het uitkomstsucces van nesten die tegen werkzaamheden worden beschermd en dat de vos een dominante rol speelt. Het

---

³⁰ Kämmerle & Storch 2019 Predation, predator control and grouse populations

³¹ Beintema, A.; Moedt, O.; Ellinger, D. (1995). Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels

³² MacDonald & Bolton 2008 Predation on wader nests in Europe

³³ V.d. Wal, J & Teunissen, W. 2018 Boerenlandvogels en predatie. Sovon-rapport 2018/31

³⁴ Kleyheeg E. & P.M. van den Brandhof 2022. Predatoren van weidevogelnesten in Drenthe in 2022. (Sovon-rapport 2022/71).

terugdringen van de predatiedruk is van groot belang, daarnaast is het ook nodig om goede opgroei omstandigheden voor de kuikens te creëren. Bij een hogere kuikenoverleving hoeven immers minder nesten succesvol uit te komen voor een stabiele populatie. Op beide sporen zou een aanpak op landsschaal met een belangrijke rol voor habitatverbetering op de lange termijn het meeste perspectief bieden.

In Drenthe liggen in totaal 35 gebieden of gebiedsclusters die in het Uitvoeringsplan als kansrijk zijn aangeduid voor nestel-, broed- én kuikengebieden voor de boerenlandvogels (zie Kaartbijlage). Om de predatiedruk in deze Drentse boerenlandvogelgebieden terug te dringen wordt een planmatige en gebiedsgerichte aanpak nodig geacht. Voor de gehele provincie Drenthe de inzet van de landelijke vrijstelling aangevuld met een separate soortenvergunning voor het bestrijden van de vos in de nachtelijke uren in en bij de 35 kansrijke gebieden/gebiedsclusters.

Aanbevelingen Aanvalsplan Grutto

In het Aanvalsplan Grutto³⁵ is Drenthe weliswaar niet vertegenwoordigd maar zijn de initiatieven en aanbevelingen vanzelfsprekend wel van toepassing in Drenthe. In de samenvatting van Aanvalsplan Grutto is het volgende te lezen. Het huidige aantal grutto's van ongeveer 33.000 broedparen zal naar verwachting bij ongewijzigd beleid de komende vijf jaar verminderen naar, 28.000 om uiteindelijk geheel of vrijwel geheel uit ons land te verdwijnen. Door de uitvoering van het Aanvalsplan Grutto is het waarschijnlijk dat deze neergang kan worden omgezet in een toename van de gruttostand. En met de grutto tal van andere weidevogels.

In januari 2024 heeft de werkgroep Predatiebeheer bij het Aanvalsplan Grutto aanbevelingen uitgedaan over predatiebeheer in relatie tot faunabeheerplannen (Bijlage 10). Deze aanbeveling sluit aan bij de visie van het bestuur van de FBE Drenthe met name de gecoördineerde gebiedsgerichte aanpak in kansrijke gebieden. In de aanbeveling staat o.a. dat de vos jaarrond bejaagd dient te worden. In Bijlage 10 is de notitie met aanbevelingen van de werkgroep Aanvalsplan Grutto opgenomen waarbij de passages met betrekking tot andere predatoren (steenmarter, zwarte kraai en verwilderde kat) is weggelaten.

6.6 Gevoerd beheer afgelopen periode

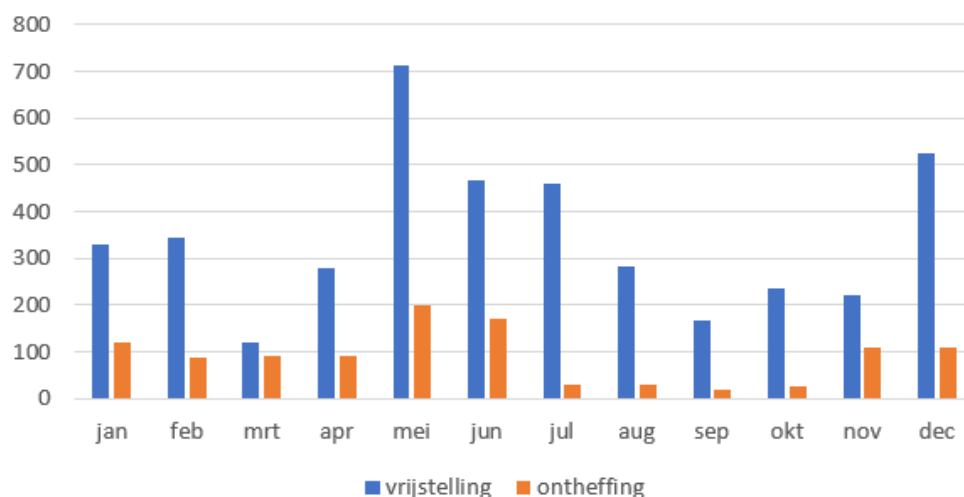
In alle WBE-gebieden zijn vossen gedood op grond van de landelijke vrijstelling (overdag) en op grond van soortenvergunningsaanvraag (avond en nacht) in het kader van bescherming weidevogels. Bijgevoegd (Figuur 45) het overzicht van afschot van vossen in Drenthe, op grond van de landelijke vrijstelling (Wnb) en op grond van de soortenvergunningsaanvraag in de periode 2019 t/m 2023.

op grond van:	2019	2020	2021	2022	2023
vrijstelling	985	974	765	607	813
onthefing	256	181	224	239	174
totaal	1.241	1.155	989	846	987

Figuur 45: Afschot van vossen in Drenthe op grond van de landelijke vrijstelling (overdag) en op grond van een soortenvergunningsaanvraag (avond en nacht) Bron: FRS

³⁵ <https://gruttoaanvalsplan.nl/>

afschot vos Drenthe 2019 t/m 2023 per maand

Figuur 46: Totaalaantal gedode vossen in verschillende periodes in Drenthe in het jaar 2018 t/m 2022 (bron: FRS)

6.7 Maatregelen om predatie te voorkomen en/of te beperken.

In de zgn. kansrijke boerenlandvogelgebieden vindt actief nest- en kuikenbescherming plaats tegen landbouwwerkzaamheden (zoals bijv.: uitgestelde maai- en weidedatum of nestmarkering). Daarnaast zijn en worden veranderingen in de boerenlandvogelgebieden aangebracht ten aanzien van het gebruik en inrichting van deze gebieden, zoals bijvoorbeeld: het verhogen van het aandeel kruidenrijke weilanden, terugbrengen extensieve beweiding, verwijderen nestbomen, opruimen van takkenbossen en maaibeheer verbeteren/aanpassen. Ook het verhogen van het waterpeil wordt in veel gebieden toegepast. Het weren van vossen, bijvoorbeeld door middel van fijnmazige elektrische rasters, wordt lokaal toegepast. Vanwege de relatief hoge kosten en de praktische inspanningen die dit vergt is het niet haalbaar om een zeer groot gebied van rasters te voorzien en deze rasters vervolgens te onderhouden. Elektrisch afrasteren kan zeer effectief te zijn, maar wordt alleen haalbaar geacht voor het beschermen van zeer lokale hotspots, bijvoorbeeld bij wulpen nesten. Al deze maatregelen worden in Drenthe toegepast maar hebben niet tot een significante verlaging van de predatiedruk geleid.

6.8 Noodzaak duurzaam beheer.

Om populaties van boerenlandvogels (ook in Drenthe) op lange termijn in stand te houden, is een uitkomstsucces van 50-60% nodig. (Beintema 1995, MacDonald&Bolton 2008), wat gegeven de recent aangetoonde lage kuikenoverleving van onder andere Grutto (Scheckerman 2010³⁶, van der Velde et al. 2020) en Kievit (Melman et al. 2020³⁷) waarschijnlijk een onderschatting is. Daarom wordt tegenwoordig als vuistregel vaak 70% nestsucces genoemd als te zijn noodzakelijk voor een stabiele populatie (e.g. Jonge Poerik et al. 2020³⁸).

Gelet op het doel van het Uitvoeringsplan, de bedreigde populaties boerenlandvogels een grotere kans krijgen om zich structureel te kunnen voortplanten en handhaven, en de mate van predatie van de vos in de drie onderzochte weidevogelgebieden, is het duurzaam beheer van vossen in en om boerenlandvogelgebieden op grond van de vergunning vrijgestelde soorten (Bal) noodzakelijk. Met deze maatregel is het zeer aannemelijk dat de predatiedruk door vossen in de boerenlandvogelgebieden in Drenthe zal afnemen.

36 Scheckerman 2010. Effect van nestbezoek en onderzoek op weidevogels_rap2010_01

37 Melman et al 2020 DLN_Overleving kievitkuikens op greppel plasdras

38 Jonge Poerink et al 2020 - Rapportage_onderzoek_broedsucces_en_predatie_Reitdiep_Winsumermeeden

6.9 Escalatieladder.

Escalatieladder met betrekking tot bescherming van weidevogels.

Onder de regie van het Ermberaad en met medewerking van Landschapsbeheer Drenthe en Agrarisch Natuurbeheer Drenthe zijn veel (preventieve) maatregelen genomen voor de bescherming van de boerenlandvogels. In de betreffende gebieden zijn dit o.a. de volgende maatregelen. Biotoopverslechtering voor predatoren, aanleggen plas-dras situaties, uitgestelde maaidatum, nesten van de wulp afgezet met schrikdraad, wilgen en struiken gesnoeid/verwijderd, riet geklepeld, een goede samenwerking/afstemming met de boeren/grondeigenaren, het gecoördineerd plannen van grondbewerkingen, inzet wildredders bij het maaien, van binnen naar buiten maaien, alleen overdag maaien, kort voor het maaien de kuikens verjagen door middel van het plaatsen van bamboestokken met plastic zakken, verplaatsen van (kievit)legsels met mandjes bij bouwland bewerkingen, inzet van drones, inzet van beheerpakketten op percelen met uitgestelde bewerkingen, toepassen Mozaïek-beheer.

6.10 Beheermaatregelen, aard en omvang.

De kwetsbare populatie boerenlandvogels zijn dalende en kwetsbaar en daarmee gevoelig voor predatie. Om deze reden is er noodzaak voor de inzet van de vergunning vrijstelling (Bal). De in het Uitvoeringsplan aangegeven kansrijke gebieden zijn verspreid over de hele provincie Drenthe. Daarmee is de hele provincie van toepassing voor de inzet van de vrijstelling. Het doden van vossen o.b.v. de vergunning vrijgestelde soorten (Bal) voorziet in de komende planperiode voor een afname van het predatieniveau bij boerenlandvogelpopulaties. Door zowel gebruik te maken van de vergunning vrijgestelde soorten als een vergunning plichtige aanvraag (Bal) ligt het schadebestrijdingsniveau in de kansrijke gebieden een stuk hoger, dan alleen gebruik te maken van de afgegeven soortenvergunningsaanvraag.

Buiten de kansrijke gebieden in het Uitvoeringsplan waar geen vergunning plichtige aanvraag is afgegeven voor het gebruik van het geweer met kunstlicht en/of het geweer met nachtzichtapparatuur buiten de daglichtperiode, wordt m.b.v. de landelijke vrijstelling invulling worden gegeven aan een afname van de hoeveelheid vossen. Door vossen buiten het aangewezen werkgebied van de vergunning plichtige aanvraag te bestrijden, wordt nieuwe bezetting van territoriums binnen het werkgebied van de afgegeven vergunning plichtige aanvraag zoveel mogelijk voorkomen. Monitoring van aantallen, schade en afschot van vossen in Drenthe is een belangrijk onderdeel van de bestrijding. Het monitoren van het aantal vossen is ingewikkeld, maar cruciaal om inzicht te krijgen in de aantalsontwikkeling van de soort. Momenteel kan slechts wat over de aantallen gezegd worden a.d.h.v. het onderzoek door WEnR (WEnR rapport 3190).

6.11 Conclusie

Dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat, zoals art. 8.74k Bkl en Art. 11.52 Bal voorschrijft, om te voorkomen dat vossen belangrijke schade veroorzaken aan boerenlandvogels.

6.12 Beheermaatregelen, plaats en perioden.

Voor de duur van het Faunabeheerplan 2024-2029 kunnen grondgebruikers in het werkgebied van de FBE Drenthe gebruik maken van de vergunning vrijstelling (Bal) als bedoeld in art. 8.74k Bkl en art.11.54 t/m art.11.56 Bal. Deze vergunning vrijstelling heeft o.a. ten doel door vossen veroorzaakte belangrijke schade aan fauna (boerenlandvogels) te voorkomen en/of te beperken.

7 ZWARTE KRAAI (*CORVUS CORONE*)

7.1 Algemeen

De zwarte kraai is beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn en de wet (Ow). Deze soort is niet als instandhoudingsdoelstelling van Natura 2000-gebieden opgenomen. Voor de zwarte kraai geldt een landelijke vrijstelling tot afschot bij dreigende schade gedurende het hele jaar.

7.2 Wettelijk Belang

Bij de mogelijkheden van schadebestrijding is de zwarte kraai op grond van de landelijke vrijstelling bejaagbaar. De zwarte kraai is in 2004 op de landelijke vrijstellingslijst gezet door de minister LNV. In eerste instantie gold deze vrijstelling enkel voor belangrijke schade aan gewassen. In 2006 is met de toevoeging van de vos ook het wettelijke belang ter bescherming van fauna toegevoegd (zoals benoemd in Artikel 11.44 lid 2 sub c; artikel 11.52 lid 2 sub c en artikel 11.58 lid 2 sub c Bal), voor het geval van zwarte kraaien met het oog op weidevogels.

Weidevogelpopulaties gaan achteruit en zijn dusdanig kwetsbaar dat predatie van weidevogels door zwarte kraaien belangrijke schade aan de populaties aanricht. Naast dat de zwarte kraai door de minister van LNV op de landelijke vrijstellingslijst is geplaatst dient aanvullend aannemelijk gemaakt te worden dat er geen andere mogelijkheden zijn om de schade door de zwarte kraai te voorkomen en dat het nodig is de zwarte kraai te bestrijden en dat de daartoe te nemen maatregelen niet leiden tot verslechtering van de staat van instandhouding van de zwarte kraai.

7.3 Kwantitatieve gegevens

De kwantitatieve gegevens zijn grotendeels overgenomen uit het Sovon rapport 2022/37³⁹ - *Staat van instandhouding landelijk vrijgestelde soorten*. Ook is uit dit rapport overgenomen dat de zwarte kraai als standvogel is te beschouwen (Bijlsma et al. 2001) zodat de staat van instandhouding voor maar één populatie (te weten de populatie die jaarrond in Nederland aanwezig is) beoordeeld hoeft te worden.

7.4 Staat van instandhouding - Nederland

De staat van instandhouding van de zwarte Kraai in Nederland wordt beoordeeld als **gunstig**. De beoordeling wordt hierna nader toegelicht voor de vier relevante aspecten.

Beoordeling Staat van Instandhouding van de zwarte kraai in Nederland				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig

Figuur 47: Beoordeling van de landelijke staat van instandhouding van de zwarte kraai. Bron: Sovon

Element 1. Verspreidingsgebied.

Hiermee wordt geduid op de buitengrens van het Nederlandse deel van het verspreidingsgebied. In de periode 1973-1977 is voor het eerst vlak dekkende informatie verzameld over de verspreiding van de zwarte Kraai als broedvogel, die bij deze standvogel dus overeenkomt met de verspreiding in de andere seizoenen. Heel Nederland maakte toen deel uit van het verspreidingsgebied, wat (vanzelfsprekend) ook betekent dat het verspreidingsgebied ten opzichte van perioden daarvoor niet kleiner is geworden. De omvang van het verspreidingsgebied is op grond van de atlasperioden in 1998-2000 (Sovon Vogelonderzoek 2002) en 2013-2015 (Sovon 2018) niet veranderd. Op grond van een stabiel verspreidingsgebied wordt dit aspect als gunstig beoordeeld.

³⁹ <https://stats.sovon.nl/pub/publicatie/20578>

Element 2. Populatie.

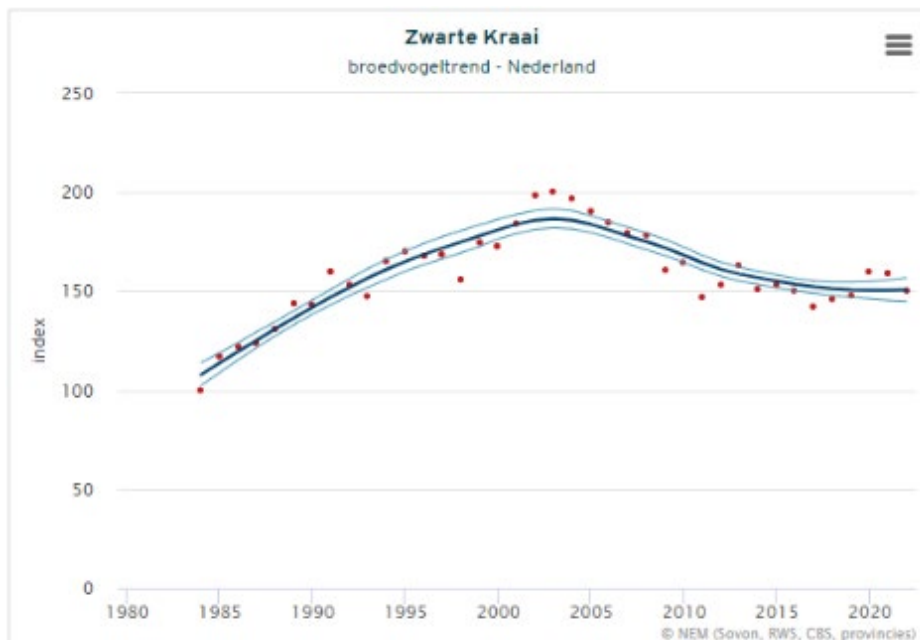
De populatietrend in de periode 1984-heden (Figuur 49) duidt op een stabiele populatie met (sinds 1990) een gemiddelde jaarlijkse toename van 0,1%. De populatieomvang is sinds 1980 toegenomen van ca. 40.000 paren naar ca. 70.000 paren, waarbij de toename vooral op het conto van de jaren tachtig komt. Op grond van de stabiele lange termijntrend waarbij de huidige aantallen op een hoger niveau liggen dan rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980), vormt de periode rond 1980 de gunstige referentie en wordt het aspect populatie beoordeeld als gunstig.

Element 3. Leefgebied.

De omvang van het potentiële leefgebied (hier: broedgebied) van de zwarte Kraai komt overeen met bezet leefgebied. Deze soort komt immers algemeen en wijdverbreid voor. Het is niet aannemelijk dat er op enige schaal geschikt leefgebied aanwezig is waar geen zwarte kraaien broeden. Een gedetailleerde vergelijking is mogelijk tussen de laatste twee atlasperioden, waarin de verspreiding als broedvogel voldoende gedetailleerd in kaart is gebracht (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002, Sovon 2018). De verschilkaart (figuur 48) laat weliswaar zien dat er gebieden zijn met een afname, met name de Veluwe, maar dat daar gebieden met een toename tegenover staan. De leefgebieden waar een toename plaatsvond zijn vooral te vinden in Flevoland en het zuidelijke zeeleigebied. Per saldo zijn er geen negatieve ontwikkelingen in de omvang en de kwaliteit van het leefgebied waarmee dit aspect als gunstig wordt beoordeeld.

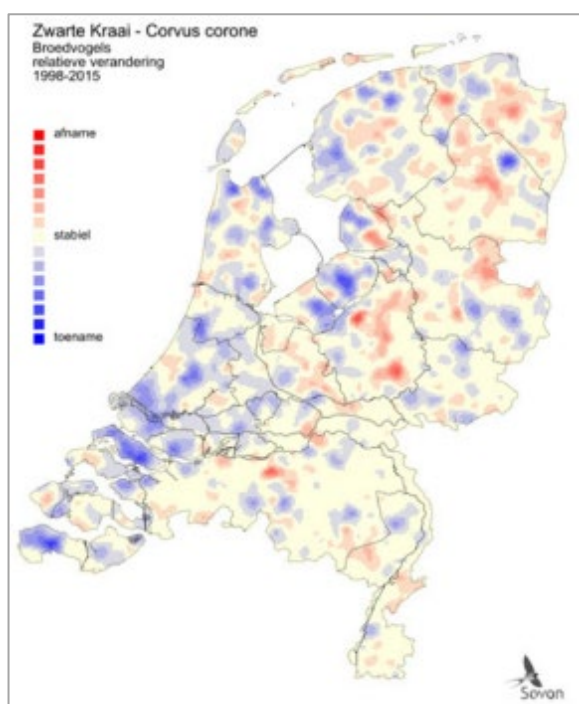
Figuur 48: De aanwezigheid per uur hok (5x5km) in de atlasperioden 1973-1977 (Teixeira 1979), 1998-2000 (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002) en 2013-15 (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Ook de broedzekerheidsklasse is weergegeven (zeker, waarschijnlijk, mogelijk broedend). Aan het grotere percentage uur hokken waar de soort in 2013-2015 'waarschijnlijk' broedde kan geen grote betekenis worden toegedicht. De categorie 'zeker broedend' is bij het laatste atlasproject strikter geïnterpreteerd (Sovon 2018).

Figuur 49: Broedvogeltrend van de zwarte Kraai vanaf 1984: weergegeven is de jaarlijkse index van de zwarte Kraai op basis van het Meetnet Broedvogels (rode punten), de trendlijn (donkergekleurde lijn) en 95% betrouwbaarheidsinterval. Bron: NEM (Sovon, CBS, Provincies, Rijkswaterstaat)

Element 4. Toekomstperspectief.

De korte termijntrend duidt op een matige afname van gemiddeld 0,6% per jaar. Als deze ontwikkeling ook in de komende twaalf jaar zou doorzetten dan komt de soort daarmee niet zonder meer in een (matig) ongunstige staat van instandhouding. De populatie heeft in de jaren tachtig een dusdanig sterke groei doorgemaakt, dat deze zich op een veilig populatieniveau bevindt. Ook bij een geringe afname blijft de populatieomvang boven die van rond de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn. Ofwel de gunstige referentie. Overigens is twijfelachtig in hoeverre de huidige lichte populatieafname doorzet. De zwarte Kraai geldt als generalist die alleen grote bosgebieden zoals de Veluwe mijdt en het talrijkst is in allerlei randzones waaronder ruim opgezette nieuwbouwwijken en bedrijventerreinen (Schoppers 2017). Gelet op de te verwachten toename van de bebouwing (CPB/PBL 2015) zal de omvang en kwaliteit van het leefgebied van de zwarte Kraai daardoor waarschijnlijk toenemen. Daarmee wordt het aspect Toekomstperspectief als gunstig beoordeeld

Figuur 50: Broedgebieden waar zwarte kraaien zijn toegenomen (blauw) of afgenomen (rood), zie legenda. Het gaat hier om de verandering in relatieve dichtheid (veranderingen in presentie in de laatste ten opzichte van de voorlaatste atlasperiode) In het overige gebied (geel) zijn er geen duidelijke ontwikkelingen (bron: Sovon 2018).

7.5 Staat van instandhouding - Drenthe

De staat van instandhouding van de zwarte kraai in Drenthe wordt beoordeeld als **gunstig**.

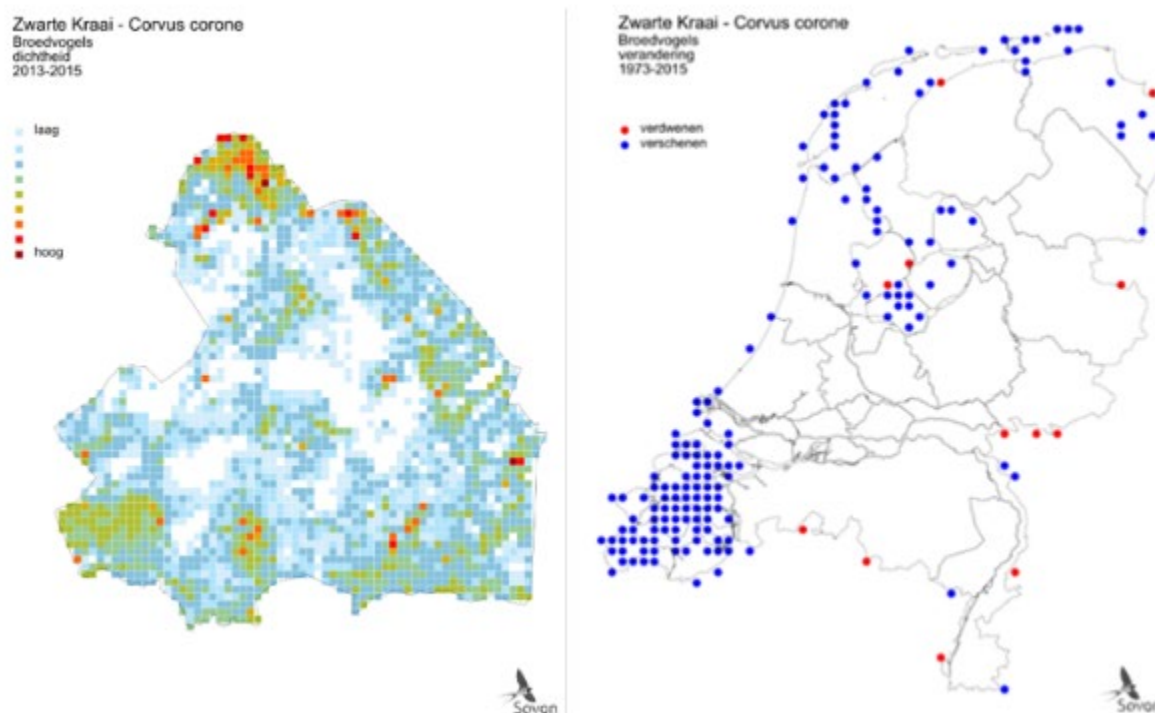
De beoordeling wordt hierna nader toegelicht voor de vier relevante aspecten.

Beoordeling Staat van Instandhouding van de zwarte kraai in Drenthe				
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomstperspectief	Totaal
gunstig	gunstig	gunstig	gunstig	gunstig

Figuur 51: Beoordeling van de staat van instandhouding van de zwarte kraai in Drenthe. Bron: Sovon

Element 1. Verspreiding.

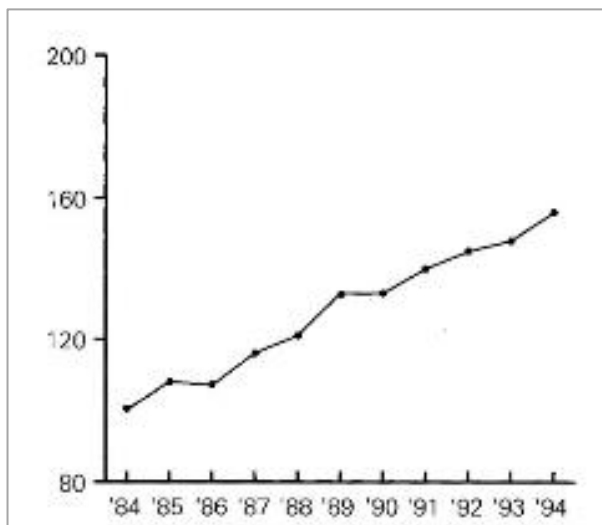
Bij verspreiding gaat het om het actuele verspreidingsgebied vergeleken met het verspreidingsgebied rond 1981. Volgens richtlijnen van de Europese Commissie dienen de Lidstaten de verspreiding per 10x10 km-hok te bepalen (DG Environment 2017a). Gezien de beschikbaarheid van landelijke vogelatlanten met kaarten op basis van 5x5 km-hokken uit de perioden 1973-1977 en 2013-2015 zijn de kaartbeelden vergeleken van die twee periodes voor een benadering van de trend in verspreiding sinds 1981 (Figuur 52 rechts). Het verdwijnen uit een blokje van vier (twee bij twee) 5x5 km-hokken zou betekenen dat de zwarte kraai uit een 10x10 km-hok is verdwenen. Dit heeft zich niet voorgedaan. Op grond van bovenstaande is dit aspect als gunstig te beschouwen.

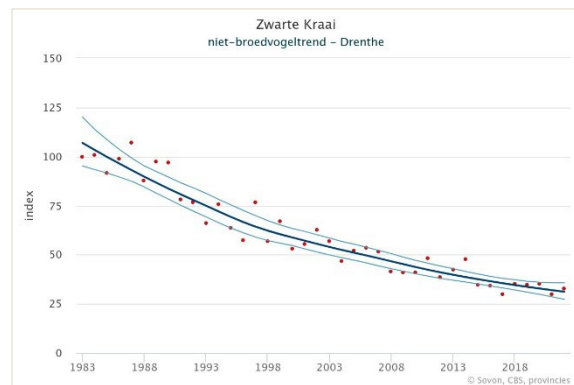
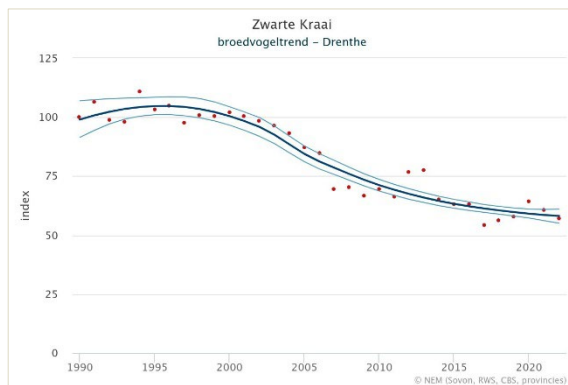
Figuur 52: Links de verspreiding van de zwarte kraai in Drenthe en rechts de overzichtskaart van de verandering in verspreiding van de zwarte kraai tussen 1973-1977 en 2013-2015 (Bron: Sovon)

Aantalsontwikkeling van de zwarte kraai in Drenthe

Vergeleken met de omringende provincies is de dichtheid van de zwarte kraai in Drenthe relatief laag. Tussen 1978 en 1992 was de dichtheid in landbouwgebieden in Drenthe 1 à 2 broedpaar per 100 ha (zie Bijlage 2 in Van den Brink e.a. 1996). De zwarte kraai broedt weinig in de grote aaneengesloten bos- en natuurgebieden zoals het Dwingelderveld, het Drents-Friese Wold en bepaalde boswachterijen. In Drenthe komen de hoogste dichtheden voor in agrarische gebieden langs de randen van de provincie, in het noorden, oosten (Veenkoloniën) en zuiden (figuur 52 links). In de periode 1984-1994 nam het aantal broedparen in Drenthe met circa 60% toe (figuur 53), maar na 2001 namen de aantallen broedparen af en dat resulteerde uiteindelijk in een daling van circa 40% tussen 1994 en 2021 (Figuur 54). Een combinatie van de trendlijnen 1984-1989 en 1990-2021 leidt tot een aantal dat nu ongeveer even groot is als in 1984. Aangezien in de eerste helft van de jaren tachtig de broedpopulatie ook gestegen is (zie Bijlage 1 in Van den Brink e.a. 1996), zijn er tegenwoordig iets meer broedende zwarte kraaien in Drenthe dan in 1981.

Figuur 53: Geïndexeerde trend van de zwarte kraai als broedvogel in Drenthe 1984-1994 (1984 op 100% gesteld) (van den Brink e.a. 1996)

Figuur 54: Jaarlijks index van de broedpopulatie (links) en winterpopulatie (rechts) van de zwarte kraai als broedvogel (links) en niet-broedvogel (rechts) in Drenthe. Gebaseerd op gegevens verzameld in het Punt Transect Tellingen project (PTT; winterpopulatie, 1990-2022) en op het Meetnet Broedvogels (BMP; broedvogelpopulatie, 1983-2022) (bron: Sovon).

Ontwikkeling

Hier gaat het om de lange termijntrend 1981 – 2021 van de populatie zwarte kraaien in Drenthe. Sinds begin jaren tachtig is de zwarte kraai als broedvogel in Nederland met 0,5% per jaar afgenomen, maar in Drenthe iets toegenomen. Zie figuur 53.

Toekomstperspectief

Ook als de lichte afname als broedvogel van de laatste twaalf jaar zou doorzetten, zal de komende twaalf jaar het aantal in Nederland broedende zwarte kraaien niet zakken onder het niveau van het begin van de jaren tachtig (zie de trendlijn in figuur 53).

Conclusie populatie: gezien het voorgaande is hiermee het aspect populatie voor Drenthe als gunstig te beschouwen.

Leefgebied.

Dit sluit aan bij de gunstige beoordeling hiervan op landelijk schaal en is hiermee als gunstig te beschouwen. Het is niet aannemelijk dat er op enige schaal geschikt leefgebied aanwezig is waar geen zwarte kraaien in Nederland broeden (Sovon 2022/37).

Toekomstperspectief

Sinds 2012 is de populatie van de zwarte kraai in Drenthe stabiel, ondanks bejaging op grond van de landelijke vrijstelling. Op basis van bovenstaand is het toekomstperspectief van de zwarte kraai in Drenthe als gunstig te beschouwen.

7.6 Gevoerd beheer afgelopen periode

Op grond van de landelijke vrijstelling en het Faunabeheerplan 2019-2024 zijn in Drenthe per jaar gemiddeld ca.3.300 zwarte kraaien gedood. Het afschot was in alle WBE's in Drenthe.

jaar	2019	2020	2021	2022	2023	gemiddeld
afschot	3.745	3.864	3.148	2.267	3.433	3.291

Figuur 55: Overzicht van afschot van zwarte kraaien in Drenthe in de periode 2019 t/m 2023 (Bron: FRS)

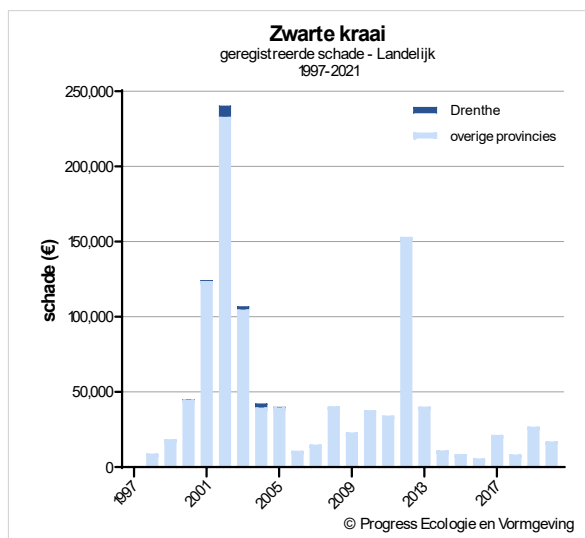
7.7 Schadehistorie en effectiviteit

Landbouwschade

Kraaien voeden zich vaak met ontwikkelende maïskolven in maïsvelden na de bestuiving in het vroege stadium van de korrelvullingsperiode. Ze lijken met name aangetrokken te worden tot zich ontwikkelende korrels in de zogenaamde "melk- of roosterstadium" (Nielsen, 2009). Schade aan boomteelten kan eveneens voorkomen doordat kraaiachtigen takken afbreken en stekken en kiemplanten uit zaaibedden trekken. Ze consumeren ook kuilvoer en veroorzaken perforaties in de afsluitende folie, wat leidt tot broei (BIJ12, 2022). Incidenteel ontstaat vraatschade aan voer bij eenden- en nertsenfokkerijen en predatie van jonge eenden en kuikens.

De zwarte kraai richt aanzienlijke financiële schade aan bij zonnebloemteelt in de Verenigde Staten, met name in verband met een toename van de populatiedichtheid tijdens de rijpingsfase van de zonnebloemen, wat de omvang van de schade vergroot (Ernst et al., 2019; Sausse & Lévy, 2021). In België werd in 2008 een schadebedrag tussen €500 en €12.500 geschat bij fruitkwekerijen, waarvan meer dan 70% toe te schrijven was aan kraaiachtigen (van den Bremer, 2009). Bovendien is aangetoond dat kraaiachtigen in de regio Limburg verantwoordelijk zijn voor meer dan 50% van de schade aan perenkwekerijen (Lommen et al., 2017).

Met de komst van schade door roeken vanaf 2020 en daarmee samenhangend de aanvragen voor tegemoetkoming faunaschade door roeken komt ook de schade van zwarte kraaien in beeld (Figuur 57). Vaak zijn het roeken, zwarte kraaien en kauwen die tezamen schade veroorzaken en komt dit tot uitdrukking in de zogenaamde mengschades die worden getaxeert in opdracht van BIJ12. De getaxeerde schade door zwarte kraaien (en kauwen) komt grond van de beleidsregels van de provincie Drenthe niet voor een tegemoetkoming faunaschade in aanmerking omdat de soorten landelijke zijn vrijgesteld. De schades die wel geregistreerd zijn bij BIJ12 Faunazaken zijn schades die hoofdzakelijk worden veroorzaakt door een andere diersoort zoals de roek, waarbij kauwen als tweede of derde schadesoort worden aangemerkt en dus verantwoordelijk zijn voor een kleiner deel van de totale schademelding. Tussen 1998 en 2021 is er landelijk voor zwarte kraaien een totale mengschade ter waarde van €1.081.064,- euro geregistreerd (Figuur 56). In de provincie Drenthe kwam daar in de jaren 2022 en 2023 nog eens €47.32,- euro aan mengschades bovenop (Figuur 57). Mede gelet op de mate van schadebestrijding is het zeer aannemelijk dat de schade door zwarte kraaien in Drenthe beperkt is gebleven.

Figuur 56: Getaxeerde schade door zwarte kraaien in Nederland en Drenthe. Bron: BIJ12

WBE	2022	2023
Artemis	941	25
Bargerveld	11	235
De Dalgronden	1.725	12.934
De Drie Marken	501	559
De Grensstreek	6.052	268
Diana	65	324
Drents Diep en Aa	298	0
Hondsrugveld	3.878	4.346
Kerspel Dalen	7.496	818
Koekange-Ruinerwold	477	515
Mars- en Westerstroom	195	792
Scholtensveld	162	4.753
Totaal	21.800	25.572

Figuur 57: Getaxeerde schade door zwarte kraaien in Drenthe, periode 2022 en 2023. Bron: BIJ12

7.8 Bescherming kwetsbare landbouwgewassen

Zwarte kraaien (kraaiachtigen) kunnen op allerlei manieren schade veroorzaken in de landbouw. In de zaai- en kiemperiode gaat het om pik- en krabschade aan zaaibedden en kiemplantjes. Daarnaast treedt vraat op aan vele soorten rijpend fruit, akkerbouwgewassen, vollegrondsgroenten en overige teeltvormen. Ook kan schade aan boomteelten ontstaan doordat kraaiachtigen takken afbreken of stekken en kiemplanten uit zaaibedden uittrekken. Ze vreten ook van kuilvoer en pikken gaten in de afsluitende folie waardoor broei ontstaat. Incidenteel ontstaat vraatschade aan voer bij eenden- en nertsenfokkerijen en predatie van jonge eenden en kuikens (bron: BIJ12). Op basis van de algemene aanwezigheid van zwarte kraaien in Drenthe en het gedrag van zwarte kraaien is het zeer aannemelijk dat voor het komende Faunabeheerplanperiode 2024-202 (dreigende) schade door zwarte kraaien is te voorzien. De grondgebruiker is verantwoordelijk voor het voorkomen en beperken van de faunaschade.

Escalatieladder met betrekking tot voorkomen of beperken van schade aan kwetsbare landbouwgewassen door zwarte kraaien

Inzet van preventieve middelen en methoden voor weren, verjagen en bejaging⁴⁰ is vooral van belang tijdens de meest kwetsbare perioden van het gewas (pas ingezaaide en kiemende granen en mais). Bij12 Faunazaken heeft voor schadeveroorzakende diersoorten een Faunaschade Preventiekit⁴¹ opgesteld. In de preventiekit wordt per diersoort, per gewas en per periode aangegeven welke preventieve maatregelen het meest effectief zijn.

Op de website van BIJ12, bij de uitleg van de preventiekit, wordt ook aangegeven dat de preventieve maatregelen slechts gedurende een korte periode werken. Aanbevolen wordt om verschillende preventieve (werende) middelen af te wisselen en te combineren met persoonlijke verjaging en bejaging ter voorkoming van gewinning en ter verhoging van de effectiviteit van weren en verjagen. Dit komt overeen met het rapport “Overzicht onderzoek schadesoorten in Nederland en leidraad beoordeling onderzoek wildschade” (Buij et al 2018)⁴² waarin wordt geconstateerd dat met name actief verjagen, zeker als het gaat om gecombineerde verjaagacties, effect hebben, maar dat er na verloop van tijd gewinning lijkt op te treden. In dat verband legt dit rapport een verband met een (verhoogde) effectiviteit van verjagen, als ook gecombineerd wordt met verjagen met ondersteunend afschot.

⁴⁰ Noot, met bejagen wordt hier bedoeld: verjagen met aan verjagen ondersteunend afschot

⁴¹ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/>

⁴² <http://edepot.wur.nl/453180>

In de BIJ12 preventiekit Kraaiachtigen⁴³ worden preventieve maatregelen genoemd om zwarte kraaien te weren van gewaspercelen. De preventieve maatregelen (visueel en/of akoestisch) hebben vaak slechts kortdurend het gewenste effect. Net als veel andere soorten wennen ook zwarte kraaien aan deze middelen als blijkt dat er geen werkelijke dreiging van uitgaat. De preventieve maatregelen kunnen niet voorkomen dat grote groepen zwarte kraaien invallen op percelen met kwetsbare gewassen en veel schade veroorzaken.

Conclusie

- Dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat, zoals Artikel 7.8a en Artikel 8.74j Bkl en Artikelen 11.44 Bal voorschrijft, om te voorkomen dat zwarte kraaien belangrijke schade veroorzaken aan kwetsbare landbouwgewassen.
- Zonder ondersteunend afschot treedt er bij zwarte kraaien een gewenning op met betrekking tot de inzet van preventieve middelen en methoden
- Dat de combinatie van weren, verjagen en aan verjagen ondersteunend afschot van zwarte kraaien op grond van de landelijke vrijstelling nodig is voor het voorkomen en/of beperken van schade aan kwetsbare landbouwgewassen.

7.9 Bescherming fauna (boerenlandvogels)

Bescherming boerenlandvogels.

Van zwarte kraaien is bekend dat zij boerenlandvogels prederen⁴⁴. Het kan zowel gaan om predatie van nesten, als predatie van kuikens. Daarnaast kan aanwezigheid van zwarte kraaien in een broedgebied van boerenlandvogels voor onrust onder oudervogels en kuikens leiden, wat er uiteindelijk weer toe kan leiden dat de overlevingskansen van kuikens afnemen, omdat door de onrust minder gevoerd wordt.

Veel boerenlandvogels zijn de afgelopen decennia sterk in aantal afgenomen. Kenmerkende boerenlandvogels zijn grutto, kievit, scholekster, tureluur, wulp en graspieper. Door de gestage achteruitgang verkeren veel boerenlandvogels in een matig ongunstige tot zeer ongunstige staat van instandhouding. De achteruitgang houdt voor een belangrijk deel verband met veranderingen die de afgelopen decennia hebben plaatsgevonden in de inrichting en (agrarisch) gebruik van het landelijk gebied. Daarnaast speelt ook predatie - ook in de provincie Drenthe - een rol bij de achteruitgang (Zie ook Teunissen et al, 2020; Sovon-rapport 2020/41). Veel predatoren die van oudsher werden bestreden, zijn de afgelopen decennia weer in aantal toegenomen, wat de predatiedruk heeft verhoogd. Gecombineerd met de veranderingen in het landelijk gebied, vormt dit een zeer ongunstige situatie voor de boerenlandvogels.

In Drentse boerenlandvogelgebieden vindt actief nest- en kuikenbescherming plaats tegen landbouwwerkzaamheden (zoals bijv.: uitgestelde maai- en weidedatum of nestmarkering). Daarnaast zijn en worden veranderingen in de boerenlandvogelgebieden aangebracht ten aanzien van het gebruik en de inrichting van deze gebieden, zoals bijvoorbeeld: het verhogen van het aandeel kruidenrijke weilanden, terugbrengen extensieve beweiding, verwijderen nestbomen, opruimen van takkenbossen en maaibeheer verbeteren/aanpassen. Ook het (plaatselijk) verhogen van het waterpeil wordt in veel gebieden toegepast.

---

⁴³ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-kraaiachtigen/>

⁴⁴ Sovon 2020/41 Predatieproblematiek bij weidevogels - <https://stats.sovon.nl/pub/publicatie/20576>

Het voorkomen van schade aan boerenlandvogelpopulaties was een reden voor de minister om de zwarte kraai op de landelijke vrijstellingslijst te plaatsen⁴⁵. In de Nota van toelichting op het Besluit natuurbescherming (Wet natuurbescherming) (blz. 42) staat dat de zwarte kraai op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst is mede vanwege het veroorzaken van schade aan fauna door predatie van kuikens en jonge vogels⁴⁶.

Uitvoeringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021-2025

Voor de bescherming en herstel van de Drentse boerenlandvogels hebben Provinciale Staten van Drenthe op 16 december 2020 ingestemd met de uitwerking van de Investeringsagenda 2020-2023: Agenda Boer Burger Natuur Drenthe.⁴⁷ Onderdeel hiervan is het *Uitvoeringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021- 2025*.

Gedeputeerde Staten hebben uitgesproken te willen blijven werken aan behoud en herstel van de boerenlandvogels. Met veel vrijwilligers en tal van organisaties werkt de provincie daartoe samen in het zogenaamde 'Ermberaad'. Onder deze paraplu wordt gewerkt aan het verbeteren van de leefomgeving van boerenlandvogels (biotoopherstel) en aan het bestrijden van predatie (preventief en deels door bejaging).

Ondanks alle inspanningen neemt de weidevogelpopulatie in Drenthe nog steeds af.

In het Sovon rapport van 2017⁴⁸ wordt aangegeven dat predatie van boerenlandvogel(s)(nesten) een complex probleem is. Predatiebeheer zal volgens het rapport altijd maatwerk moeten zijn en de impact van predatie hangt sterk af van de context in een gebied; hoe ziet het landschap eruit, hoe wordt het benut en welke predatoren komen ervoor.

Voor de betreffende weidevogelgebieden is dit dan ook onderzocht. Langdurig onderzoek uitgevoerd door vrijwilligers heeft uitgewezen dat pikschade door kraaiachtigen een serieus probleem is in deze gebieden.

In het Sovon rapport Boerenland Vogelbalans 2020⁴⁹ wordt aangegeven dat de belangrijkste verliesoorzaak van nesten van boerenlandvogels in 2019 predatie was. Met als opmerking dat op percelen waar nesten worden beschermd tegen landbouwwerkzaamheden predatie vrijwel altijd de belangrijkste oorzaak van nestverlies is.

Conclusie

- Dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat, zoals Artikel 7.8a en Artikel 8.74j Bkl en Artikelen 11.44 Bal voorschrijft, om te voorkomen dat zwarte kraaien belangrijke schade veroorzaken aan kwetsbare bodembroeders (ei- en kuikenfase).
- Zonder ondersteunend afschot treedt er bij zwarte kraaien een gewenning op met betrekking tot de inzet van preventieve middelen en methoden
- Dat de combinatie van weren, verjagen en aan verjagen ondersteunend afschot van zwarte kraaien op grond van de landelijke vrijstelling nodig is voor het voorkomen en/of beperken van schade aan kwetsbare bodembroeders.

---

⁴⁵ Zie de toelichting op artikel 3.1 in paragraaf 3.1 van de Toelichting Regeling natuurbescherming: "Bij de aanwijzing van voor de landelijke vrijstelling in aanmerking komende dieren in het Besluit natuurbescherming is getoetst of is voldaan aan het wettelijke vereiste dat het moet gaan om dieren van soorten die landelijk schade veroorzaken."

⁴⁶ Nota van toelichting op: "16060022 ontwerp Nota van toelichting Besluit natuurbescherming" van 13 mei 2016

⁴⁷ Brief Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten van Drenthe Assen, 15 februari 2022 Ons kenmerk 7/5.4/2022000249 Behandeld door team Landelijk Gebied Onderwerp: Subsidieaanvragen van Landschapsbeheer Drenthe (LBD) voor uitvoering flexibele maatwerkregeling Uitvoeringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021-2025, jaren 2022 en 2023

⁴⁸ Sovon, 2017. Boerenlandvogels en predatie: een update van de huidige kennis.

https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/rap_2018-31_eindrapportage-predatie-boerenlandvogels-2017_0.pdf

⁴⁹ Sovon, Boerenland vogelbalans 2020

Doel, Reikwijdte en periode

Het doel van het doden met het geweer van zwarte kraaien op basis van de landelijke vrijstelling is het verminderen van schade veroorzaakt door lokaal aanwezige zwarte kraaien in en rondom de boerenlandvogelgebieden tijdens het broedseizoen en kuikenfase van de weidevogels. Dit betreft de gebieden in Drenthe waar, onder de vlag van Landschapsbeheer Drenthe of Agrarisch Natuurbeheer Drenthe, maatregelen worden toegepast voor de bescherming van boerenlandvogels. Dit zijn in ieder geval de gebieden die voorkomen op de kaart in het *Uitvoeringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021-2025* (Bijlage kaart). Maart en april zijn de meest risicovolle maanden m.b.t. nestpredatie (eieren). Mei en juni zijn de meest risicovolle maanden m.b.t. predatie van kuikens. Om zowel de nesten als de kuikens te beschermen dient het gebruik van de landelijke vrijstelling in dit kader (predatiebeheer) te worden toegestaan voor de maanden maart tot juli. Zwarte kraaien broeden vanaf eind maart t/m juni en hebben tijdens hun broedseizoen een vast territorium. Gedurende de broedperiode (van nest bouwen tot het uitvliegen van de jongen) verandert de omvang van het territorium niet meer. Territoria worden dan ook het felst verdedigd dicht bij het nest⁵⁰. Het is voor de bescherming van de weidevogels van belang dat in en rondom de boerenland-vogelgebieden zwarte kraaien worden verjaagd door verjaging met ondersteunend afschot (bejaging) in de kwetsbare broedperiode. Hiervoor volstaat een bufferzone van 2 km om de gebieden.

Te verwachten effect.

Door het gebruik van de landelijke vrijstelling wordt naast verjagen en aan verjagen ondersteunend afschot met het geweer weidevogels beter beschermd tegen predatie door zwarte kraaien.

Escalatieladder met betrekking tot bescherming van weidevogels.

Landschapsbeheer Drenthe en Agrarisch Natuurbeheer Drenthe hebben allerlei (preventieve) maatregelen genomen voor de bescherming van de weidevogels. In de betreffende weidevogelgebieden zijn dit o.a. de volgende maatregelen. Biotoopverslechtering voor predatoren, aanleggen plas-dras situaties, uitgestelde maaidatum, nesten van de wulp afgezet met schrikdraad, wilgen en struiken gesnoeid/verwijderd, riet geklepeld, een goede samenwerking/afstemming met de boeren/grondeigenaren, het gecoördineerd plannen van grondbewerkingen, inzet wildredders bij het maaien, van binnen naar buiten maaien, alleen overdag maaien, kort voor het maaien de kuikens verjagen door middel van het plaatsen van bamboestokken met plastic zakken, verplaatsen van (kievit)legsels met mandjes bij bouwland bewerkingen, inzet van drones, inzet van beheerpakketten op percelen met uitgestelde bewerkingen, inrichten kuikenland en toepassen Mozaïek-beheer.

7.10 Eindconclusie

Dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat, zoals Artikel 7.8a en Artikel 8.74j Bkl en Artikelen 11.44 Bal voorschrijft, om te voorkomen dat zwarte kraaien belangrijke schade veroorzaken aan gewassen en aan fauna (boerenlandvogels).

7.11 Schadebestrijding 2024-2029.

Voor de duur van het Faunabeheerplan 2024-2029 kunnen grondgebruikers in het werkgebied van de FBE Drenthe gebruik maken van de vergunning vrije soorten als bedoeld in art.8.74j en art. 11.42 t/m 11.44 Bal. Deze vergunning vrije gevallen heeft ten doel door zwarte kraaien veroorzaakte belangrijke schade aan o.a. gewassen en/of fauna (boerenlandvogels) te voorkomen en/of te beperken.

---

⁵⁰ Bos, F. & Vugteveen, P., 2005. Kraaiachtigen een bedreiging voor weidevogels? Een literatuuronderzoek naar de rol van kraaiachtigen als predator en de invloed daarvan op weidevogels. University of Groningen: <https://www.rug.nl/research/portal/files/14461842/rap67.pdf>

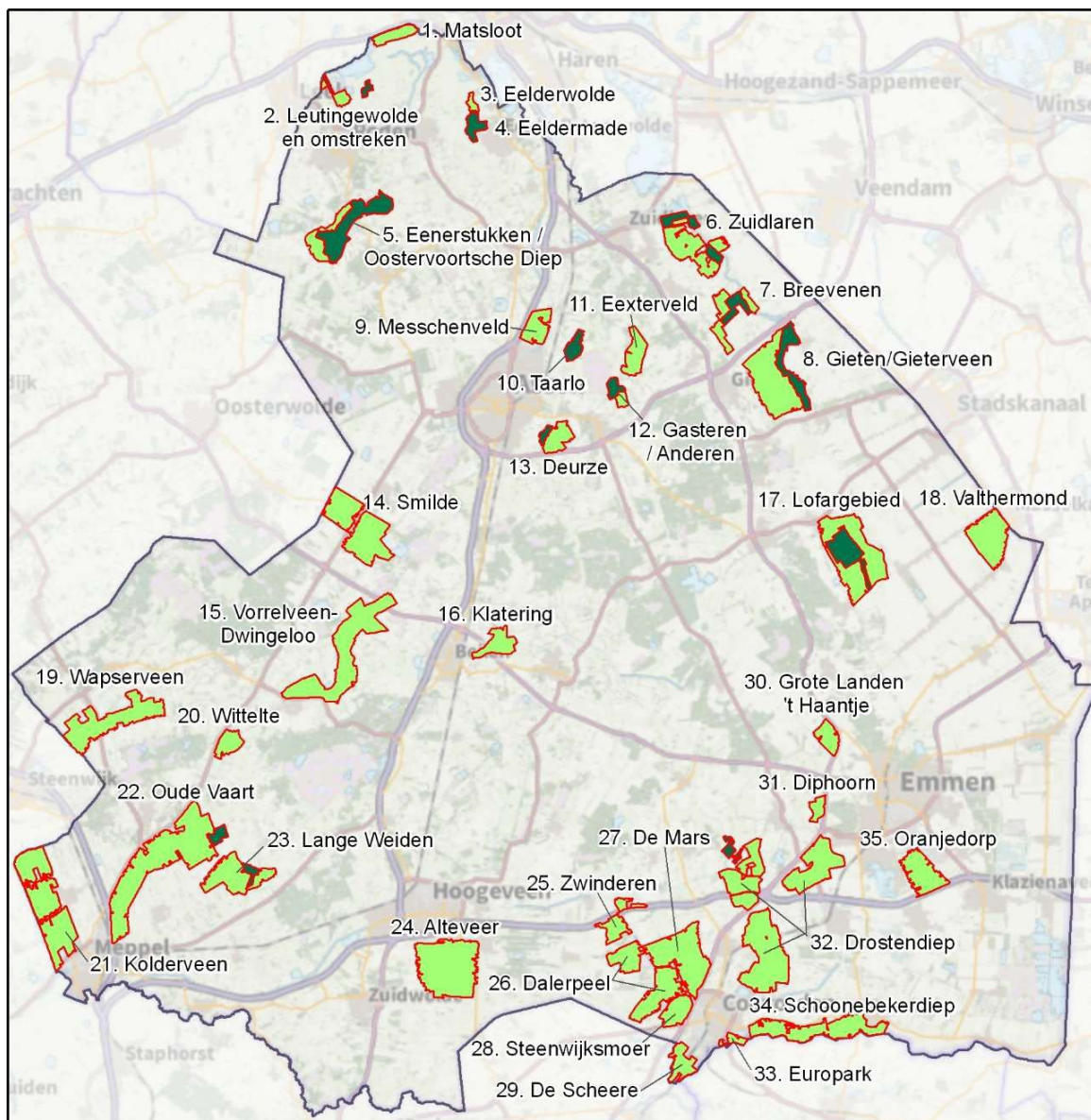
8 LITERATUURLIJST

- Agenda Boer Burger Natuur Drenthe. (z.d.). Geraadpleegd van <https://www.nmfdrenthe.nl/wp-content/uploads/sites/5/2019/04/Webversie-Agenda-boer-burger-en-biodiversiteit.pdf>
- Bastmeijer, C. J. (2018). Onderzoek naar de betekenis van 'de gunstige staat van instandhouding', met name in het kader van de beoordeling van ontheffingsaanvragen onder de Wet natuurbescherming. Zie ook de Toelichting op de Wijziging van de Regeling Natuurbescherming d.d. 22 juni 2022 (Staatscourant 2022, nr. 19875).
- Bennema, P., & Buitenkamp, M. (2020, 1 oktober). Uitvoeringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021-2025 "Maak het verschil, maak het structureel".
- Beintema, A., Moedt, O., & Ellinger, D. (1995). Ecologische atlas van de Nederlandse weidevogels. BIJ12. (z.d.). Faunaschade Preventie Kit. Geraadpleegd van <https://www.bij12.nl/>
- BIJ12. (z.d.). BIJ12 preventiekit Kraaiachtigen. Geraadpleegd van <https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/schade-voorkomen/module-kraaiachtigen/>
- BIJ12. (2022). Fauna damage assessment: Impact of crows on agricultural crops and livestock.
- Bijlsma, R. J., Agrillo, E., Attore, F., Boitani, L., Brunner, A., Evans, P., ... Winter, H. V. (2019). Defining and applying the concept of Favourable Reference Values for species and habitats under the EU Birds and Habitats Directives; Technical report. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Report 2928.
- Bijlsma, R. G., Hustings, F., & Camphuysen, C. J. (2001). Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij.
- BirdLife International. (2021). European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Brink van den, H., van Dijk, A., van Os, P., & Venema, P. (1996). Broedvogels van Drenthe. Uitgeverij Van Gorcum, Assen.
- Broekhuizen, S., Hoekstra, B., van Laar, V., Smeenk, C., & Thissen, J. B. M. (Eds.). (1992). Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging.
- Broekhuizen, S., Spoelstra, K., Thissen, J. B. M., Canters, K. J., & Buys, J. C. (Eds.). (2016). Atlas van de Nederlandse zoogdieren.
- Buij, R., et al. (2018). Overzicht onderzoek schadesoorten in Nederland en leidraad beoordeling onderzoek wildschade.
- Dekker, J., & Van Norren, E. (2021). Achteruitgang van haas en konijn sinds 1950, Oorzaken en beschermingsmogelijkheden. Rapport 2020.24. Zoogdierversameniging.
- DG Environment. (2017a). Artikel 18 Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de raad van 30 november 2009.
- DG Environment. (2017b). [Titel]. (Document-ID)
- Drents Ganzenakkoord. (2023). Geraadpleegd van <https://drenthe.faunabeheereenheid.com/drent-ganzenakkoord/>
- Ernst, S., Sausse, C., & Lévy, M. (2019). Impact of black crows on sunflower crops in the United States: Effects of population density during the ripening phase. *Journal of Agricultural Economics*, 45(3), 321-335.
- Franklin, I. A. (1980). Evolutionary change in small populations. In: M.E. Soulé & B.A. Wilcox (red.). *Conservation Biology. An evolutionary-ecological perspective*: 135-149. Sinauer, Sunderland.
- Gerritsen, G. J. (1997). Ganzen en zwanen in Drenthe. Aantallen en verspreiding in 1982 -1996. Provincie Drenthe.
- Harmsel, R. ter, et al. (2022). Staat van instandhouding haas en konijn. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3153.
- Huysentruyt, F., Dochy, O., & Casaer, J. (2009). Duiven in een West-Vlaamse context. Deel 1: literatuuronderzoek en hypothesen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2009 (INBO.R.2008.43).

- Jonge Poerik, et al. (2020). Rapportage onderzoek broedsucces en predatie Reitdiep Winsumermeeden.
- Kämmerle, J. M., & Storch, I. (2019). Predation, predator control and grouse populations.
- Keil, W. (1972). Investigations into the Wood-pigeon Problem in Cabbage Fields during Winter. *Eppo Bulletin*, 2, 49-52.
- Keller, V., et al. (2020). *European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change*. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- Krüger, F., & Sandkühler, P. (2022). Rote Liste der Brutvögel Niedersachsens und Bremens – 9. Fassung, Oktober 2021. – *Inform.d. Naturschutz Niedersachs*. 41 (2) (2/22): 111-174.
- Lommen, S., et al. (2017). Assessment of crow damage to pear orchards in Limburg region, Belgium. *European Journal of Applied Ecology*, 40(1), 45-55.
- MacDonald, M. A., & Bolton, M. (2008). Predation on wader nests in Europe.
- Manen van, A. (2005). Nestelende Houtduiven *Columba palumbus* in Assen. *Drentse Vogels*, 19, 47-50.
- Melman, T., et al. (2020). DLN_Overleving kievitkuikens op greppel plasdras.
- Nielsen, J. (2009). Crow predation of developing maize kernels: Effect of kernel developmental stage. *Journal of Crop Protection*, 22(4), 567-573.
- Norren, E. van, & Dekker, J. (2021). Achteruitgang van haas en konijn sinds 1950, Oorzaken en beschermingsmogelijkheden. Rapport 2020.24. Zoogdiervereeniging.
- Norren, E. van, et al. (2020). Basisrapport Rode Lijst Zoogdieren 2020 - Zoogdiervereeniging.
- Oosterveld, E. (2011). Weidevogels en predatie: Een literatuuroverzicht. A&W rapport 1448. Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek, Feanwalden.
- Oosterveld, E. B., et al. (2017). Predatie en predatoren bij weidevogels in Noordwest-Overijssel (A&W-rapport 2236). A&W rapport 2236.
- Proctor, N. S., & Lynch, P. J. (1993). *Manual of Ornithology. Avian Structure & Function*. Yale University Press, New Haven
- Sausse, C., & Lévy, M. (2021). Black crows: A threat to sunflower crops in the United States. *Journal of Agricultural Sciences*, 18(2), 87-95.
- Reindsen, H. (2020). Koolzaad krijgt betere perspectieven in Nederland. *Nieuwe Oogst*. Geraadpleegd van <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2020/08/18/koolzaad-krijgt-betere-perspectieven-in-nederland>
- Schekkerman, H. (2010). Effect van nestbezoek en onderzoek op weidevogels_rap2010_01 Sovon.
- Schoppers, J. (2017). Ekster *Pica pica* en Zwarte Kraai *Corvus corone*. In A. Boele et al. (Eds.), *Broedvogels in Nederland in 2015* (pp. 93-98). Sovon, Nijmegen.
- Schoutsen, M. A. (2003). Wildschade in de praktijk: Analyse van de wildschadeproblematiek voor 6 regio's in Nederland op bedrijven die veel last hebben van wildschade. Wageningen, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.
- Sovon. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de landelijke vrijstellingslijst. Sovon-rapport 2022/37. Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- Sovon. (2022). Kerninformatie jachtsoorten per provincie. notitie nr. 2022.130d - Sovon - Provinciale Factsheets Houtduif.
- Sovon Vogelonderzoek Nederland. (2018). *Vogelatlas van Nederland. Broedvogels*.
- Sovon rapport Boerenland Vogelbalans 2020.
- Tapper, S., & Parsons, N. (1984). The changing status of the brown hare (*Lepus capensis* L.) in Britain. *Mammal Review*, 14, 57-70.
- Teixeira, J. (1979). *Atlas van de Nederlandse broedvogelsatlas 1973 – 1977*.
- Teunissen, W., Kampichler, C., Majoor, F., Roodbergen, M., & Kleyheeg, E. (2020). Predatieproblematiek bij weidevogels. Sovon rapport nr. 2020/41.
- Teunissen, W., & van der Wal, J. (2018). Boerenlandvogels en predatie: een update van de huidige kennis. Sovon-rapport 2018/31. Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- Van den Bremer, L. (2009). Economic impact of crow damage on fruit orchards in Belgium. *International Journal of Pest Management*, 35(2), 198-210.

- Velde v.d., E., Kentie, R., Piersma, T., Rakhimberdiev, E., & Hooijmeijer, J. C. E. W. (2020). De Grutto Monitor 2012-2019. Onderzoeksrapport Conservation Ecology Group, Groningen Institute for Evolutionary Life Sciences (GELIFES), Rijksuniversiteit Groningen.
- Venema, P. (2001). Wintervogels in Drenthe. Uitgeverij Van Gorcum, Assen.
- Virkkala, R., & Lehikoinen, A. (2017). Birds on the move in the face of climate change: high species turnover in northern Europe. *Ecology and evolution*, 7, 8201-8209.
- Winsen, J. (2022). Koolzaadoogst bereikt recordhoogte. Nieuwe Oogst. Geraadpleegd van <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2022/08/25/koolzaadoogst-bereikt-recordhoogte>

9 KAARTBIJLAGE

Boerenlandvogel gebieden Drenthe. Bron: Monitoringsplan Drentse Boerenlandvogels 2021-2025

BIJLAGE 10

AANVALSPAN GRUTTO

Faunabeheerplan en praktische invulling weidevogels en predatiebeheer

Een voorstel van de werkgroep *Predatiebeheer bij het Aanvalsplan Grutto* -januari 2024
(NB. alleen de tekstdelen overgenomen m.b.t. bestrijding van vossen)

Ons voorstel is om in toekomstige Faunabeheerplannen een hoofdstuk op te nemen over predatiebeheer in relatie tot weidevogelkerngebieden en kansgebieden Aanvalsplan Grutto

Weidevogels

De weidevogelstand neemt al enkele decennia sterk af. Belangrijkste oorzaken zijn de verregaande intensivering van de landbouw, toenemende predatiedruk en uitbreiding van infrastructuur (bebouwing, wegen). Voor behoud en herstel van de weidevogelstand zijn door de provincies in de provinciale Natuurbeheerplannen de weidevogelreservaten (inzet optimaal weidevogelbeheer) begrensd als "vochtig weidevogelgrasland" en de kansrijke weidevogelgebieden in agrarisch gebied als "open grasland weidevogels". Deze gebieden zijn ook opgenomen in de Omgevingsvisie/-verordening, waar behoud openheid, rust en geen verlaging van waterpeil geldt (per provincie genuanceerd).

Het Aanvalsplan Grutto kent 4 pijlers, te weten kansgebieden van voldoende schaal, hoog waterpeil, aangepast agrarisch beheer en een actief predatorenbeheer.

Met het Aanvalsplan Grutto (landelijk realisatie 35 gebieden van 1000 ha met optimaal weidevogelbeheer) en het NPLG/uitwerking in PPLG's (landelijke opgaves veenweide, stikstof, KRW, VHR, AG) kan het weidevogelbeheer een forse impuls krijgen.

Het aangepast agrarisch beheer is erop gericht dat de exploitatie van de percelen tot half juli erop is gericht om minimaal 0,8 kuiken per Gruttobroedpaar uit te laten vliegen om de populatie Grutto's te behouden.

Het doel van dit document is om het actieve predatorenbeheer maximaal te faciliteren waardoor het predatiebeheer goed wordt ingeregeld voor de weidevogelkansgebieden. De extra impuls die hiervoor nodig is, wordt hieronder uitgewerkt.

Gecoördineerde predatieaanpak en samenwerking

Belangrijk is een gecoördineerd predatiebeheer welke tot stand komt als gevolg van een gebiedsgerichte aanpak. Deelnemers van zo'n gebiedsgerichte aanpak kunnen zijn: agrarisch collectief, FBE, WBE, Provincie, TBO, agrariërs, Landgoederen en betrokken weidevogelbeschermers. Binnen deze gebiedsgerichte aanpak worden de verschillende belangen gedeeld en dient voor de kansgebieden de meest optimale situatie te worden gecreëerd.

Het is cruciaal om met de wbe's en weidevogelbeschermers en agrariërs in een gebied een goede samenwerking in te regelen. Deze samenwerking zorgt ervoor dat bij predatie van weidevogels snel kan worden geacteerd. Er dienen korte lijnen georganiseerd te worden tussen de weidevogelbeschermers, agrariërs en de wbe. Binnen de wbe dient er minimaal één aanspreekpunt te zijn (predatiecoördinator) die bij meldingen gericht de jager(s) op pad kan sturen. Belangrijk hierbij is dat de communicatie van jager – predatiecoördinator – weidevogelbeschermers goed is geregeld en de resultaten worden teruggekoppeld.

Vos

De vos dient jaarrond bejaagd te kunnen worden binnen en in een zone van 5 kilometer om de weidevogelkansgebieden heen. Met name in de periode vóór het weidevogelseizoen uit in de maanden december t/m maart dient de populatie vossen zo laag mogelijk te zijn in en rondom de kansgebieden. Het beheren van de populatie vossen kan met onderstaande methodes: *beheer vos met geweer*

Binnen en rondom de kansgebieden dienen wbe/jagers de vos overdag met geweer te kunnen beheren met als doel een zo'n laag mogelijke populatie vossen bij de start van het weidevogelseizoen. Daarnaast dient iedere jager de mogelijkheid te hebben om 's nachts in zijn eigen jachtveld met behulp van nachtzichtapparatuur aan te zitten om de vossenpopulatie te beheren.

De predatiecoördinator van de wbe dient jaarlijks vóór het weidevogelseizoen de nadruk te leggen bij de jagers om een drijfjacht te organiseren in en rondom de kansgebieden waar de vos zich graag ophoudt.

Daarnaast zullen de vossenbouwen worden opgespoord en daar waar deze belopen zijn, dient een actie met een aardhond uitgevoerd te worden.

De verblijfsgebieden/territoria van predatoren binnen en rondom de kansgebieden kunnen ook gebieden van terreinbeherende organisaties zijn. Belangrijk is dat de provincie, agrarische Collectieven, TBO's en wbe's hier goede gebiedsgerichte afspraken over maken. Deze organisaties zijn vaak terughoudend om toestemming te verlenen voor predatiebeheer op hun terreinen. Het is bijvoorbeeld mogelijk om voorafgaand aan het weidevogelseizoen een kleinschalige drijfjacht te houden op de aanwezige vossen. Geschikte periode hiervoor is december – februari.

Lichtbak vos

Belangrijk is dat de wbe's een opdracht krijgen voor lichtbak Vos, om speciaal geëquiperde lichtbakteams aan te kunnen wijzen die vervolgens in het hele werkgebied van de wbe kunnen lichtbakken. Dit voorkomt veel papierwerk. Door dit op deze manier in te richten heb je als opdrachtverlener (FBE/Provincie) meer grip op de uitvoering. Belangrijk is om voor het begin van het seizoen deze lichtbakteams gebiedsgericht bijeen te roepen om nadere instructies te kunnen geven en aan het eind van het seizoen deze te evalueren. De lichtbakteams dienen te worden voorzien van nachtzicht-/warmtebeeldapparatuur welke nodig is om vossen te kunnen benaderen die lamschuw zijn. Lamschuw zijn vossen die de relatie leggen met het licht van de lichtbak en het schot van een geweer.

Vossenvallen

Vanuit de agrarische collectieven dient een nauwe samenwerking met de weidevogelbeschermers/wbe's te worden gecreëerd om weidevogelgebieden te inventariseren met als doel om geschikte plaatsen aan te wijzen voor een vossenval. Het is dan zaak om in die gebieden een beeld te verkrijgen wat looproutes zijn van de predatoren. Dit beeld dient zowel in de weidevogelgebieden zelf als in een zone van 5 kilometer er omheen te worden gecreëerd. In samenwerking met de jachthouder, agrariër en collectief wordt aangegeven waar de vossenval wordt geplaatst.

Voordat de val wordt geplaatst, dient er overeenstemming te zijn met de grondeigenaar/-gebruiker. De vallen kunnen door de agrarische collectieven in bruikleen worden gegeven aan de wbe's. Uiteraard dienen deze vossenvallen te worden voorzien van een meldsysteem, zodat bij een melding de jager wordt geïnformeerd om de val te controleren.

De werkgroep predatiebeheer bij het Aanvalsplan Grutto is een landelijke werkgroep met het doel kennis en ervaring met predatiebeheer te delen onder de organisaties die betrokken zijn bij het Aanvalsplan, met het doel om in alle gebieden tot effectief predatiebeheer te komen. In de werkgroep nemen vertegenwoordigers deel van de agrarische collectieven, TBO's, wbe's/FBE's, Vogelbescherming Nederland, provincies en het Ministerie van LNV. De werkgroep wordt ondersteund door Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek.